

Hrvatski glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE



**ČESTIT BOŽIĆ I NOVU GODINU
ŽELI VAM HGD CG KOTOR**

REDAKCIJA

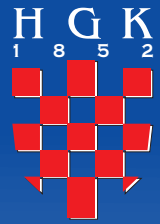
Hrvatski glasnik



GENERALNI KONZULAT
REPUBLIKE HRVATSKE
KOTOR



BISKUPSKI ORDINARIJAT
KOTOR



HRVATSKA GOSPODARSKA
KOMORA
Predstavništvo u CG



NIP
»Gospa od Škrpjela«



POPRAVKA SATOVA, 100 VRSTA BATERIJA, IZRADA KLJUČEVA



ČASOVNIČAR-URAR
QUARTZ
Zdravko Crnić



**„HRVATSKI GLASNIK“
K o t o r**

Časopis izlazi svaka
dva mjeseca.

Rukopisi i fotografije
se ne vraćaju.

„Hrvatski glasnik“ je upisan u
evidenciju javnih glasila kod
Republičkog sekretarijata za
informacije RCG pod red. br.
04/01-1828 od 31.12.2002. g.

Adresa:

Stari grad, Pjaca od kina
85330 Kotor

E-mail:

hgd-kotor@cg.yu

Žiroračun:

55700-675-8-8995 Kotor

Izdavač:

HRVATSKO GRAĐANSKO
DRUŠTVO CRNE GORE
K o t o r

Za izdavača:

Tripo Schubert

Glavni urednik:

Tomislav Grgurević

Redakcija:

Siniša Luković
Dario Musić
don Srećko Majić
Tripo Schubert
Tomislav Grgurević
Neven Staničić

Lektorica:

Kata Zalović Fister
HTV – Služba za jezik i govor

Fotografije:

Damir Musić
Foto Parteli

Kompjutorski design:

„TRICEN“, Kotor

Tisak:

„Biro Konto“, Igalo

Naklada:

800 primjeraka

Cijena:

0,50 €

Cijenjeni čitatelji,

Ovog puta smo se i mi pitali, Hrvatska je tražila i naš glas. Iako ne toliko brojčano veliki, ipak nismo zanemarivi. U Hrvatskoj su, mirno i u snošljivom ozračju, provedeni izbori za Hrvatski sabor. U javnost su izašli konačni neslužbeni rezultati.

U petom sazivu Hrvatskog sabora od neovisnosti sjedit će 66 zastupnika HDZ-a, 34 SDP-a, 10 HNS-a, 9 HSS-a, 8 HSP-a, 8 zastupnika nacionalnih manjina te ostali zastupnici manjih stranaka.

Dok se zbrajaju saborski mandati, Hrvatska demokratska zajednica, koja je demokratskom voljom birača osvojila najveći broj mandata, pregovara o stvaranju postdizborne koalicije, koja bi dala potporu formiranju nove Vlade. Hrvatska treba stabilnu, pouzdanu i učinkovitu Vladu koja će pokrenuti njene potencijale. Vjerujemo da je HDZ, stranka koja će moći odgovoriti izazovima koji su pred Hrvatskom. HDZ danas predstavlja modernu narodnjačku, konzervativnu kršćansko-demokratsku stranku. Njezinim izvornim načelima pridodani su europski standardi i ideja nove Europe.

I na ovim izborima postojala je mogućnost glasovanja hrvatskih državljana koji žive izvan Hrvatske, bez obzira u kojem su statusu u državi gdje žive. Ovo ustavom zajamčeno političko pravo iskoristili su i Hrvati, hrvatski državljani, koji žive u Crnoj Gori. Međutim, broj tih birača, nažalost, nije bio veći od onog na prošlim izborima.

Posebno od zastupnika izabranih u posebnoj izbornoj jedinici u inozemstvu, koji su izabrani i voljom birača iz Crne Gore, očekujemo da budu senzibilizirani za posebnosti nas Hrvata u Crnoj Gori te da zastupaju i naše interese u Hrvatskom saboru. „Hrvatski glasnik“ će, kao i do sada, ukazivati i isticati te posebnosti i potrebe.

Uredništvo čestita izbornim pobjednicima te vjeruje da će novo državno čelništvo, za vrijeme svog mandata, ostvariti temeljni cilj: uvesti Hrvatsku u Europsku uniju.

Uredništvo

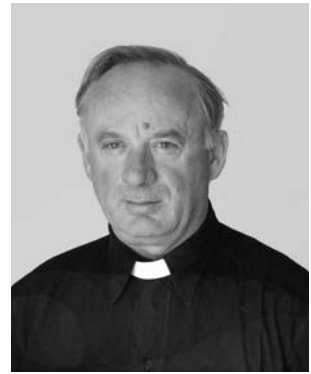


Zgrada Generalnog konzulata Republike Hrvatske u Kotoru

Razgovor s don Srećkom Majićem, župnikom u Perastu

ČOVJEK KOJEMU DAN KRATKO TRAJE

Don Srećko Majić, stjecajem okolnosti, došao je u Perast iz maloga hercegovačkog mjesta Drinovaca, gdje je rođen 1945. godine. Bilo je to nakon završene klasične gimnazije u Dubrovniku, Teološkog fakulteta u Splitu i zaređenja za svećenika u Rimu 1970. godine. U Boku je došao prvi put kao svećenik 1970. godine, kada je imenovan za upravitelja župe Prčanj. Nešto poslije odlazi u Sutomore, Barac i Sušanj. Poslije tri godine evo ga u Perastu gdje je imenovan za upravitelja župe Risan. Župnik župe Perast, na svoje zadovoljstvo, ali i na veliku sreću Perasta i Peraštana, postao je 1984. Don Srećko je i upravitelj župe Risan i svetišta Gospe od Škrpjela te urednik NIP-a „Gospa od Škrpjela“.



Don Srećko Majić

Don Srećko Majić je danas najpoznatiji Peraštatin u nekadašnjem gradu pomorskih kapetana. To je čovjek kojemu dan kratko traje. U službi Bogu, radu i pregalaštvu i pomoći drugima našao je smisao života. Spremno je odgovorio na naša pitanja.

Kako ste došli na misao da dođete u Perast. Je li netko posebno zaslužan što ste postali župnik u gradu u kojem su ljudi oduvijek mnogo vjerovali i bili zahvalni Bogu i svecima?

U Perast sam došao gotovo slučajno. Tadašnji župnik župe Risan, don **Đuro Perković**, morao je, zbog zdravstvenih razloga, otići na liječenje. Don **Gracija Ivanović**, tadašnji administrator Kotorske biskupije, imenovao me privremenim upravnikom te župe. Uskoro je otišao u mirovinu, a ja sam 1973. godine imenovan upraviteljom župe Risan, dok sam stanovao u Perastu. Tadašnji župnik Perasta bio je mještatin don **Gracija Brajković**, što je za mene bila sretna okolnost. Bila je to osoba velikog znanja (povjesničar, arhivist, čak i istraživač), veliki radnik, zaljubljenik u Perast i nadasve dobar čovjek. Kod njega sam se školovao 12 godina. Nije bilo lako jer je trebalo steći mnoga nova znanja, iskustvo, zadržati stečene vrednote i nastaviti tamo gdje je zbog bremena godina on

stao. Želim, i ovom prigodom zahvaliti prof. **Antunu Sali** na prenesenom znanju, iskustvima i svesrdnoj pomoći u više od trideset godina našeg poznanstva.

Uskoro ste postali poznati ne samo malobrojnim župljanima nego i mnogo šire kao dobar svećenik i čovjek koji se zna brinuti o svojim vjernicima i svim ljudima do-

Dojmovi su se radali, osjećaji razbuktavali, razmišljanja množila. A snalaženja? Radio sam u „sjeni“ don Gracije Brajkovića 12 godina. Bilo je divno surađivati s njim. On je rješavao mnoge probleme pa sam se mogao posvetiti rješavanju tekućih poslova. Teškoća je bilo vrlo malo.

Raditi u Perastu bilo je teško, ali mjesto župnika

no. Moj je angažman iskren i tih se vrijednosti ne odričem i ne darivam ih nikomu. Ostalo neka sude drugi. Široka je lepeza događaja na kojima svaki čovjek i kršćanin i svećenik može i treba dokazivati. Boka Kotorska je specifično područje, a takav je i Perast. Postoje velike razlike na kulturnom, političkom, vjerskom, nacionalnom i imovnom stanju. Često se na ovim prostorima govori o nacionalnoj i vjerskoj nesnošljivosti ili toleranciji. Nastojim ostvarivati toleranciju. Divno je kada 35 peraških obitelji, čiji su članovi pravoslavne vjeroispovijesti, otvore vrata svojih domova da prime Božji blagoslov koji im donosi katolički svećenik! A Caritas? Mnogo toga je učinio u gradu u nekoliko posljednjih godina. Dosta je Peraštana bilo uključeno u akciju pomoći. Ovo je prigoda da im zahvalim. Trebalo je uraditi dvije stvari: uložiti trud i BITI PRAVEDAN i uključiti u akcije sve koji to žele, bez obzira na nacionalnu ili vjersku pripadnost.

Jeste li trebali mnogo učiti o povijesti grada, njegovu životu, da biste doznali kako treba raditi?

Bilo je teško ali zahvalno i zanimljivo. U roditeljskoj kući sam stekao radne navike. Tijekom školovanja, posebno u gimnaziji u Dubrovniku, stekao sam širu naobrazbu, a u Splitu sam upoznao neke tajne fi-



Peraški otoci – Sveti Juraj i Gospa od Škrpjela

bre volje u Perastu i pomagati im.

Prvi put sam bio u Perastu 1963. godine, nakon treće godine klasične gimnazije. Tada nas je nekoliko sjemeništaraca, a poslije bogoslova Biskupije Kotor, došlo na odmor na Gospu od Škrpjela. S obzirom na to da sam često bio u Dubrovniku i Splitu, u početku me Perast nije posebno impresionirao. Trebalo je vremena da otkrijem, a i još uvijek otkrivam bogatstvo i ljepotu koje krije Perast.

u jednom starom gradu bilo je zahvalno i prigoda za mladog svećenika da se istakne. Kako ste radili tih prvih godina? Postali ste cijenjeni i poznati po pružanju pomoći svima?

Koliko sam poznat i dobar kao svećenik neka Bog odredi. Naravno, i drugi imaju pravo i možda će određivati, ali siguran sam nikada pravedno. Ako se netko iskreno zauzme za Božiji projekt, neće gubiti vrijeme na procjene već će nastojati ostvariti zamišlje-

lozofske i teološke nauke. Za uspjeh su potrebna tri uvjeta: radne navike, znanje i volja. Uvijek se sjećam poučnih riječi don Gracije Ivanovića, koje je često ponavljao nama mladim svećenicima: Nemojte dopustiti da vas selo (mjesto) pregazi! Potaknut primjerom don Gracije Brajkovića i nekih časnih sestara, koje su tada bile u Perastu, ne samo da me vrijeme nije pregazilo nego mi je darovalo plodove.

Otok Gospa od Škrpjela sada izgleda znatno drukčije nego kada ste došli. Trebalo je ne samo sanirati oštećeno nego i dovesti goste, uspostaviti kontakte s turističkim agencijama, zainteresirati ih da dovode turiste. Kako ste uspjeli?

Živjeti u Perastu značilo je učiti njegovu povijest. Manje je trebalo čitati, a više promatrati. Ovdje su bile otvorene knjige: crkve i kapele (njihova vjera), otok Gospe od Škrpjela (pomorstvo), zvonici (pogled prema nebu), tvrđava i kule (zaštita grada od napadača), palače (raskoš), balkoni (pogled u svijet preko mora), slike (pobožnost), zlato i srebro (bogatstvo), te stil (osjećaj za lijepo). Sve to skupa ujedinjavao je i produbljivao Peraški arhiv.

Veoma se brinete o gosti od Škrpjela, kako je doživljavate? Što vam kazuje otok kada se nađete na njemu?

Kad sam se prvi put sreo s otokom Gospe od Škrpjela, 1963. godine, najprije sam morao proširiti znanje. Godinama sam nastojao obogaćivati znanje što i sada činim. Vrlo je teško biti profesionalni vodič. Dosta sam naučio: i onog poucnog ali i kako se ne smije raditi. Potrebno je poznavati građu. Kada je riječ o Gospi od Škrpjela to poznavanje mora izlaziti iz uskog djelokruga povijesnog znanja o otočiću. Trebalo je znati povijest Boke, slikarstvo, kiparstvo, zlatarstvo, arheologiju, mo-

dernu umjetnost, pomorstvo i još dosta toga. Potrebno je dobro govoriti bar jedan ili dva strana jezika. Svakoga treba lijepo primiti, bilo da se radi o pojedincima ili grupama, i govoriti im poznate i istinite podatke, izbjegavajući bilo kakve improvizacije. Naravno, treba nastojati da se izbjegnju bilo kakve provokativne teme ili pitanja. (Česta su bila upozorenja učitelja i nastavnika – prije ili u toku ovih demokrat-

kako bi nas razumjeli i ponešto upamtili.

Iako ovamo dolaze deseci tisuća turista, ni u jednom trenutku nismo smatrali da treba komercijalizirati Gospino svetište. Svatko tko dođe dobro je došao i bit će srdačno i ljubazno dočakan. Mnogo je onih koji su bili primljeni bez naplate ulaznica ili bilo kakvog novčanog efekta. Međutim, nije nam bilo lako obaviti sve poslove kojih je bilo mnogo, a novca nikada onoliko

povijesti i životu otoka i svetišta.

Perast nisu samo otoci i svetišta Gospe od Škrpjela i svetog Jurja, nego i brojne crkve, njih 18. Posjetioци koji običu stari grad veoma su zadovoljni kada vide kako se crkve održavaju. To je nesumnjivo i vaša zasluga. Kako u tome uspijevate?

U Perastu ima 18 crkava i nekoliko crkvenih zgrada, među kojima su župna kuća, samostan svetog Antuna, otok svetog Jurja. Svi su ti objekti pretrpjeli štetu u potresu 1979. godine.

Trebalo ih je sanirati, u čemu smo i uspjeli. Posebno bih izdvojio entuzijazam kojim je restaurirana crkva svete Ane u peraškom brdu. Do nje nije bilo ceste pa je velike količine materijala trebalo nositi na leđima. Taj je posao obavila divna peraška omladina. Bilo ih je divno gledati kako na brdo svetog Ilije nose cement, pijesak, kamene ploče pa čak i vodu. Trud se isplatio, crkva svete Ane ne samo da je spašena nego joj je vraćen stari izgled. Tijekom obnove otkrivene su i stare freske koje su restaurirane.

U svijetu ljubitelja knjige poznati ste i kao urednik izdavačkog preduzeća „Gospa od Škrpjela“. Vaša velika zasluga je što ste „na svjetlost dana iznijeli“ kapitalna djela bokeljske povijesti. To je bio opsežan posao koji bi teško savladala i velika ekipa, a vi ste sve to učinili uglavnom sami. Kako ste u tome uspjeli?

Poznato je da se mnogo toga može učiniti volonterski, kada su ljudi entuzijasti i pregaoci. Ovom prigodom želim se posebno zahvaliti na pomoći Miru Franoviću i Nikoli Skladanu. Ipak, ni entuzijazmom se ne može baš sve. Potreban je i novac. Stalno sam se pitao kako ga nabaviti. Kada sam se odlučio osnovati Izdavačku ustanovu „Gospa od Škrpjela“ rukovodila su me tri osnovna motiva:



Perast – župna crkva sv. Nikole

skih promjena – da ne držimo djeci vjeronauk, ili kada bi došli nedolično odjeveni da ih moramo pustiti jer mi od njih živimo itd.). Valjalo je prilagoditi svoje tumačenje predškolskom djetetu, profesoru. Treba znati kazivati o sakralnim spomenicima čovjeku vjerniku ili onom tko je prvi put zašao u jedan hram vjere i kulture, svima treba govoriti na njima razumljiv način

koliko ga je bilo potrebno. Morali smo, svi koji smo bili angažirani na ovim zadacima, uložiti dosta truda, rada i proliti znoj. Jedna grupa entuzijasta, u kojoj su prof. Anton Sala, Miroslav Ulčar, Katarina Andrić i Milica Franović, pomogla je da se u Gospino svetište održava urednim i da, kada je god bilo potrebno, budu i turistički vodiči koji će gostima odgovoriti na svako pitanje o

– Cilj i želja da se prodajom knjiga osigura novac za spašavanje bogatog kulturnog i crkvenog fundusa Perasta od daljeg propadanja. Samo da još jednom podsjetim: u Perastu ima 18 crkava i kapela, oko 300 veoma vrijednih slika starih majstora te na stotine umjetničkih predmeta od zlata, srebra, drva, tekstila i papira. Sve je to bilo vlasništvo župe Perast. Stoga je moja obveza, kao župnika, bila da učinim sve što mogu, skupa sa suradnicima, da se spasi to bogatstvo.

– Izvući iz ladica rukopise poznatih bokeljskih pisaca i udahnuti im novi život. Radilo se o rukopisima mons. **Pavla Butorca**, mons. Gracije Ivanovića, don **Nika Lukovića**, don **Iva Stjepčevića**, don **Srećka Vulovića** itd. Znao sam, i duboko vjerovao, da će njihova djela biti prihvaćena. Raduje me što se nisam prevario u tim nadanjima.

– Zadatak i cilj Izdavačke

ustanove „Gospa od Škrpjela“ bio je da se kulturno, povijesno i duhovno blago stare pisane riječi ponudi novim generacijama, te da se tako na svojevrstan način pridonese kulturnoj, turističkoj i spiritualnoj ponudi Boke Kotorske. Bio je to veliki posao, ali ga je bilo zahvalno raditi.

U osam godina, koliko postoji Izdavačka ustanova „Gospa od Škrpjela“, objavili smo 38 knjiga različitog sadržaja: povijesnog, teološkog, literarnog, hagiografskog. Da su se knjige rado čitale svjedoči podatak da su se dobro prodavale. Prihodom od knjiga, iako bez prodajne mreže, uspjeli smo osigurati novac za restauriranje svih slika Tripa Kokolje, reprezentativnog baroknog umjetnika, na otoku Gospa od Škrpjela, izvesti velike restauratorske radove na otoku te restaurirati oko 50 slika u crkvi svetog Nikole i Muzeju. I tamo su mi mnogi ljudi pružili svesrdnu pomoć. Zato želim za-

hvaliti svima onima koji su na razne načine pomagali i pomažu u izdavanju knjiga, te na taj način pridonose afirmaciji starog književno-povijesnog stvaralaštva, obnavljanju crkava i cjelokupnog pokretnog fundusa grada Perasta.

Poznato je da mnogo radite, ali i da stignete sve obaviti. Kako uspijevate, a da pri tome ne pribjegavate improvizacijama i površnosti. Odakle vam tolika energija?

U Svetom pismu piše: ‘Jao samcu!’. S godinama sam stekao mnogo poznanika i prijatelja u Perastu, ali i izvan njega. Mnoge sam zadužio na razne načine. A oni su mi dobro dobrim višestruko vratili. Oni su uvijek pri ruci crkvi, posebno Svetištu i otoku Gospe od Škrpjela. Perast je mali grad, ali u njemu ima ljudi, građana raznih zanimanja: električara, drvodjelaca, bravara, profesora. Ovom prigodom želim i njima zahvaliti.“

Kakvi su vam planovi, u svojstvu peraškog župnika, na zaštiti Perasta i peraških sakralnih objekata?

Mnogo je poslova započeto i ostalo nedovršeno. Zato ih moramo završiti. Jedna od stalnih preokupacija je obnova dviju crkvi u prolazu Verige: Gospe Snježne i Gospe od Anđela. Uz to moramo završiti restauraciju dviju kapela: svetog Ivana Evanđelista i Presvetog Otkupitelja, obnoviti krov na Gospi od Škrpjela. Želimo tiskati monografiju Gospe od Škrpjela, na kojoj radi nekoliko autora. U pripremi je i knjiga starih peraških običaja. Naravno, u prvi plan stavljam svoje dužnosti i obveze kao svećenika i peraškog župnika. Uvjeren sam da Božjeg blagoslova i zagovora Gospe od Škrpjela neće nedostajati. Želim da sve što učinim bude na dobro Perasta, stanovnika Perasta i svih ljudi dobre volje.

Tomislav Grgurević

Susret s Antonom – Tonkom Tomićem, umirovljenikom iz Dobrote

POMORSKU PROŠLOST TREBA ISTRAŽIVATI

Tonko Tomić je nakon 33 godine službe u Pomorskom muzeju umirovljen još prije petnaest godina. Međutim, još uvijek je aktivan, a zaposlenima su njegova pomoć i savjeti dragocjeni. Kao član redakcije, zadovoljan je što je Godišnjak Pomorskog muzeja, veoma cijenjena znanstvena publikacija, opstao unatoč velikim teškoćama kroz koje je prolazio. Sponosom ističe da je zadovoljan i obiteljskim životom, ima tri kćeri i devetero unučadi.

D očekao nas je pred skromnom prizemnom kućom u Dobroti, pola kilometra od crkve sv. Mateja, pokraj samog mora i priobalnog puta, ispred koje je izrastao nevjerojatno visok bor. Tonka sam upoznao prije više od četrdeset godina kad sam se počeo baviti novinarskim poslom. Njegova nesebična pomoć bila je dragocjena ne samo meni nego i mnogim novinarima koji su željeli pisati o pomorskoj prošlosti.

Poslije pozdrava i prisjećanja na lijepe dane, Tonko je počeo svoju priču:

„Rođen sam u Dobroti 1924. godine, u obitelji pomoraca. Završio sam osnovnu školu u rodnom mjestu, nižu gimnaziju u Kotoru. Zatim sam otišao, kako drugo nego u Nautiku. Nakon školovanja ostao sam na kopnu. Bio sam činovnik u Kotarskom narodnom odboru, a zatim blagajnik u banci gdje sam brojio od 1 do 100. Tada se dogodilo ono lijepo: 1955.

godine zaposlio sam se u Pomorskom muzeju i u njemu ostao do umirovljenja 1988. godine.“

Za trenutak smo prekinuli razgovor. Tonkova supruga donijela nam je kavu i piće. Ugodno obiteljsko ozračje u ugodnom kutku kuće. Pitamo ga kako je bilo u Pomorskom muzeju, među dobrim ljudima, od kojih mnogi više nisu živi ali žive u uspomenama.

„U Pomorskom muzeju sam našao sebe, dobio sam radno mjesto o kome sam



Tonko Tomić

maštao u mladosti. Ondje sam s velikim zadovoljstvom radio 33 godine. Žao mi je što su one brzo prošle pa sam morao u mirovinu. Međutim, ostao sam tamo, ne s uspomenama nego sam nastavio raditi kao da se nije ništa promijenilo. I nije se ništa bitno izmijenilo samo što ondje više ne pri-

mam plaću nego mi poštar donosi mirovinu kući.“

Naš sugovornik govori tiho, razumljivo, bez fraza, prisjeća se ljudi s kojima je dugo radio:

„Bilo je to lijepo radno mjesto, kakvo se samo poželjeti moglo. Takvi su bili i ljudi s kojima sam radio i surađivao. Bili su stručnjaci u svome poslu, spremni da svoje bogato znanje prenesu na druge, mlađe ljude koji su dolazili dok su se oni spremali u mirovinu. I sada se prisjećam prof. Ignjatija Zlokovića, direktora Muzeja, prof. Milivoja Miloševića, a prije svih kapetana Toma Radulovića, kojega nikad neću zaboraviti.“

I ja se sjećam tog čovjeka kako me, kada sam prvi put došao u Muzej, dočekao i ponudio pomoć. Visok, blag, tih, s cvikerama i naboranim licem zračio je dobrotom. Potvrđuje to i Tonko:

„Tomo je skroman čovjek, koji nikada nije sebe stavljao u prvi plan. Bio je široko obrazovan, 'duša' Muzeja. Sve se vrtjelo oko njega, iako to nije želio. Takav je bio sve do trenutka kada je morao napustiti Muzej jer su godine učinile svoje.“

Razgovor je tekao dalje. Počeli smo pričati o tome kako je naš sugovornik počeo raditi u Godišnjaku i istraživanju prošlosti:

„Čitavog radnog vijeka u Muzeju, a i nakon toga, tragao sam za interesantnim podacima iz dobrotke prošlosti, što mi je bila opsesija još iz mladosti. Bio sam sretan jer sam se našao u Muzeju. Marljivo sam prikupljao podatke i obrađivao ih, a zatim objavljivao u Godišnjaku. U svakom broju našao bi se i moj prilog, koji se odnosio na neku temu iz pomorske prošlosti Dobrote. Ipak, ne mogu se usporediti s onim što je radio dr. Miloš Milošević, koji je napisao niz članka, čitavu jednu knjigu o prošlosti Dobrote.“

Razgovor o Pomorskom godišnjaku, uglednoj znanstvenoj publikaciji, koja je dobila niz priznanja, između ostalih i najveće crno-

gorsko priznanje Trinaestojulsku nagradu, bio je ugodan sugovorniku:

„Godišnjak Pomorskog muzeja jedina je znanstvena publikacija ove vrste u Crnoj Gori. S velikim zadovoljstvom mogu reći da smo prošle godine obilježili pedesetogodišnjicu, za razliku od nekih drugih publikacija ove vrste u Boki Kotorskoj koje su nestale, kao što su 'Studije marina', koju je izdavao Zavod za biologiju mora iz Kotora i Zbornik Više pomorske škole. Mi smo ipak, uz sve financijske i druge teškoće, prebrodili sve krize. Vjeru-

Kotoru, Pomorskog muzeja, knjiga rođenih i vjenčanih u crkvi sv. Mateja, crkvi sv. Eustahije. Inače, kad god bih čuo ili pronašao neki podatak o Dobroti zapisao bih ga i poslije iskoristio.“

Tonko Tomić nije samo pisao u Godišnjaku. Bio je tehnički urednik i član redakcije. Time je dao vidan doprinos daljoj afirmaciji ove ugledne znanstvene publikacije. O tim „nevidljivim“ ali važnim poslovima kaže:

„Bio sam tehnički urednik, korektor, a po potrebi obavljao sam i druge po-

Afirmiranje pomorske tradicije i mojih predaka moja je trajna obveza. Dobrota je nekada bila poznato pomorsko mjesto i gnijezdo junačko.“

Razgovarali smo i o pomorskoj tradiciji Dobroćana, te o tome koliki je tomu doprinos dalo bratstvo Tomića:

„Svi moji preci, pradjedovi, djedovi bili su pomorci. Oni koji nisu bili kapetani bili su mornari ili su imali neka druga pomoračka zvanja. Ipak, najviše je bilo kapetana kapetana duge plovidbe, čak 38. Među njima bio je i moj otac, koji je poginuo 10. prosinca 1944. godine kada je brod Cetinje, koji je plovio Bokokotorskim zaljevom, naišao na minu kod Bijele. Bio je komesar broda, a u trenutku nesreće bio je u donjim prostorijama s putnicima. Ipak, imao sam 'sreću' jer sam za razliku od mnogih drugih, pronašao njegove posmrtno ostatke i pokopao ih u obiteljsku grobnicu u Dobroti.“

Bilo je ugodno razgovarati sa stariim znancem Tonkom Tomićem. Razgovor je tekao polako, neusiljeno, teme su se nametale jedna za drugom pa tako i daljnje aktivnosti:

„Otkako sam u mirovini, imam više vremena za ono što volim: prikupljanje podataka o povijesnim zbivanjima u Dobroti. I dalje surađujem u Godišnjaku Pomorskog muzeja, pripremam monografiju o Dobroti. Već sam prikupio dosta materijala, ali je teško pronaći izdavača. Želio bih napraviti monografiju na tradicionalan način, a kao uzor poslužila bi mi monografija „Prčanj“ čije je autor bio don Niko Luković. Raspolazem i s dovoljno fotografija kojima bih ilustrirao tekst koji upravo sređujem. Nema razloga za žurbu, ako ju ne izdam, ostat će bar rukopis. Često, kada to vrijeme dopusti, odem u Muzej gdje se lijepo osjećam u društvu direktorice Mileve Vujošević te Radojke Jančićević, Petra Palavršića i ostalih.“

T. Grgurević



Dobrota

jem da će Godišnjak Pomorskog muzeja i dalje izlaziti. Razlog za moj optimizam je i podatak da je u pripremi pedeset prvi broj.“

Tonko je zastao. Bila je to prigoda da se prisjetimo početaka Godišnjaka, kada je stjecao renome i onih koji su u njemu surađivali. Ignjatija Zlokovića višegodišnjeg urednika, don Antuna Miloševića, don Iva Stjepčevića, don Nika Lukovića, Rista Kovijanića, Antuna Dabinovića, dr. Slavka Mijuškovića, dr. Miloša Miloševića i mnogih drugih. Čujmo i podatke o stvaralačkom radu našeg sugovornika:

„Prvi prilog objavio sam u Pomorskom godišnjaku broj 8 koji je izašao 1959. godine. Od tada sam objavio dvadesetak radova. Sve su to bili prilozima s temama iz povijesti pomorstva Dobrote ili teme u vezi s pomorstvom. Da bih došao do određenih podataka koristio sam se dokumentima iz Istorijskog arhiva u

slove. Nije bilo lako. Trebalo se boriti da Godišnjak izađe na vrijeme. To je do 1979. godine i potresa išlo relativno lako. Do potresa smo svake godine tiskali novi broj. Nakon toga nastupile su mnoge teškoće koje su nas kao entuzijaste pogadale, nervirale. Bilo nam je teško kada bismo naišli na nerazumijevanje. To je bio i razlog što smo prešli na izdavanje dvobrojca, što znači da je Godišnjak izlazio svake druge godine. Kriza se produbljavala. Jednom je trebalo tri godine da se pojavi sljedeći broj, a drugi put čak četiri godine. Po svemu sudeći ta je kriza prevladana.“

Pitali smo ga o njegovim planovima, preokupacijama, razmišljanjima. Kratko je rekao:

„Iako sam već petnaest godina umirovljenik, još uvijek sam uz Godišnjak i živim s njim. Iako nisam nikada plovio, mojim venama teče krv pomorca.“

JADRANSKI REQUIEM: Poslije pola stoljeća Kotor ostao bez brodarara

TUŽNA BRAZDA BOKELJSKE SLAVE

*Bokeljsko brodarstvo postojalo je 12 stoljeća, a njegovi su pomorci brodili svim morima i oceanima. Upravo u vrijeme kada je „Jugooceanija“ imala 26 brodova, s više od 800 tisuća tona nosivosti, došao je kraj te nekada moćne flote, druge po veličini na Jadranu. To nije gubitak samo za Boku kotorsku i Crnu Goru nego i za cijelu jadransku obalu. Flote više nema. Čudne li sudbine: umrla je kada je „umro“ motorni brod „Novi“ u Bijeloj. Smrt je primljena sa žaljenjem, o čemu govori i prilog koji je objavila splitska „Slobodna Dalmacija“ u svom podlistku „More“ 24. listopada 2003. godine. Objavljujemo prilog novinara **Marjana Žuvića** u cjelini.*

Skromna pomorska svečanost organizirana u Bijeloj, u srcu Boke kotorske, na palubi jednog već ostarjelog broda, bila je puna simbolike: podizanje hrvatske zastave na krmi označilo je mali korak na dugom putu povratka Šibenika pomorskom svijetu, jer *Argola* je prvi veći brod upisan u tamošnjoj Lučkoj kapetaniji poslije propasti Slobodne plovidbe, istodobno bio je to i konačni nestanak sa svjetske scene kotorske Jugooceanije, brodarara koji je gotovo pola stoljeća davao značajan pečat svekolikome jadranskom brodarstvu. Jer **Novi**, kako se brod do četvrtka zvao, bio je i posljednji bokeljski teretnjak.

Valja se kloniti velikih riječi, no to jest bio povijesni događaj, ne samo za bokeljsko i crnogorsko brodarstvo nego i za hrvatsku pomorsku baštinu. Premda su ratne godine, a posebno barbarski nasrtaj Crnogoraca na Dubrovnik 6. prosinca 1991. godine, na sam blagdan zaštitnika pomoraca Svetoga Nikole, ostavile

dubokoga traga na odnose među jadranskim susjedima i premda se mostovi pomirenja i povjerenja tek počinju graditi, ne može se jednostavno zaboraviti činjenica da je slava bokeljskoga brodarstva nezaobilazan dio povijesti pomorstva u Hrvata.

POVIJEST DUGA 12 STOLJEĆA

Upravo u tom svjetlu treba gledati nestanak Jugooceanije, čijem su razvitku i stalnom usponu bokeljski Hrvati dali poseban pečat. Na slavu Boke kotorske, ne slučajno nazvane Zaljevom hrvatskih svetaca, danas podsjeća Hrvatska bratovština „Bokeljska mornarica 809“ sa sjedištem u Zagrebu, i nadasve bogate pomorske kronike i muzejske zbirke. Broj 809 iz naziva bratovštine označava godinu stvaranja bokeljske mornarice, od koje nas dijeli najvjerojatnijih 12 stoljeća!

U temeljima Jugooceanije je 1853. godina kada bokeljska flota ima rekordni 121 jedrenjak duge plovidbe, a imena *Dobrote*, *Pe-*



Sa splitskog navoza – „Kapetan Martinović“ kreće na pokusnu plovidbu

rasta, *Bijele*, *Prčanja*, *Stoliva*, *Tivta*, *Mua*, *Lastve* i *Kotora* dobro su znana na svjetskim morima. Tu je i slava Ivana Visina iz Prčanja koji je jedrenjakom *Splendido* kao prvi s Jadrana oplovio svijet i jedini u povijesti ovjenčan carskom i kraljevskom bijelom počasnom zastavom 'Merito navali'. I nepravедno zaboravljena slava viteza malteškoga reda junačkoga Petra Želalića iz Bijele, te dvojice slavni Peraštana kapetana Marka Martinovića i admiral Matije Zmajevića.

Nakon što je u nemilosrdnome Biskaju 1902. godine nestao posljednji bokeljski jedrenjak, bark *Nemirna* iz *Dobrote*, slijedila su desetljeća skromnih i u pravilu neuspjelih pokušaja razvitka parobrodarstva u Boki. Trebalo je čekati sve dok 1955. nisu zaplovili prvi brodovi novoga brodarara, Jugoslovenske oceanske plovidbe iz Kotora. Slijedile su godine uspona, da bi raspad Jugoslavije Kotorani dočekali kao treći najveći brodar na Jadranu,

uz bok Riječanima i Zadranima, sa suvremenim brodovljem nosivosti veće od 700 tisuća tona.

VJETROVI RATA

Tu veliku i godinama muotrarno stvaranu flotu uskoro su počeli raznositi vjetrovi rata. Kad su Sjedinjene Države u ljeto 1992. uvele sankcije protiv Jugoslavije zbog agresije na Hrvatsku, na udaru su se ponajviše našli brodovi Jugooceanije. Smrtonosni udarac uslijedio je u travnju 1993. kada je, zbog širenja napada na Hrvatsku i BiH, Vijeće sigurnosti UN-a rezolucijom 820 pozvalo cijeli svijet da slijedi američki primjer. Kotoranski brodovi najprije bili zaplijenjeni, a uskoro je uslijedila i prodaja novijih i odlazak u rezališta starijih plovila.

Nakon mirovnoga sporazuma u Daytonu sankcije su ukinute, no u međuvremenu je moćna flota nestala. Posljednji pod oznakama Jugooceanije ostali su *Orjen* i *Novi*, nekadašnja *Šumadija*. Poslije duge agonije u Bijeloj *Orjen* je otplovio u kinesko rezali-



Nasukana „Boka“ na Pelješcu – koliko je simbolike u slici staroj već 22 godine

šte, a *Novi* je upravo postao hrvatska *Argola*. I tu je tužnoj priči kraj. Vratimo se zato u vedrije dane najvećega bokeljskoga brodarara.

I prije nego je donesena odluka o decentralizaciji jugoslavenske trgovačke mornarice, sami su Bokelji krenuli u akciju izgradnje flote. U srpnju 1954. Narodni odbor Bokokotorskog kotara i brodogradilište „Treći maj“ sklopili su ugovor o gradnji triju teretnjaka slobodne plovidbe nosivosti po 10 tisuća tona, a 29. prosinca donesena je odluka o utemeljenju Jugooceanije. Tako je početak kotorskoga brodarara bio u znaku starih parobroda i posve novih brodova s jadranskih navoza.

Oslonac na novogradnje i vrlo rijetke kupnje rabljenih brodova bit će obilježje postojanja Jugooceanije. Od Jugolinije su Kotorani do 1957. dobili ukupno šest parobroda – *Biokovo*, *Durmitor*, *Kordun*, *Kosmaj*, *Kozara* i *Prenj*. Upravo je ovaj posljednji bio i pravi metuzalem, izgrađen za Dubrovčane još 1905. godine u britanskom gradiću Howden on Tyne pod imenom *Bosanka*. U očekivanju novogradnji kupljena su i dva parobroda kanadskoga ratnog tipa ‘park’ nazvana *Orjen* i *Rumija*.

RIJEKA U NOVOGRADNJI

A onda je iz Rijeke potekla rijeka novogradnji. Prva dva teretnjaka, *Boku* i *Zetu*, „Treći maj“ isporučio je 1958., a sljedeće godine i *Slavoniju*. Do 1963. Riječani su izgradili još četiri broda (*Banat*, *Metohiju*, *Moslavinu* i *Šumadiju*), a onda su palicu predali Splitsanima. Najprije su stigli blizanci teretnjaci *Kapetan Martinović* (1964.) i *Admiral Zmajević* (1965.), a 1968. i bulk carrieri *Prvi februar* i *Trinaesti juli*. Istodobno su u Japanu za Jugooceaniju izgrađena znamenita 4K – *Kotor*, *Kozara*, *Kruševac* i *Kumanovo*.

Na sljedeće novogradnje čekalo se cijelo desetljeće,

a onda su od 1976. do 1978. iz britanskoga Sunderlanda stigli najveći brodovi u bokeljskoj povijesti, panamaksi *Sutjeska*, *Orjen*,

U sjeni tolikih novogradnji ostao je podatak da je u cijelome postojanju Jugooceanija, uz parobrode *Orjen* i *Rumiju*, kupila samo devet



„Biokovo“, jedan od parobroda iz temelja Jugooceanije

Kosmaj i *Kordun* nosivosti po 72.150 tona. Uz riječku, najveća serija novogradnji, sedam višenamjenskih teretnjaka, stigla je pak od 1981. do 1987. godine iz istočnonjemačkoga brodogradilišta Warnowwerft u Warnemundeu, a šest ih i danas pod različitim zastavama brodi svjetskim morima.

rabljenih brodova. No, zlatna knjiga kotorskoga brodarara odavno je izgubila sjaj, a sad je posve zatvorena. Na žalost, bila je to i knjiga bokeljskoga pomorstva...

BRODOVI ZA SRETNE PLOVIDBE

Jugooceanija će među jadranskim brodarima ostati

zapamćena po sretnim plovidbama, jer su u gotovo pola stoljeća izgubljena samo četiri broda, a u tim brodolomima nije stradao nijedan pomorac. Prvi je, nakon nepunih godinu dana plovidbe u kotorskoj floti, otišao brod *Tara* koji je napušten u siječnju 1960. nakon što se 24. prosinca 1959. nasukao na hridi nedaleko od argentinske luke Necochea. Više od dva desetljeća čekalo se na novu žrtvu, a onda se 26. listopada 1981. na južnoj obali Pelješca nasukao teretnjak *Boka* čiji ostaci i danas mame ronioce.

U siječnju 1989. na pučini Atlantika, 150 milja od Gibraltara, nakon sudara s marokanskim tankerom *Massira*, potonuo je bulk carrier *Kumanovo*, a kratka crna kronika okončana je u kolovožu 1996. godine. Pred samom lukom Singapore tada su se sudarili veliki tajvanski kontejnerski brod *Ming Galaxy* i mnogo manji kotorski *Herceg Novi* koji je uskoro i potonuo.

Južni Jadran veoma bogat

ZANEMARENO RIBARSTVO

Odavno je poznato da su južni Jadran i priobalni morski pojas duž Crnogorskog primorja veoma bogati svim vrstama ribe, osobito plavom ribom. Međutim, tim velikim bogatstvom, kakvo nema niti jedna zemlja na Sredozemlju, Crna Gora gotovo se i ne koristi. Tragičan kraj crnogorske pomorsko-trgovačke flote, do kojega je upravo došlo, i nepridavanje značenja eksploataciji ribljeg fonda iz našeg mora, potvrđuju da vlada i mnogi drugi faktori u Crnoj Gori nisu spoznali da se od mora može i te kako dobro živjeti. Čudne li situacije: crnogorska pomorska flota više ne postoji, a istodobno se gotovo ništa ne radi da se formira ribarska flota od koje bi država imala veliku ekonomsku korist. Ribe je mnogo, bogatstvo je veliko, a još se ne razmatra čak ni mogućnost formiranja crnogorske ribarske kompanije, koja bi se bavila iskorištavanjem prirodnih bogatstava južnog Jadrana. Najnovija istraživanja pokazuju da bi se na ovom području moglo zaposliti više od stotinu ribarskih brodova, a da njihov ulov ne utječe na osiromašenje ribljeg fonda. Istobno bi se ulog vrlo brzo vratilo.

Stručnjaci tvrde da za taj zadatak nisu potrebna velika sredstva. Ribarski brod sada stoji 120 do 150 tisuća eura. Uz to treba nabaviti i matični brod flote na kojem bi se prikupljala riba te transportirala na domaće i inozemno tržište, pri čemu bi prioritet trebalo dati izvozu.

Stručnjaci Instituta za biologiju mora u Kotoru tvrde da je Crna Gora potpuno sačuvala svoj riblji fond. U svim okolnim morima riba se izlovljava u određenim granicama, a u Južnom Jadranu prirodno ugiba. Predviđa se da se svake godine na ovom području može uloviti oko 30.000 tona plave ribe i oko 600 tona vrlo vrijedne bijele ribe. U vrijeme dok crnogorska ribarska flota praktično ne postoji, naši južni susjedi Talijani imaju oko 6.400 ribarskih brodova, od kojih mnogi love u vodama južnog Jadrana koje su pod našom jurisdikcijom.

T. G.

USKORO I NA INTERNETU

Obrazovanje na hrvatskome jeziku

U povodu „Tjedna Hrvata iz Crne Gore“, održanom u rujnu u Zagrebu, izaslantvo Udruge posjetilo je Ministarstvo prosvjete i športa i razgovaralo s pomoćnikom ministra **Ratimirom Kvaternikom**. Tema razgovora bila je nastava na hrvatskome jeziku za hrvatsku djecu u Boki. Kako se ne može provesti vojvodanski model, izaslantvo je objasnilo Kvaterniku postojeću situaciju u Boki i predložilo mogućnost održavanja nastave na hrvatskome jeziku uz pomoć Katoličke crkve. Dogovoreno je da se s Biskupijom Kotor pronade mogućnost provedbe tog dogovora. Naime, za početak bi trebalo otvoriti jedno odjeljenje za 15 učenika, s tim da bi se nastava održavala odvojeno od vjeronauka. Djeca bi uz pristanak roditelja učila osnove hrvatskoga jezika, povijesti i zemljopisa. Nastava bi se održavala u biskupijskim prostorijama, a Ministarstvo bi osiguralo nastavnike. U početku bi se na tjedan održavala 3 do 4 sata nastave na hrvatskome jeziku. Nastava i knjige bili bi besplatni, polaznici se ne bi ocjenjivali već bi slušali predavanja i razgovarali s nastavnikom. Cilj je da se hrvatski jezik i obrazovanje na hrvatskome jeziku vrate na ovo područje, na kojem su oduvijek postojali ali su stjecajem nesretnih okolnosti već poprilično iščeznuli.

Pozivamo sve zainteresirane roditelje da nam se jave kako bismo zajednički vratili naš hrvatski jezik u naše obitelji. Podrobnije informacije mogu se dobiti u tajništvu.

Izgradnja Hrvatskoga kulturnog centra u Kotoru

Vlada Republike Hrvatske odobrila je novac za obno-

vu Centra. Nosilac projekta je naša Udruga, a njezin predsjednik Tripo Schubert već je potpisao ugovor o dodjeli novca za početak obnove. Hrvatski kulturni centar trebao bi biti smješten u obnovljenoj crkvi sv. Frana u Kotoru

Osnovana je i radna grupa HGD-a koja će voditi projekt. Trenutačno se pregovara s Biskupijom Kotor oko zakupa, načina obnove i korištenja crkve sv. Frana. Budući da je crkva pod zaštitom Zavoda za zaštitu spomenika, pregovara se s predstavnikom Zavoda. Obnova bi trebala početi čim se postigne dogovor s Biskupijom.

Sastanak s predstavnicima HGI-a Tivat

Na naš zahtjev, 5. studenoga održan je sastanak s predstavnicima HGI-a Tivat u Kotoru. HGD su predstavljali predsjednik **Tripo Schubert** i tajnik **Dario Musić**, a HGI predsjednik **Dalibor Burić** i dopredsjednica **Marija Vučinović**. Razgovaralo se o zajedničkom nastupu na izradi Zakona o nacionalnim manjinama u Crnoj Gori i položaju Hr-

rovali kalendar za 2004. godinu. Također smo tiskali određenu količinu zidnih kalendara. Od Hrvatske matice iseljenika u Zagrebu zatražili smo da nam pomogne u organizaciji tradicionalnog božićnog koncerta. Oni su se tom pozivu odazvali i već smo u dogovorima s njihovim predstavnikom **Majom Mozarom** u Dubrovniku.

rovali kalendar za 2004. godinu. Također smo tiskali određenu količinu zidnih kalendara. Od Hrvatske matice iseljenika u Zagrebu zatražili smo da nam pomogne u organizaciji tradicionalnog božićnog koncerta. Oni su se tom pozivu odazvali i već smo u dogovorima s njihovim predstavnikom **Majom Mozarom** u Dubrovniku.

HRT snima dokumentarni film

Uz pomoć naše Udruge, Hrvatska je televizija početkom prosinca snimila dokumentarnu emisiju o mandračima i životu ribara na Muo. Za to je snimanje angažirana obitelj **Nikše Paskovića**. Emisija bi se trebala prikazati u veljači iduće godine.

Podružnica Bar

Održan je sastanak podružnice Bar, 5. studenoga 2003. Na sastanku se razgovaralo o glasovanju Hrvata u Crnoj Gori za zastupnike u Hrvatskome saboru, organiziranom odlasku u Kotor u Generalni konzulat Republike Hrvatske gdje će se obaviti glasovanje.

Bilo je riječi i o novoj pogodnosti za upis u hrvatsko državljanstvo uz potvrdu hrvatskih udruga Crne Gore o pripadnosti hrvatskom narodu onih osoba koje to ne mogu dokazati osobnim ispravama.

Također smo obaviješteni da je član Upravnog odbora Podružnice Bar **Vladimir Marvučić** izabran u Upravni odbor Radio Bara.

Ostavka prof. Milenka Pasinovića

Prof. **Milenko Pasinović** izabran je na drugoj redovitoj skupštini, održanoj 1. ožujka 2003. za člana novosnovanog predsjedništva Udruge. Tu je dužnost obnašao s punom odgovornošću i svojim je radom

Zahvalnice

Svim sudionicima „Tjedna Hrvata iz Crne Gore“, održanom od 22. do 28. rujna 2003., upućene su prigodne zahvalnice.

Čestitke iz HGD-a

U povodu proglašenja kardinalom, naša je udruga nadbiskupu **Josipu Bozaniću** poslala prigodnu čestitku. Također smo hrvatskom Caritasu čestitali 70. obljetnicu osnivanja, a **Nikoli Jelinčiću** na imenovanju na dužnost ravnatelja Hrvatske matice iseljenika. Naime, dosadašnji predsjednik Matice **Boris Maruna** imenovan je veleposlanikom u Čileu, na čemu smo mu također čestitali.

Primjedbe na teze

Biskup **Ilija Janjić** poslao nam je Teze za zakon Republike Crne Gore o ostvarivanju prava nacionalnih manjina i zamolio nas da damo primjedbe, ako ih imamo, što smo i učinili.

Inače, mons. Ilija Janjić je član savjeta za izradu Zakona o ostvarivanju prava nacionalnih manjina.



Sa sastanka aktivista iz Tivta

vata u njemu. Zakon je u fazi priprema. Sem toga, predstavnici HGI-a upoznali su nas s aktualnom političkom situacijom u Tivtu i svome stajalištu nakon iz-

Božićni i novogodišnji blagdani

Našim članovima i čitateljima Hrvatskoga glasnika u petom smo broju da-

pridonio uspješnoj realizaciji zacrtanog programa. Na opće iznenađenje predsjedništva, prof. Milenko Pasinović podnio je 26. rujna 2003. pismenu ostavku na članstvo. Na svojoj sjednici 27. listopada predsjedništvo je razmotrilo Pasinovićevu ostavku i prihvatilo njegovu ostavku.

www.hgdcg.org

Uskoro naša Udruga dobiva svoju web stranicu. Uz pomoć **Zlatka Vučinića**, vlasnika tvrtke IDK Computers u Kotoru, a u sklopu programa koji je odobrila i financirala Vlada Republike Hrvatske, priprema se prezentacija naše Udruge na internetskim stranicama. Vjerujemo da ćemo već tijekom studenog moći pokazati svijetu tko smo, što radimo i gdje smo.

Pismo Savjetu RTV-a CG

U prilogu lista *Publika* od 27. listopada 2003. objavljeno je da je savjet RTV-a Crne Gore izabrao Komisiju za programske sadržaje na albanskom i jezicima drugih nacionalnih i etničkih grupa po načelu multikulturalnosti. U Komisiji su tri Albanca te po jedan Hrvat i Rom. Kao legitimni predstavnici Hrvata u Crnoj Gori veoma smo zainteresirani za sudjelovanje Hrvata u toj komisiji pa smo u tom smislu i napisali pismo Savjetu RTV-a Crne Gore da nas pobliže informira o programskom radu i tko je i koga izabrao za predstavnika Hrvata u toj komisiji. Naknadno smo doznali da je za člana komisije savjeta RTV-a CG izabran novinar Hrvatskoga glasnika iz Tivta **Neven Staničić**, što nas veoma raduje.

Lektoriranje Hrvatskoga glasnika

Već u prvom broju naglasili smo da će se *Hrvatski glasnik* tiskati na hrvatskome književnom jeziku. Prva dva broja lektorirala je **Đurđica Živković** iz Zagreba, a sljedeća tri prof. **Ljiljana Markić**, inače

članica Udruge. Budući da smo povremeno dobivali dobronamjerne primjedbe glede našeg „hrvatskoga jezika“, obratili smo se na nekoliko ustanova u Hrvatskoj da nam izađu u susret. Služba za jezik i govor Hrvatske televizije pozitivno nam je odgovorila i prihvatila se lekture već u ovom broju. Ovom prigodom želimo zahvaliti **Đurđici Živković** i **Ljiljani Markić** na dosadašnjoj suradnji.

Sastanak Redakcije Hrvatskoga glasnika

Redoviti sastanak redakcije održan je 10. studenoga 2003. Razgovaralo se o programskom opredjeljenju i unaprjeđenju rada na izdavanju *Glasnika*. Glavni urednik **Tomo Grgurević** upoznao je prisutne o sadržaju broja 6. Prihvaćena je ostavka člana redakcije **Silvija Markovića**.

Susret s pomoćnikom hrvatskoga ministra vanjskih poslova

Prigodom posjeta pomoćnika hrvatskoga ministra vanjskih poslova **Svjetlana Berkovića** Generalnom konzulatu Republike Hrvatske u Kotoru, 13. studenoga 2003., generalni konzul **Pero Poljanić** pozvao je predstavnike HGDCG-a iz Kotora, HGI-a iz Tivta i HKD-a „Napredak“ iz Tivta na sastanak.

Sastanku su nazočili predstavnici HGDCG-a predsjednik Tripo Schubert i tajnik Dario Musić i HGI-a predsjednik Dalibor Burić.

U srdačnom razgovoru gospodin Berković je upoznat s radom i problematikom HGDCG-a i HGI-a. Razgovaralo se o sudjelovanju i zajedničkom nastupu hrvatskih udruga u izradi zakona o nacionalnim manjinama u Crnoj Gori. Razmatrana je mogućnost edukacije djece na hrvatskome jeziku. Berković je iskazao veliko zadovoljstvo dosadašnjim organiziranjem Hrvata u Crnoj Gori, a osobito je naglasio rad i uspjehe HGDCG-a iz Ko-

tora. Također je rekao da će Hrvatska financijski pomoći Hrvatski glasnik i pritom istaknuo njegovo značenje za Hrvate na ovim područjima. Dogovorena je strategija zajedničkog rada na opstojnosti Hrvata na ovim područjima putem kulturnog i obrazovnog djelovanja.

Berković je upoznat s dosadašnjem pripremanju za izgradnju Hrvatskoga kulturnog centra u Kotoru.

Sastanak aktivista HGDCG-a u Tivtu

Sastanak aktivista HGDCG-a održan je 13. studenoga 2003. u Kulturnom centru u Tivtu. Nazočili su mu Tripo Schubert i Dario Musić iz HGDCG-a Kotor, aktivisti Udruge iz Tivta: **Andrija Krstović**, **Albin Polak**, **Selma Krstović**, **Vicko Krstović**, **Rikardo Kubiček**, **Slavko Marović** i **Ivica Božinović**.

Predsjednik HGDCG-a Tripo Schubert otvorio je sastanak i upoznao nazočne s aktivnostima društva i pripremanju za osnivanje podružnice HGDCG-a u Tivtu u skladu sa statutom i

se najkasnije do 10. prosinca u Tivtu osnuje podružnica i akamacijom izaberu članovi upravnog odbora. Predloženo je da se zbog boljeg obavješćivanja članstva, pozivi na sastanak šalju na kućne adrese i da se tiskaju plakati.

Sastanak s voditeljem HGDCG-a u Zagrebu

Na Prčanju je 12. studenoga 2003. održan sastanak s **Lukom Cikom**, voditeljem predstavništva u Zagrebu. Sastanku su nazočili predsjednik HGDCG-a iz Kotora Tripo Schubert i tajnik Dario Musić. Razgovaralo se o radu Udruge i predstavništva u Zagrebu. Zaključeno je da posebno treba raditi na pomlađivanju članova predsjedništva i uopće privlačenju mladih u Udrugu. Luka Ciko se obvezao da će ponovno s mjerodavnim institucijama u Zagrebu razgovarati o dodjeli obećanog prostora.

Bilo je riječi i o mogućnosti animiranja hrvatskih poduzeća da svojim oglasima pomognu izdavanje *Hrvatskoga glasnika*. Do-



Novi članovi Predsjedništva HGDCG

odlukom s posljednje godišnje skupštine održane 1. ožujka 2003. u Tivtu. Bilo je riječi i o teškoćama oko aktiviranja članstva za bilo kakve akcije, osobito plaćanje članarine. Kad bi se osnovala podružnica, Udruga bi na području Tivta i okolnih mjesta bila učinkovitija, složili su se svi prisutni. Dogovoreno je da

govorena cijena oglasa je: 1 stranica u boji **200 €**, polovica **100 €**, a četvrtina **50 €**. Cjenik oglasa objavljivat će se u svakom broju *Hrvatskoga glasnika*. Primjerak *Glasnika* u pretplati stajat će 10 kuna. Sada je najveći problem kako poboljšati i proširiti pretplatničku mrežu i pronaći suradnike.

Održana 6. sjednica Predsjedništva

20.11.2003 održana je 6. sjednica Predsjedništva. Razriješeni su dužnosti člana Predsjedništva Andrija Krstović i Albin Polak iz Tivta radi prelaska u podružnicu Tivat. Imenovani su novi članovi Predsjedništva: dr. **Ivan Ilić** iz Tivta, **Pavle Jurlina**, farmaceut iz Tivta, te **Slobodan Vičević**, ekonomista iz Kotora.

Predlog za Novembarsku nagradu Opštine Kotor

Udruga je predložila dr. **Miloša Miloševića**, admiralu bokeljske mornarice i naučnika savjetnika u mirovini za dodijelu nagrade „21. novembar“, koju svake godine dodjeljuje Općina Kotor.

Konkurs za raspodjelu sredstava nevladinih organizacijama Skupština Republike Crne Gore

Na osnovu raspisanog Konkursa za raspodjelu sredstava nevladinih organizacijama od strane Skupštine Republike Crne Gore, Udruga je dostavila (13.11.2003.) dva projekta: *Bokeljski ljetopis* i *Hrvatski glasnik*.

Oba projekta spadaju u oblast kulture i obrazovanja.

Susret Udruge u Kotoru

15.11.2003. izaslanstvo Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske i Kulturno-prosvjetnog i sportskog društva „Morača“ iz Slovenije posjedtile su našu Udrugu u Kotoru. Tom prilikom smo dogovorili zajednički plan rada za 2004. godinu.

Izbori za zastupnike u Hrvatskom saboru

Dana 22. i 23.11.2003, u Kotoru u prostorijama Generalnog konzulata Republike Hrvatske održani su izbori za zastupnike u Hrvatskom saboru. Kao članovi biračkih odbora učestvovali su i članovi naše Udruge.

Dario Musić

Izaslanstva nacionalnih udruga Crnogoraca iz Hrvatske i Slovenije u posjetu HGDCG-u

SUSRETI S PRIJATELJIMA U KOTORU

Hrvatska i slovenska društva Crnogoraca i Hrvatsko građansko društvo Crne Gore most su suradnje između tri države ove regije. Na sastanku je najviše pažnje bilo posvećeno dogovoru o daljnjoj suradnji za čije poboljšanje postoje svi preduvjeti.

Izaslanstva Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske i Kulturno-prosvjetnog i sportskog društva „Morača“ iz Slovenije posjetili su 15. studenoga 2003. HGDCG u Kotoru. Predsjednika NZCH **Rada Pavičevića** iz Zagreba i **Čeda Đukanovića**, predsjednika CKPS „Morača“ iz Kranja, te članove izaslanstva u kojem su bili član predsjedništva NZCH Zagreb **Mladen Jojić**, predsjednik Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka **Nikola Lučić**, predsjednik Skupštine NZCH Rijeka **Ivan Brajović**, potpredsjednik Županijskog vijeća Rijeka **Borica Šoškić**, član Županijskog vijeća Rijeka i član Predsjedništva NZCG **Alenka Radović**, predsjednik Vijeća crnogorske nacionalne manjine za rad iz Rijeke i član predsjedništva NZCH **Ljubo Radović**, **Savić Pavičević** iz Rijeke, potpredsjednik Skupštine NZCG Split **Mijo Adžić**, te član predsjedništva NZCH Split **Veselin Đurović**, primili su i ugstili **Tripo Schubert**, predsjednik Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore iz Kotora, **Dario Musić**, tajnik HGDCG, prof. **Milenko Pasinović** i predstavnik HGDCG za Hrvatsku **Luka Ciko** iz Zagreba.

U prostorijama HGDCG u Kotoru prisutne je pozdravio Tripo Schubert i zahvalio im dobrodošlicu. Schubert se u svojoj dobrodošlici osvrnuo na početak suradnje i topao prijam koje je izaslanstvo HGDCG na početku svog stvaranja doživjelo u prvim susretima s Crnogorcima u Hrvatskoj

prije gotovo tri godine. Također je prisutne podsjetio na tople i prijateljske riječi predsjednika NZCH dr. Pavičevića, i dopredsjednika splitske podružnice Mije Adžića, doajena splitskog kazališta, upućene u pozdravnim govorima na prvoj godišnjoj skupštini Udruge u Kotoru.

Suradnja tih dviju zajednica pokazala se učinkovitom u zajedničkom radu na knjizi o akademiku Vladislavu Brajkoviću, čiji je

„Naša suradnja pokazuje da smo pravi most suradnje između naše dvije države. Ovaj smo sastanak organizirali i da bismo se dogovorili o našoj budućoj suradnji i zajedničkim programima, o čemu će vas upoznati Rade Pavičević“, kazao je Schubert.

Predsjednik NZCH dr. Rade Pavičević među ostalim je rekao: „Zahvalio bih HGDCG što je prihvatio prijedlog naše suradnje koja je do sada dosta pod-



Sa svečanog dočeka u prostorijama HGDCG

nosilac projekta bio NZCH, koji je uspješno završio predstavljanjem knjige u kolovozu 2003. u Perastu, u sklopu proslave Dana Bokeljske mornarice. U pripremi za Tjedan Hrvata Crne Gore Mijo Adžić je dao velik doprinos u idejnom oblikovanju simbola, plakata i brošure. U programu ove manifestacije bilo je i predstavljanje knjige o Vladislavu Brajkoviću, što je uspješno obavio NZCH, pa posebnu zahvalnost dugujemo dr. Pavičeviću koji je angažirao poznate hrvatske znanstvenike, koji su govorili o akademiku Brajkoviću u Preporodnoj dvorani HAZU.

makla. Neki su projekti započeti i moraju se nastaviti jer su višegodišnji, a trebamo i nove projekte, pa smo zato i došli. S ponosom mogu reći da su dani Hrvata iz Crne Gore bili jedan od najljepših događaja bar zadnjih godina u sklopu dolaska Hrvata iz mnogih zemalja u Zagreb“.

Rade Pavičević je predložio i program daljnje suradnje ovih dviju nacionalnih zajednica za 2004.

Projekt o profesoru Vladislavu Brajkoviću „Život i djelo“ započeo je ove godine izdavanjem prve knjige i trajat će još tri godine. Sljedeće godine trebala bi izići Brajkovićeva sabrana

djela. Dogovoreno je da će naše društvo do polovice prosinca formirati ekipu stručnjaka koja će predložiti teme, članove redakcije i recezenta iz Crne Gore. U 2006. godini obilježiti će se 100. godišnjica njegova rođenja i tada će se u Perastu ispred crkve sv. Nikole uz biste bokeljskih velikana postaviti i njegova. U vezi s time Pavićević je obavijestio prisutne da mu je predsjednik Crne Gore **Filip Vujanović** obećao pomoć u tom projektu.

Mijo Adžić upoznao je prisutne o pripremi knjige „Grbovi gradova Crne Gore i poznatih obitelji Boke kotorske“, ističući njezinu ozbiljnost i značenje. Taj projekt zahtijeva znanstveni pristup s obzirom na značenje materije, te je potrebno uključiti stručne i odgovorne ljude i relevantne institucije. To je neistražena, ali veoma interesantna i opsežna materija. Adžić predlaže da se za taj projekt traži potpora Republike Crne Gore i da ga u pravilu vodi HGDCG, jer se odnosi na područje Crne Gore.

Borica Šoškić iz Rijeke predlaže da se organizira jednodnevni boravak djece u obiteljima u Hrvatskoj i Crnoj Gori. Značenje ovakvog projekta je u tome što bi se mladi ljudi međusobno bolje upoznali na osnovi kulture, edukacije i druženja. Bio bi to most zблиžavanja mladih generacija dvaju naroda.

Tripo Schubert predlaže da se u naš projekt suradnje uvede i održavanje tribina ili okruglih stolova o političkoj izobrazbi članova hrvatskih udruga u Crnoj Gori. Budući da nam nedostaju politička iskustva, taj bi nam oblik političke izobrazbe dobro došao. Schubert dodaje da bi bilo dobro organizirati i predavanja iz područja zdravstva u koja bi bili uključeni naši i liječnici iz Hrvatske. Na osnovi Schubertova prijedloga, suradnja se proširuje i obuhvaća:

– Projekt političke izobrazbe Hrvata u Crnoj Gori putem tribina i okruglih

stolova;

– Predavanja ili okrugle stolove iz područja zdravstva.

Nakon usklađivanja prijedloga i dogovora o suradnji dviju udruga za 2004. godinu, Pavićević je našem društvu uručio „Poslanice“ Petra I. Petrovića i „Praesbiteri Diocleatis Reg-

num Slavorum“, prvo reprint izdanje Vatikanskog rukopisa čiji je jedan od izdavača NZCH. Predstavnik Crnogoraca iz Slovenije Čedo Đurović je u ime članova Crnogorskog kulturno-sportskog društva „Morrača“ prenio srdačne pozdrave članstva i zahvalio na lijepom i toplom prijmu.

Schubert je zahvalio na daru i srdačnim pozdravima te u znak sjećanja na ovaj sastanak uručio predstavnicima NZCH iz Zagreba, Kranja, Rijeke i Splita monografiju „Crna Gora“.

Nakon razmjene darova i radnog dijela sastanka gostima je prireden domjenak.

Dario Musić

Povodom 40 godina rada Mija Adžića

NAJVEĆE PRIZNANJE UMJETNIKU

Za vrijeme posjeta izaslanstva Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske Hrvatskomu građanskom društvu u Kotoru, nezaobilazna tema razgovora bila je dodjela najvećeg priznanja Republike Hrvatske na području kulture **Miju Adžiću**. Nagradu mu je uručio predsjednik **Stjepan Mesić** u povodu 40. godišnjice umjetničkog rada kao scenografa u splitskom kazalištu.

Dodjeljujući Miju Adžiću odličje Reda Danice hrvatske s likom Marka Marulića, oca hrvatske književnosti, predsjednik Mesić je među ostalim rekao: „*Za izvrsne rezultate postignute na području Vašeg djelovanja (na planu kazališne umjetnosti), te za trud, talent, napor koji ste uložili na polju vašeg stvaralaštva, dodjeljujem vam ovo odličje. Neka vam ovo priznanje bude poticaj za Vaš daljnji rad.*“



Mesić uručuje priznanje Adžiću

Akademski scenograf – slikar, rođeni Cetinjanin, Mijo Adžić diplomirao je kazališnu scenografiju na Akademiji primijenjenih umjetnosti, a zatim je otišao na specijalizaciju u Pariz. Tijekom 40 godina profesionalnog rada u kazalištu, na televiziji i filmu realizirao je više od 200 scenografskih projekata u Hrvatskoj i inozemstvu. Radio je s mnogim velikanima iz područja kazališta i TV. Spomenut ćemo samo neke:

– komedija E. De Filippa „Šjora File“ izvedena je više od 200 puta na splitskoj sceni, što je rijetkost u kazalištu. Protagonisti ove predstave bili su legendarni glumci Boris Dvornik i Marija Danira;

– prema želji maestra Jakova Gotovca Mijo Adžić je u 30 godina 6 puta s različitim redateljima radio scenografiju za Gotovčeva „Eru s onoga svijeta“;

– Adžić je radio scenografiju za sva dramska djela Miljenka Smoje;

– u prosincu 2002. i u siječnju 2003., dakle u samo dva mjeseca, napravio je scenografiju za dva baleta, jednu dramu i dvije opere, što je rijedak pothvat u kazalištu.

Mijo Adžić je dobio mnogobrojne strukovne nagrade i priznanja za stvaralačka dostignuća: nagradu osječčkog i ljubljanskog anala, Smotre hrvatskih kazališta, Dana satire Zagreb, kolektivne i pojedinačne nagrade itd., te 2003. nagradu grada Splita za životno djelo.

Gradonačelnik Splita dr. S. Beroš prigodom dodjele ovog najvećeg gradskog odličja između ostalog je rekao: „*Mijo Adžić je punih 40 godina inventivno i s entuzijazmom poklanjao svoja znanja i sposobnosti gradu Splitu. Svojim radom postao je dio povijesti HNK Split gdje je s potpunom umjetničkom i radnom spremnošću dao svoj prepoznatljiv image nizu scenografskih rješenja na pozornici HNK. Gotovo je nepregledna lista scenografija koje je M. Adžić postavio i to ne samo u okviru kazališta nego i televizije i filma. Autor je velikog broja kazališnih plakata istančane umjetničke vrijednosti, kostimografskih rješenja, likovnih dekoracija i sl. Dobitnik je većeg broja državnih nagrada za svoj rad.*“

Životni opus kakvog treba samo poželjeti, koji nije baš bio jednostavan. Trebalo je često gaziti i trnje ali zacrtani cilj iznad svega i prije svega 'umjetničko djelo', jer to mu je bio imperativ svih imperativa, pa i u buduće dok traje i može...“

Svoj rad Mijo Adžić je opisao prema teoriji njemačkog scenografa Tea Otta:

„*Scenografija je veoma kompleksna umjetnička disciplina, scenograf je inženjer, arhitekt, slikar, kipar, izumitelj, a iznad svega mora biti intelektualac i znati svako djelo smjestiti u vrijeme i prostor koji je odredio autor djela, on mora znati poštovati stil zadane epohe. Dakako, to nije pravilo, ali naznake moraju postojati; igrati antičko djelo u baroknom okruženju nema smisla.*“

Tripo Schubert

Ovogodišnje aktivnosti KZU-a „Napredak“ iz Gornje Lastve

BROJNE AKTIVNOSTI I SUSRETI

Sudjelovanje na najvećem sajmu ekološkog turizma u Hannoveru bilo je nezaboravan događaj koji nam je pomogao da spoznamo da su naši potencijali neiskorišteni. U kolovozu su održane dvije velike manifestacije: tradicionalna lastovska fešta i „Večer u Mlinu“. Nastupile su klape ovog kraja te kao gost klapa Luka Ploče. U Gornjoj Lastvi održana je Škola arhitekture, u organizaciji Cetinjskog bijenala Arhitektonskog fakulteta iz Pariza i KZU-a „Napredak“. Uz pomoć USAID-a i Općine Tivat otpočela je i rekonstrukcija Doma kulture.

Još jedna teška a istodobno plodona godina za naše malo zavičajno udruženje. Teška jer se kao i zadnjih desetak godina mučimo da svake godine radimo bolje i kvalitetnije nego prošle, a u isto vrijeme vidimo da je do donatora (novca) sve teže doći. Dobrih i korisnih programa nikad više, a novca nikad manje.

Godina je otpočela s nje-mačkom vladinom organizacijom GTZ, koja je pomogla u tiskanju triju prospekta o našem društvu i Gornjoj Lastvi. Sudjelovanje na najvećem svjetskom sajmu ekološkog turizma u Hannoveru na neki nam je način pomoglo da shvatimo da bi od takve turističke ponude mogla dobro živjeti ne samo mala Gornja Lastva već najveći dio Crne Gore. Na žalost, kao i svaka dobra ideja koja brzo ne donosi milijune već traži dugotrajan rad, i ova će biti prihvaćena tek kada se unište svi najljepši potencijali (normalno u pitanju je prirodni potencijal). Obala je definitivno uništena i sada će se betonom vjerojatno početi uništavati zaleđe, a zatim i dio planinskog dijela. No, to je tema za neki drugi broj.

Početkom veljače u našem seoskom mlinu za mljevenje maslina održana je fešta za predstavnike Hrvatske gospodarske komore. Njezin predsjednik **Nadan Vidošević** sa svojim suradnicima doživio je, kako je rekao, nezaboravne trenutke. Pritom je obećao

da će HGK sponzorirati tiskanje sabranih djela don Iva Stjepčevića, svećenika koji je rođen u Gornjoj Lastvi. I tako je počela jedna dobra godina kako za HGK tako i za našu udrugu.

Početkom srpnja u prekrasnom tamborju gornj-lastovske crkve Marijina rođenja predstavljena su sabrana djela don Iva Stjepčevića. Mnoštvo naših prijatelja i poštovalaca djela našeg mještana okupilo se te noći slaveći rođenje knjige. Nakon službenog dijela programa nastavljen je boćarski meč započet tog jutra između mještana i predstavnika HGK. U osvit novog dana, nakon duge partije, dogovoren je novi susret iduće godine. Obećali smo na rastanku: „Iduće godine nećemo pobijediti“.

U kolovozu su održane dvije velike manifestacije: 29. tradicionalna lastovska fešta i „Večer u mlinu“, to jest klapska večer koja je opravdala očekivanja svih posjetitelja i nas organizatora. A i kako ne bi kad smo prvi put ugostili klupu Luka Ploče, višestrukog pobjednika klapskog festiva u Omišu, koji slovi kao svjetsko klapsko prvenstvo. Nadamo se da je to početak lijepo i duge suradnje.

U rujnu je u Gornjoj Lastvi, u organizaciji Cetinjskog bijenala, arhitektonskog fakulteta iz Pariza u KZU „Napredak“ iz Gornje Lastve održana Škola arhitekture. Desetak absolventata arhitekture iz Pariza sa svojom profesoricom



Apsolventi arhitekture iz Pariza sa organizatorima

Lorance, princ Nikola II. Petrović Njegoš i članovi „Napretka“ zajedno su radili na projektu rekonstrukcije i očuvanju ambijentalne sredine, a na primjeru Gornje Lastve. Nastavak je to slične radionice Cetinjskog bijenala koja je prošlog ljeta održana u Gornjoj Lastvi. U svakom slučaju to nije zadnji put da drage prijatelje dočekujemo u našem selu. Naime, već je dogovoreno da će doći i iduće godine.

Nekoliko dana nakon radionice otpočela je rekonstrukcija Doma kulture u Gornjoj Lastvi. Financiraju je američka agencija USAID i općina Tivat. Dom kulture je sjedište KZU-a „Napredak“ i središte svih njegovih aktivnosti i događaja. Kao gosti ili sudionici različitih manifestacija, u Gornjoj Lastvi su boravili mnogi uglednici iz kulturnog, znanstvenog i političkog života.

Zgrada je izgrađena 1885. godine za potrebe osnovne škole u Gornjoj Lastvi. U njoj je uz učionice bio i učiteljski stan. Osnovna je škola prestala raditi 1962. godine i tada je pretvorena u Dom kulture. Pola zgrade zauzima restoran, a u drugoj polovici je dvorana s malom pozornicom.

O zgradi su se oduvijek brinuli samo mještani. Ovo je jedini dom kulture od njih 7 na području tivatske općine koji nije saniran nakon potresa 1979. i u koji općina desetljećima nije ulagala. Uočljiv je nerazmjer između brojnih za-

nimljivih događaja kojima je Dom kulture u Gornjoj Lastvi bio domaćin i znatnog ulaganja u njegovo održavanje. Zbog toga je vrlo važan sadašnji projekt njegove sanacije. U sklopu programa pomoći lokalnim zajednicama, koji provodi IRD, zajedničkim ulaganjem USAID-a, Općine Tivat i KZU-a „Napredak“ iz Gornje Lastve, plan sanacije i rekonstrukcije obuhvaća zamjenu krovišta i svih instalacija, dogradnju zahoda, novi pod, novu fasadu i novu stolariju. Tako će se Dom osuvremeniti i biti sigurniji, a u potkrovlju će se dobiti dodatni radni prostor. Važno je naglasiti da su velik doprinos sanaciji dali članovi KZU-a koji su napravili projekt i obavili velik dio pripremnih radova – obijanje žbuke, skidanje krovišta... što svjedoči o zainteresiranosti mještana za što uspješniju dugo čekanu sanaciju. Zbog ranije dogovorene dinamike korištenja investicija IRD-a, sanacija je počela u nepovoljno vrijeme, ali se svi nadaju da će biti gotova do kraja ove godine.

U KZU se nadaju pomoći prijatelja u nabavi nove opreme kako bi se u proljeće iduće godine mogle održati već dogovorene manifestacije.

Nadamo se da ćemo u prosincu svečano otvoriti obnovljeni Dom kulture i to proslaviti s brojnim prijateljima iz Crne Gore, Hrvatske i s vama dragi naši čitatelji.

Zoran Nikolić

Povodom obilježavanja desete godišnjice proglašenja Crne Gore ekološkom državom

CRNA GORA NIJE EKOLOŠKA DRŽAVA

Proglašenje Crne Gore ekološkom državom prije deset godina bilo je pozdravljeno na svim razinama. Međutim, otada nije poduzeto gotovo ništa da bi se ta ideja provela u djelo. Vlast šuti, a Bokokotorskom zaljevu i dalje prijete opasnost da postane „mrtvo more“.

Za ilustraciju nam može poslužiti priča o rijetkoj pustinjaškoj ptici noju. Kad mu prijete opasnost, noj zabije glavu u pijesak nadajući se da će tako izbjeći neposrednu opasnost. Međutim, najčešće, strada. Stječe se dojam da se na isti način ponašala i crnogorska aktualna vlast kada je ovog ljeta, uz uobičajnu pompu, proslavljala desetu godišnjicu proglašenja Crne Gore ekološkom državom. Bilo je to obilježavanje jubileja na „pravi način“. Govorilo se o mudroj odluci i ciljevima koje su predlagači imali kada je donošena odluka da se Crna Gora zaštititi i učini čistom, iako je i tada bilo jasno da se to ne može provesti zbog subjektivnih ali i objektivnih razloga. Oni koji su poznavali pravo stanje stvari čudili su. Međutim, dobronamjerni su tada proglašavali laicima ili politikantima. Možda je vlast vjerovala u čudo, ali ono se nije dogodilo. Gosti koji dođu u Crnu Goru ne vjeruju vodičima da je Crna Gora ekološka država. Kada im o tome govore, misle da se šale.

U 86 četvornih kilometara akvatorija Bokokotorskog zaljeva i u njegovu zaleđu dosta je dokaza o tome da se ništa ne radi kako bi se zaštitio jedan od najljepših zaljeva na svijetu i priroda u njemu. I vrapci na grani znaju za brojne ranije slučajeve, a mi spominjemo samo nekoliko.

Ovog ljeta nije funkcionirao kotorski kanalizacij-

ski sustav koji odvodi otpadne vode iz jugozapadnog dijela zaljeva u otvoreno more kod Trašta. Razlog je gotovo banalan. Na sustavu u blizini Krtola dogodio se kvar. Na-

neispravni sustav. Od tada je više mjeseci kotorski otpad ispuštan u more u blizini kotorske luke. Time je napravljena vrlo velika šteta, inače „vrlo bolesnom“ kotorskom tu-

ra odlučili su zapriječiti cestu koja vodi prema odlagalištu. Tako je počeo još jedan od uobičajenih sukoba mještana i vlasti. Jedni i drugi su dokazivali da su u pravu. No, na nama nije da sudimo tko je u pravu. O tome će odlučiti sud u Kotoru jer su mu se obratile obje sukobljene strane. Jedino je očito da neće imati nimalo lak zadatak. U međuvremenu, dok je trajao „rat“ između kotorske općine i mještana dijela tivatske općine, tijekom glavne turističke sezone i pri temperaturama višim od 35^o C, smeće dugo nije odvoženo iz Kotora i susjednih mjesta. Turisti, nenavikli na ovakvo stanje u svojim sredinama, zgražali su se nad hrpama smeća pokraj kontejnera. Srećom, nisu znali da je naša država ekološka. Što bi tek rekli da su to znali? Najvjerojatnije: „čudo neviđeno“, iako je viđeno.

Uz to, Remontni zavod „Sava Kovačević“ u Tivtu i "Jadransko brodogradilište" u Bijeloj više su puta onečistili more. Iako su krivci bili poznati, nisu adekvatno kažnjeni niti su nadoknadili štetu. Nastavlja se i nekontrolirani izlov ribe, unatoč propisima koji ga reguliraju. Paljenje vatre, unatoč zabrani, ljetos je izazvalo niz požara. Sličnih slučajeva ima mnogo, što svjedoči da mjerodavna vlast ništa ne poduzima kako bi zaštitila okoliš na području Bokokotorskog zaljeva. Ako se ovako nastavi, on će vrlo brzo izgubiti laskavi naziv „nevjesta Jadrana“.



DEKLARACIJA O EKOLOŠKOJ DRŽAVI CRNOJ GORI

Mi, poslanici Skupštine Republike Crne Gore, svjesni smo da je, zbog ugrožavanja prirode, zaštita identiteta prostora na kome živimo i djelujemo postala naš neodoljiv i pravovremeni posao.

Svjesni duga prema prirodi, izvoru našeg zdravlja i inspiraciji naše slobode i kulture, posvećujemo se njenoj zaštiti u ime sopstvenog opstanka i budućnosti potomstva.

Prihvatamo da nijedna razlika među nama nije toliko velika koliko su velike promjene kojima je izloženo naše prirodno okruženje. Bez obzira na naša nacionalna, vjerska, politička i druga ubjedenja i osjećanja, znamo i prihvatamo da su dostojanstvo i svetinja, ljudskog bića organski povezani sa svetinjom i čistotom prirode.

Čovjek i priroda u njemu i oko njega cjelovito su jedno u svojim dubinama i po svom smislu i naznačenju.

Stoga je oduvijek zloupotrebu čovjeka pratila zloupotreba prirode. Zato opredjeljujući se i boreći se za dostojanstvo čovjeka pozvani smo da se borimo i za dostojanstvo prirode.

Donošenjem ove Deklaracije, Crna Gora prema prirodi uspostavlja državni odnos i poziva na mudrost sve ljude da spriječe ekološku katastrofu koja nam prijete.

20. septembar 1991.

Skupština
Republike Crne Gore

Mrtvo slovo na papiru

kon toga pobunili su se stanovnici Krtola i s pravom prosvjedovali. Došli su stručnjaci i utvrdili da je za popravak potrebno nekoliko desetaka tisuća eura. Iako to nije bio velik iznos, novac nije osiguran već su u Kotoru zatvoreni ventili na kanalizacijskom sustavu i u pogon pušten

rizmu i godinama će biti vidljiva. Građani mogu oprostiti ovakve propuste jer su se već navikli na njih, ali turisti ne mogu.

Mještani Kavča, Gradišnice i još nekih mjesta pobunili su se zbog odlaganja smeća na Lovanji na neprimjeren način. Nakon upozorenja i razgovo-

Projekt revitalizacije kotorskih bedema

STARE ZIDINE IZGLEDAT ĆE KAO NOVE

Kotorske se zidine saniraju i revitaliziraju novcem iz zemlje i inozemstva, u čemu prednjače darovatelji iz SAD-a i Njemačke. Uspostavljena je dobra saradnja s UNESCO-m pod čijom zaštitom Kotor ima status svjetskog kulturnog naslijeđa. U popravak i održavanje zidina, koje su polako propadale, osobito nakon potresa pri 25 godina, više od stotinu godina ulagano je jako malo. Usporedno s popravljivanjem kotorskog odbrambenog sustava razmišlja se i o njegovoj revitalizaciji.

Dugo zapostavljen jedinstveni spomenik kulture, kotorske zidine i tvrđave u sklopu cjelokupnog obrambenog sustava, koje se ubrajaju među najatraktivnije na Sredozemlju, konačno su se počele sanirati i revitalizirati kako bi postale dostupne turistima, a jednog dana, pod strogo utvrđenim uvjetima, možda i pretvorene u ugostiteljske objekte. Nakon potresa, prije 25 godina, u popravak teško oštećenih zidina ništa nije ulagano jer je uvijek bilo prećih poslova od sanacije stare tvrđave koja više nikada neće služiti obrani grada kao u stara vremena.

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture iz Kotora, koji je veoma kvalitetno sanirao mnoge vrijedne kulturno-povijesne spomenike, posebno kotorsku katedralu sv. Tripuna, nakon što su osigurana velika sredstva, ali nedovoljna za sve, počeo je uređivati kotorske zidine – jedno od čuda srednjovjekovne fortifikacijske arhitekture.

Inače, sadašnji kotorski fortifikacijski sustav razvijao se postupno, od ilirske gradine na vrhu brjega Sveti Ivan, na nadmorskoj visini od 280 m, koja dominira okolicom, pa do sadašnjeg kompleksa, čija je izgradnja završena u XVII. i XVIII. stoljeću. Taj je razvoj bio je uvjetovan zemljopisnim položajem uskog trokutastog prostora u podnožju, između kratkih tokova podmorskog kraškog iz-

voća Gurdić na jugu i rijeke Škurde na sjeveru. Tako je srednjovjekovna urbana jezgra potpuno zaštićena s tri strane: s dvije riječnim tokovima, te velikim klancem između Škurde i Gurdića.

Malo je materijalnih dokaza o ostacima stare ilirske gradine. Najvjerojat-

Redlih kaže da je Kotor stajao Mletačku Republicu više novca nego bilo koja tvrđava prvog reda u cijeloj Europi. Marino Cavalli, poslanik Venecije u Carigradu zapisao je da se Kotor ne može zauzeti jer mu se s velikom vojskom ne može prići, a s malom se ne može osvojiti.

meničke baštine prikupljeno je 30 tisuća dolara. Pri dodjeli tog novca donator je izjavio: „*Za mene je Kotor jedan od najljepših gradova u cijelom svijetu*“. U Kotoru se također izvode i radovi na osnovi UNESCO-va programa i uskoro bi trebali biti privedeni kraju.



nije je da su uništeni u kasnijim dogradnjama. Međutim, prema bizantskim izvorima iz IX. stoljeća postoji donji i gornji grad, što treba shvatiti kao sadašnju urbanu jezgru i tadašnji tvrđavski sustav. Do XIV. stoljeća zidine su obuhvaćale cijelu urbanu jezgru i brdo Sveti Ivan s kastelom na vrhu.

Tek nakon dolaska Mlečana u ove krajeve 1420. godine i neposredne turske opasnosti, Kotor je postao neobično važan za Veneciju radi zaštite mnogih njezinih interesa. To je bio razlog što su izgradnja i održavanje kotorskih bedema imali prioritet. Povjesničar H. F.

Kotorske zidine su duge oko 4,5 kilometara, debljina im je od 2 do 16 metara, a visina na nekim mjestima i do 20 metara. U staru urbanu jezgru može se ući kroz troja vrata. Glavna su vrata ona na zapadu, a sagrađena su 1555. godine.

Sredstva za sanaciju kotorske tvrđave pribavljaju se uz pomoć domaćih i inozemnih institucija. Dio novca osiguralo je Ministarstvo kulture Vlade Crne Gore, Republički zavod za zapošljavanje i lokalna Direkcija za izgradnju i uređenje Kotora. Uz pomoć američkog veleposlanika **Williamom Montgomeryja**, za zaštitu spo-

Dosad je obnovljena šetnica koja vodi po kruništu bedema od Sjevernih vrata i Ljetne pozornice na bastionu Bembo duž rijeke Škurde i dalje preko bastiona Citadela s okruglom kulom Kampana. Nakon toga posjetioci prolaze natkrivenim hodnikom kneževih palače, iznad Morskih vrata pa preko manjih bastiona Valier i Korner stižu do bastiona Gurdić kod Južnih gradskih vrata. Uz to je moguć i uspon do tvrđave svetog Ivana putem koji vodi od crkve Svete Marije. Ukupna dužina uspona je 1.200 metara, a da bi se stiglo na vrh treba svladati 1.350 stuba.

Okrugli stol "Menadžment plan" područja svjetske baštine Kotora" OČEKUJE SE POMOĆ STRUČNJAKA

UNESCO, koji je nakon potresa 1979. godine, na popis svjetske kulturne baštine i baštine u opasnosti uvrstio šire područje Kotora, obećao je pomoć u realizaciji „Menadžment plana područja svjetske baštine Kotora“. Procjenjuje se da je to bio jedan od najvažnijih skupova o Kotoru nakon potresa. UNESCO traži od Crne Gore da do 1. veljače 2004. donese okvirni plan, što je prekratak rok za tako opsežan posao.

U organizaciji Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Kotoru je održan okrugli stol „Menadžment plan područja svjetske baštine Kotora“. Ovaj skup, koji je trajao od 3. do 7. studenoga, održan je pod pokroviteljstvom UNESCO-a uz pomoć njemačkog fonda svjetske baštine, a bio je najvažniji ove vrste nakon uvrštavanja Kotora na popis svjetske baštine i istodobno prvi korak u izradi menadžment plana čije je donošenje obveza Crne Gore na osnovi Kon-

Kotor, na skupu su sudjelovali stručnjaci iz naše zemlje i inozemstva: dr. **Horst Gedike**, predsjednik radne grupe UNESCO-a za jugoistočnu Europu, **Fernando Brugman**, stručnjak Centra svjetske baštine za zaštitu spomenika i zaštićenih mjesta i **Tatjana Krilova**, specijalistica za izradu menadžment plana nova svjetske baštine.

U ime domaćina skup je otvorio i nazočne pozdravio mr. **Ilija Lalošević**, direktor Regionalnog zavoda, a u radu okruglog stola sudjelovao je Rifat

statka sredstava.

Na otvaranju skupa dr. Gedike je govorio o obvezama koje treba ispuniti da bi se ovo područje, koje je zanimljivo svijetu, zaštitilo na što kvalitetniji način. Ugledni predstavnik UNESCO-a Fernando Brugman upoznao je prisutne s aktivnostima UNESCO-a, a posebno je govorio o prirodnom i kulturnom blagu Kotora. Dvadesetak predstavnika domaćih i inozemnih institucija koje su, neposredno ili posredno angažirane na zaštiti spomenič-

ši da se u ovakvim planovima mora poštovati i ugraditi poseban kulturni identitet.

Na skupu je naglašeno da je menadžment plan strateški dokument na temelju kojeg se donose odluke na području svjetske baštine, u kojem sudjeluju vlasti od lokalnih do državnih. Upozoreno je da plan ne obuhvaća samo kulturno-spomenički dio već i ekološki, gospodarstveni, sociološki... Pritom, rečeno je na skupu, UNESCO nema ulogu nadlogodavca već samo savjetodavnu funkciju. Utvrđena je i lista aktivnosti koje Kotor i Crna Gora moraju poduzeti da bi Kotor ostao na UNESCO-vu popisu. Izraženo je zadovoljstvo što Kotor više nije na listi baštine u opasnosti jer je posebna komisija ustanovila da više ne postoji opasnost zbog koje je bio na toj listi dvadesetak godina. Slične probleme kao Kotor u realizaciji menadžment plana imaju i druge sredozemne zemlje i nema univerzalnog modela kako to treba činiti.

Komiteo UNESCO-a traži od Crne Gore da do 1. veljače 2004. završi okvirni plan. Tada će se utvrditi i tačno vrijeme završetka Menadžment plana, a velika pomoć u izradi očekuje se od Tatjane Krilove, specijalistice za to područje. Pri finalizaciji tog posla treba imati na umu da UNESCO ima vrlo stroge kriterije, posebno glede utvrđenih rokova, jer bi se u protivnom projekt mogao smatrati neuspješnim.



Kotor – panorama Starog grada

vencije svjetske baštine. Skupu je prethodio sastanak Komiteta svjetske baštine, koji je na zasjedanju početkom srpnja, na temelju izvještaja komisije UNESCO-a za Kotor, donio odluku kojom zahtijeva od Crne Gore da pripremi menadžment plan i podupro održavanje okruglog stola o toj temi.

Uz organizatora i domaćina, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture

Vesković, pomoćnik crnogorskog ministra kulture. On je naglasio da je od vremena kada je Kotor uvršten na popis svjetske kulturne baštine mnogo učinjeno u obnovi i saniranju najdragocjenijih spomenika kulture, osobito u prvih deset godina. Nakon toga došlo je do zastoja, što je posljedica poznatih događaja na području bivše Jugoslavije kada se pojavljuje i problem nedo-

kog naslijeđa, govorilo je o raznim aspektima zaštite kulturne i prirodne baštine Kotora te obvezama koje iz toga proistječu.

Posebno je bilo zapaženo izlaganje **Tatjane Krilove**, koja je rekla da značenje kulturno-povijesnom naslijeđu ne daju samo spomenici već i njihova veza s ljudima. Pritom je upozorila na problem kulturnog identiteta u procesu globalizacije, naglasiv-

Arheolozi u potrazi za starim Risnom

PROŠLOST OBAVIJENA TAJNOM

Već tri godine arheolozi Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Kotora i Centra za arheološka istraživanja Varšavskog sveučilišta tragaju za antičkim gradom Risnom. Ovaj projekt, komu je cilj istraživanje prošlosti područja provodi se pod naslovom „Risan – Teutina prijestolnica“. Vođa istraživanja prof. Piotr Dyczek ističe da su ovogodišnja istraživanja dala neočekivano dobre rezultate te da će arheolozi i u sljedećih deset godina na više lokacija pokušati pronaći ostatke starog Risna.

Risan je osnovan prije Krista. O tome koliko je bio i gdje se tačno nalazio, te kada je i kako stradao zna se veoma malo. No, oduvijek je bio zanimljiv ne samo našim nego i inozemnim arheolozima. Prvi je ova- mo stigao John Arthur Evans, 1882. godine iz-

ški materijal iz Boke Kotorske“. U njemu se uglavnom govori o nalazima na Carinama. Poslije rata prva je istraživanja započela ekipa Umjetničke škole iz Herceg Novog. Prvi veći stručni zahvat obavio je Republički zavod za zaštitu spomenika kulture iz Cetinja. Nakon istraživa-

heološka istraživanja Varšavskog sveučilišta u suradnji s Univerzitetom Crne Gore. Prethodne dvije godine u istraživanjima su sudjelovali i stručnjaci Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Kotora, a ovog ljeta nisu, najvjerojatnije zbog nedostatka novca.

Risnu. To potvrđuje da je Risan u prošlosti bio veoma važan grad. Samo je u jednom danu nađeno tri- deset šest primjerska novčića, a tijekom ovogodišnjeg istraživanja oko stotinu. Radi se o primjercima kasnog antičkog novca iz III. i IV. stoljeća poslije Krista. Zasad su otkrivene i konture gradske antičke kuće na lokalitetu Carine, u neposrednoj blizini sadašnjeg hotela „Teuta“, nedaleko od rječice Spila.

Poljski su arheolozi veoma zadovoljni dosadašnjim rezultatima istraživanja samo na jednom lokalitetu. Zato su odlučili, u dogovoru s odgovarajućim crnogorskim institucijama, a posebno s Regionalnim zavodom za zaštitu spomenika kulture rok istraživanja koji istječe 2005. godine produžiti za još pet godina. Napravljen je Program crnogorsko-poljskih iskopavanja u Risnu 2003.–2005. godine i utvrđene perspektive istraživanja poslije 2005. godine. Program su potpisali Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture i Centar za arheološka istraživanja Varšavskog sveučilišta. U tom bi razdoblju trebalo obaviti i podvodna istraživanja, zatim prospektivna ili rekognoscirajuća istraživanja terena istočno i sjeverno od Carina, a završna istraživanja podrazumijevaju povezivanje svih iskopina, izradu cjelovitih planova građevinskih kompleksa i pojedinih građevina te izradu plana grada u različitim razdobljima.

L. S.



Arheološki lokalitet Carine u Risnu

vještavajući za jedan engleski list o razvoju Kri-vošijskog ustanka. Pono- vno je došao nakon pe- deset godina, tada s aure- olom jednog od najpoznatijih svjetskih arheologa, iza kojeg su epohalna otkrića Troje i Mikene. On je u svom poznatom radu „Antiquarian researc- ces in Illyricum“ posebno poglavlje „Risinium“ po- svetio upravo Risnu. Na- kon engleskog lorda, prošlost Risna istraživali su i mnogi drugi svjetski arhe- olozi. H. Richly svoje je spoznaje o prošlosti Risna objavio u radu „Arheolo-

nja odlučeno je da se ne dopusti gradnja hala indu- strije modne konfekcije „Jadran“ iz Perasta, unatoč protivljenju kotorskog općinskog rukovodstva. Nakon stanke, 1988. i 1989. godine, nastavljena su istraživanja koja su da- la neočekivane rezultate.

Temeljito traganje za starim Risnom, prijestol- nicom kraljice Teute, po- čeli su poljski arheolozi prije tri godine. Na čelu ekipe, koja radi na još nekoliko lokaliteta u svi- jetu, je prof. **Piotr Dyczek**. Organizator i finan- cijer posla je Centar za ar-

Samo za desetak dana, koliko su trajala arheolo- ška istraživanja, vrijedni poljski arheolozi pronašli su mnogo keramičkog ma- terijala: posude, amfore sa Samosa iz trećeg stoljeća prije Krista. Mnogi prim- jerci fine ili luksuzne ke- ramike, koji pripadaju Anathia keramici iz četv- tog stoljeća prije Krista, pronađeni su ovog ljeta na Carinama. Pronađen je i novac, ovaj put grčki i rimski za razliku od rani- jih iskapanja kada je uglavnom pronalazan no- vac ilirskog kralja Balajo- sa, koji ga je kovao u

Aktivnosti Opštinske javne ustanove „Muzeji“

U KOTORU OPET LAPIDARIJ?

Nekada je u Kotoru postojao lapidarij, jedan od najreprezentativnijih na ovim prostorima. No, davno je prestao s radom, a da nikada nismo doznali prave razloge. Arheološka otkrića nakon potresa 1979. godine, u Kotoru i okolici, pridonijela su obogaćivanju zbirke kamenih spomenika. Proteklih desetljeća u Kotoru se nije vodila dovoljna pažnja o lapidama, zbog čega su neke pretrpjele velika oštećenja.

U Opštinskoj javnoj ustanovi „Muzeji“ iz Kotora najavljuju da bi uskoro u Kotoru mogao biti ponovo otvoren lapidarij, čime će bar mali broj kamenih spomenika biti dostupan ljubiteljima starina. Inače, nekada je Kotor imao jedan od najbogatijih lapidarija na istočnoj obali Jadrana, a o prikupljanju lapida brinuli su se, tijekom XIX. i XX. stoljeća, mnogi stručnjaci i entuzijasti, posebno članovi Bokeljskog starinarskog društva, koje je djelovalo prije jednog stoljeća.

Prema općinskim planovima, prezentiranim javnosti i posebno ljubiteljima starina, neposredno nakon potresa, odlučeno je da „Muzeji“ izlože „stare“ lapide kao i one otkrivene u arheološkim iskopavanjima u posljednjih tridesetak godina. Izložbe bi se održavale u katoličkim crkvama sv. Pavla i svetog Mihaila na Pjaci od kina.

Do sada se nije odmaknulo dalje od plana, iako je posljednjih godina mr. **Jovan Martinović** nastojao bar dio posla obaviti na što kvalitetniji način. Očito je, bez obzira na najave o otvaranju lapidarija, da se u skoroj budućnosti neće moći koristiti prostor crkve svetog Pavla.

Naime, crkva svetog Pavla jedna je od šest sačuvanih romaničkih crkava u istočnom dijelu urbane jezgre Kotora, na podnožju brda Sveti Ivan, iza Katedrale. Crkva je sada potpuno sakrivena od pogleda javnosti tako da slučajni posjetioči i ne znaju da je riječ o crkvi u kojoj je blažena Ozana završila život 1565. godine. U Napo-

leonovo doba crkva je pretvorena u vojarnu, kada je tijelo blažene Ozane, zajedno s oltarom svetog Pavla bilo preneseno u crkvu svete Marije Koledate. U Drugome svjetskom ratu Talijani su ju bili pretvorili u zatvor, a u vrijeme Informbiroa komunističke su vlasti u nju smjestile „mali zatvor“, u kojem su život izgubili deseci osoba. Mu-

Filipa i Jakova, kod pravoslavne crkve svetog Nikole, srušene u potresu. Lapidarij je bio otvoren do 1945.

Zbirka kamenih spomenika poslije nije dobila stalnu lokaciju, već se u više navrata selila, a općina Kotor, kao pravni nasljednik Bokeljskog starinarskog društva, nije se brinula o tome što se događa s dragocjenim spomenicima, a još

njavanje, sistematizacija i muzejska obrada lapida, još uvijek rasutih na raznim mjestima, polako se privodi kraju. Ostaje i činjenica da je ova zbirka proteklih desetljeća neopravdano zanemarivana pretrpjela znatna, katkad i nepopravljiva oštećenja. Bilo je dosta krađa, oštećenja, razbijanja... što je i razumljivo kada se zna da lapide nisu bile zaštićene.

Sadašnje je opredjeljenje da se lapidarij otvori u crkvi sv. Mihaila i njezinoj okolici. Ona je smještena na pogodnom mjestu u središtu grada, na jednoj od malih kotorskih pjaceta karakterističnih za srednjovjekovne mediteranske gradove.

Crkva sv. Mihaila oštećena je u potresu. Njezina sanacija i restauracija bila je vrlo složena jer je izvana sličila na okolne stambene zgrade. Istina, u enterijeru su bili vidljivi tragovi crkve jer je prostor bio presvođen gotičkim svodom i podijeljen na tri traveja nosivim lukovima. Još su 1952. godine otkriveni ostaci fresaka u apsidi na istočnom i južnom zidu. Prema obliku svoda i lukovima opravdano se pretpostavlja da je crkva izgrađena potkraj 14. ili početkom XV. stoljeća.

Međutim, postoje i neki dokazi da je ova crkva, gdje se planira otvaranje lapidarija, znatno starija i da je izgrađena prije nego katedrala sv. Tripuna. U ispravi o posvećenju oltara nove katedrale, datiranoj 19. lipnja 1166. godine, među ostalim crkvenim velikodostojnicima, koji su prisustvovali ovom činu, spominje se i Petar, opat crkve svetog Mihaila iz



U Kotoru kamena plastika sve ugroženija

čionica iz toga doba i danas je sačuvana.

Za ovu dragocjenu romaničku građevinu, koja je u međuvremenu devastirana pregradnjama, dogradnjama i promjenama, napravljen je projekt revitalizacije i uklapanja u kulturne tokove grada, prema kojem je trebalo u jedinstveni izložbeni prostor adaptirati kamene plastike, odnosno za arheološku zbirku Muzeja grada Kotora, koja već desetljećima leži u skladištima i trezorima. Naime, lapidarij, u kome je bila zbirka slučajno pronađenih kamenih spomenika, osnovalo je Bokeljsko starinarsko društvo 1908. godine u prizemlju sadašnje Gospe od Rozarija ili svetih

manje o tome da ih učini dostupnim javnosti. Istina, u mnogo slučajeva i na mnogim sastancima razgovaralo se o nužnosti otvaranja lapidarija. Donošeni su zaključci za koje su unaprijed svi znali da nikada neće biti ostvareni. Postoji bojazan da će tako biti i ovoga puta.

Za rekonstrukciju crkve svetog Pavla potrebne su stotine tisuća eura, koje je teško osigurati. Treba imati u vidu i to da su „Muzeji“ općinska javna ustanova koja se financira iz lokalnog proračuna, u kojem nema novca ni za manje zahvate.

Bez obzira na probleme, prema tvrdnjama odgovornih u „Muzejima“, ujed-

Kotora. Na osnovi toga i drugih indicija pristupilo se opsežnim arheološkim istraživanjima u crkvi i okolicama. Iskopavanja su pokazala da se ispod temelja sadašnje crkve, oko 1,6 metara ispod razine poda, nalaze ostaci starije, mnogo veće crkve, zapravo, građevine koja se spominje 1166. godine. Apsida novootkrivene crkve leži ispod apside sadašnje crkve, a brod joj se proteže izvan sadašnje crkve prema zapadu i podijeljen je moćnim pilastrima na pet prečnih traveja. Pilastr izvan crkve toliko su masivni da sličje na samostalne pilone, što upućuje na postojanje bočnih brodova, odnosno na građevinu tipa trobrodne bazilike, ali sondiranja na pjaceti južno od crkve nisu dala pozitivne rezultate.

Ova je crkva mogla postojati u prvobitnom obliku do sredine XIV. stoljeća, kada je zbog nepoznatih razloga propala, baš kao i veći broj profanih i sakralnih objekata u gradu, pa je nakon toga započela gradnja manje, kraće i uže crkve svetog Mihaila. Vrijeme njezina nastanka određeno je na osnovi natpisa s kraja XIV. i početka XV. stoljeća, uklesanih u zidove, dok su freske u gornjoj stojećoj crkvi rad glasovitog kotorskog gotičkog slikara druge polovice XV. stoljeća Lovra Marinova Dobričevića.

Koji su razlozi nestanka starije crkve sv. Mihaila kao i izgradnja u drugim crkvama toga vremena u Kotoru može se samo nagađati budući da za razdoblje od 1337. do 1396. godine nisu sačuvane notarske knjige kao najsigurniji izvor podataka. Međutim, ako se zna da se u ovim krajevima razorni potresi javljaju u prosjeku svakih 300 godina, možda ju je oko 1355. godine razorio snažan potres.

Crkva sv. Mihaila, u kojoj će biti izložen dio raspoloživih lapida, sanirana je i revitalizirana neposredno nakon potresa 1979.

godine. Tada je postavljena umjesto poda iz zadnje faze drvena platforma s koje se može sagledati čitav dio srednje lađe starije crkve s apsidom na dubini od 1,6 metara. Uklonjen je i dio visokog zemljanog nasipa, uz južnu fasadu crkve, pod kojim je pronađeno više grobnica ali i jedan svod nad ulicom za koji se ustanovilo da je njegova izgradnja iznimno dopuštena poznatom kotorskom trgovcu i zakupniku iz prve polovice XIV. stoljeća Mihi Spici.

U ovom renoviranom i adaptiranom ambijentu treba se graditi lapidarij čije se otvaranje najvaljuje već desetak godina.

Hoće li se tu predstaviti sve najvrjednije, najinteresantnije što je do sada pronađeno na ovim prostorima ili će se pripremiti postav po metodi slučajnog izbora? Hoće li biti improvizacija i površnosti, što se ne bi smjelo dopustiti, ili će lapidarij biti formiran na stručan i studiosan način? Hoće li izloženi eksponati na reprezentativan način predstavljati bogatu prošlost ovoga kraja? Odgovore treba pričekati do svečanog otvorenja.

Obveza je da se svi eksponati, bez obzira na to gdje se trenutačno nalaze, popišu, znanstveno obrade, rekonstruiraju i restauriraju ako treba i tek nakon toga izlože. Kako to treba raditi može poslužiti i dokumentacija Bokeljskog starinarskog društva, koju su vodili brojni entuzijasti.

Unutrašnjost crkve svetog Mihaila predstavljat će zaista lijep prostor, i pravi ambijent za dio predromaničke plastike ovog područja. Međutim, već sada je sigurno da će se na ovom malom prostoru moći izložiti tek dio arheološkog blaga pronađenog u ovom području. Idealno bi bilo da se u dogledno vrijeme iskoristi i prostor crkve svetog Pavla gdje bi trebalo posebno prezentirati i čeliju u kojoj je svoje isposničke dane provodila Blažena Ozana.



Apel Udruženja za zaštitu životinja i životne sredine „FIFI“ iz Kotora

SPASITE DUPINE!?

Mnoge legende kažu da su dupini čovjekovi prijatelji, a u Boki kotorskoj još su uvijek svježja sjećanja na dobrućudnog „Jocu“, dupina zbog kojeg su u ovaj zaljev dolazili i turisti da mu se dive. Bio je zaista prijatelj ljudi. O njemu su snimani filmovi, a bio je zaštićen posebnom odlukom Skupštine opštine Kotor. Samo nekoliko mjeseci poslije dupin je netragom nestao. Pretpostavlja se da je ubijen eksplozivom, ali njegovo tijelo nije pronađeno.

Sada je Udruženje za zaštitu životinja uputilo još jedan zahtjev za zaštitu dupina, kojih praktično više nema u Bokokotorskom zaljevu, a nekada ih je bilo na desetine. Obično su se pojavljivali prije kiše. Društvo je i ranije upućivalo slične pozive, ali bez rezultata. S pravom se postavlja i pitanje kako se dupini mogu zaštititi u 86 četvornih kilometara mora Bokokotorskog zaljeva koje praktično nitko ne štiti. Zar nije mnogo racionalnije upozoriti na opće uništavanje ribljeg fonda jer su sve vrste riba dragocjene? U Društvu za zaštitu životinja kao da to ne vide ili im je jedini cilj zaštititi dupine. Čini se da je sve bilo sračunato samo na marketinški efekt.

Ribljí je fond u Bokokotorskom zaljevu desetljećima bez zaštite. Lučka kapetanija, na čelu s kapetanom **Nikolom Drakulovićem**, često je davala optimistične izjave i najavljivala akcije u vezi sa zaštitom ribljeg fonda u Bokokotorskom zaljevu. No, stanje je i dalje nepromijenjeno. S pravom se postavlja pitanje koliko je ribara, koji su lovili nedopuštenim sredstvima, otkriveno i privedeno sucu za prekršaje. Na žalost, ovdje se o zaštiti ribljeg fonda nitko ne brine pa čak ni tijela vlasti čiji je jedan od predstavnika i Lučka kapetanija.

Riba se lovi nedopuštenim sredstvima i u vrijeme zabrane izlova. More je sve onečišćenije. Ribe je sve manje. Ribari sve rjeđe izlaze na more. Nekada se u Bokokotorskom zaljevu riba lovila udicom iz barke, a danas to čine rijetki. Vlast se oglašava službenim priopćenjima ali ništa ne čini kako bi se stanje promijenilo.

Stoga bi entuzijasti iz Udruženja za zaštitu životinja trebali upozoravati i na nezakonit izlov ribe, a ne samo na zaštitu dupina koji su ionako otišli iz Bokokotorskog zaljeva u sigurnije vode.

G. U.

Talijanski brod „Costa Tropicale“ neće više uplovjavati u luku Kotor

KRIVI SU PRLJAVŠTINA I LOŠ DOČEK

Očekivanje da će veliki putnički brod „Costa Tropicale“, koji je prošle godine na svom kružnom putovanju uplovjavao u kotorsku luku, biti „vjesnik proljeća“ i da će privući druge putničke brodove u Kotor nije se obistinilo. Razlog otkazivanja je, kako je izjavio organizator takvih putovanja, prljav i neuredan grad i slabe turističke usluge. Između ostalog, kako kažu Talijani, nemamo čak ni vodiča koji bi uspješno vodili goste koji žele razgledati Kotor i okolicu.

Naredne godine talijanski putnički brod „Costa Tropicale“ na svojim kružnim putovanjima Sredozemljem neće svraćati u Kotor. Bilo je veliko iznenađenje kada je komandant ovoga broda kapetan **Anelito Montescio** saopćio da je agencija koja organizira putovanje iznenada donijela odluku da zaobilazi Kotor, usprkos činjenici da su aranžmani bili već dati u prodaju i da su relativno dobro prolazili na tržištu

Inače, sedmodnevno krstarenje Sredozemljem stoji između 700 i 1300 eura. Najatraktivnije luke na toj turističkoj ruti su Ravena, Venecija, Dubrovnik, Krf, Itea i Agrostoli. „Costa Tropicale“ ima 11 katova, nadgrađe mu je visoko 45 metara, a gaz iznosi 7,7 metara. Ima dva restorana kapaciteta 800 putnika, zatim barove, kazino, bazen, prodavaonice i kinodvoranu.

Trebalo je gotovo tri godine da agencija „Boka Adriatic“ iz Bijele privoli menadžera da brod uplovjava u Kotor. U početku je izgledalo da je to bio pun pogodak. Za ovogodišnjih tjednih putovanja, koja su završena 6. studenoga, brod je u Kotor doveo oko 40 tisuća turista. O dojmovima putnika i posade komandant broda kaže:

„Kada sam prvi put uplovio u zaljev, imao sam osjećaj da sam otkrio novi svijet, nešto što nisam mogao zamisliti da postoji. Mogu vam reći da je ovo jedan od najtrak-



„Costa Tropicale“ u luci Kotor – možda posljednji put?

ktivnijih fjordova koje sam obišao. Slušajući ili čitajući komentare putnika bilo mi je drago kada sam shvatio da i oni jednako misle. Očarani prirodom, tradicijom i kulturom ovoga kraja oni su se radovali trenutku kada će stupiti na njegovo tlo. Posebno je bilo dirljivo kada smo obilazili peraške otoke. Pozdravljali smo sirenom svetište Gospe od Škrpjela, a s otoka su nam odgovarali zvonjavom. Tada su mnogi putnici, istinski dirnuti doživljenim, zaplakali. To je jedan fascinantan osjećaj i nešto što se ne može doživjeti nigdje drugo.“

Dakle, rekli bismo, kada čujemo ove riječi, da su ovogodišnja putovanja „Costa Tropicale“ i njegovo pristajanje u Kotor bila vrlo korisna i ugodna turistima. Međutim, to je bila jedna strana

medalje, druga je bila sasvim drugačija, jer je kapetan Anelito nastavio:

„Kada bismo došli u Kotor i turisti se iskrkali, u luci su ih čekala mnoga neugodna iznenađenja. Obećani izleti nisu se mogli organizirati, u početku su u podne trgovine i muzeji bili zatvoreni. Usluga nije bila na odgovarajućoj razini. Izleti su organizirani autobusima u kojima nije bilo klimatizacijskih uređaja, a grad je bio vrlo prljav. U početku su organizirani izleti do Njeguša, Cetinja, Budve i Svetog Stefana, međutim, od toga se odustalo jer su vodiči malo znali o kraju kroz koji su nas vodili, a nisu baš poznavali ni strane jezike.“

Kako su se ponašale turističke agencije u Kotoru? Iako je to za njih mogao biti vrlo unosan posao, malo su učinile da

tako i bude. Brod je bio privezan u luci Kotor gotovo cijeli dan. Gosti koji su ostali na brodu nisu mogli praktično disati od neugodnog mirisa iz mora u koje se ispuštala kotorska kanalizacija jer je kanalizacijski sustav Kotor – Trašte cijelo ljetno bio u kvaru. Uz to, šetajući gradom, turisti su na svakom koraku nailazili na smeće.

Ako je netko želio na taj način otjerati goste, u tome je potpuno uspio. Brod „Costa Tropicale“ više neće svraćati u Kotor. I to ne samo on, jer o našoj neorganiziranosti čut će i drugi organizatori kružnih putovanja i isključiti Kotor iz svojih planova. A na našem je turizmu da iz svega izvuče pouku. Čini nam se da neće, jer su se i u prošlosti događali propusti koji nisu otklanjani nego su se umnožavali.

G. U.

Peraški ovoljetni trenuci i poštovanje tradicije

PJESME ZVONA I SIRENA

Nekada je u Perastu bio običaj da se svečano pozdravi svaki brod koji je uplovljavao u luku ili isplavljavao iz nje. Činilo se to spuštanjem i dizanjem zastava, a iz grada mahanjem s obale i prozora. S pojavom parnih brodova ta se tradicija promijenila. Otad se brodska sirena oglašavala tri puta uzastopno, a iz grada su se čula crkvena zvana. Taj običaj sada poštuju i komandanti putničkih brodova koji uplovljavaju u Kotorski zaljev.

S peraških visina, s mjesta odakle su nekada gledali u svijet kroz Verige, Zmajevići – stvaraoci, pisci, kapetani, admirali, biskupi, pisci, lijepo je bilo, toga kolo voškog jutra, gledati morskog beskraja što se otvarao kroz Verige.

„Sve slika do slike“, kaže poznati slikar i pedagog Sveto Aleksić, voditelj slikarske kolonije „Grabovac“. Njegov kolega Zoran Deranić, prestao je slikati grb Zmajevića vidjevši da se u Verigama pojavio putnički brod „Dalmacija“. Bila je to divna slika.

Kada smo očekivali da će nastaviti put prema Kotoru, iznenada je promijenio smjer. Barba „Dalmacije“ usmjerio je pramac prema otocima i „usidrio“ se u zaljevu, prekrivenim bjeličasto-modrom izmaglicom. Gledamo odozgo. Mnoštvo putnika, s razlogom se našlo na jednoj strani broda prema otoku. Čujemo usklike oduševljenja vidnim i doživljenim.

Tišinu remete samo automobili koji se kreću kroz Perast ili zaobilaznicom iznad grada. Odjednom vi-

dimo pramen bijelog dima iznad dimnjaka broda, a zatim se brodska sirena oglašila tri puta. Bio je to pozdrav Gospi od Škrpjela i svetom Juraju. Gospin otok podigli su iz inata Peraštani koji sada počivaju na otočiću Sveti Juraj. Tamo je sada mnogo više Peraštana nego u gradu. S pravom ga zovu otok mrtvih.

U tom trenutku probudila su se zvana na Gospinoj crkvi i uzvratila pozdrav brodu kao nekada. Lijepo je bilo čuti i spoznati da se tradicija poštuje, iako više nema brodova kao nekada. Državi, u kojoj sada živi Perast, nije ni do mora ni do brodova. Treba je razumjeti ali ne i opravdavati.

„Dalmacija“, koja je svojom veličinom „poklopila“ male otočiće i sada mali Perast, kretala se sporo. Čudne li slike, jedan jedini brod bio je veći od sadašnjeg Perasta koji je nekada imao i po stotinu jedrenjaka. Galebovi oko broda igraju svoju igru. Prolazi brod pokraj mrtvog grada, u kome su Peraštani veoma rijetki. Opet tri bijela pramena u plavoj pozadini, a zatim tri zvučna signala.

Bio je to pozdrav barbe i posade „Dalmacije“ Perastu koji više nije peraški. I opet odgovor zvana, samo ovog puta sa zvonika sv. Nikole. Ugodna, metalna melodija lebdi zrakom i čini se kao da je zastala, zaustavila se i da ne želi nestati. Bila je to kratkotrajna varka. Uskoro je opet zavladao mir.

Nakon nekog vremena još jedan zvuk sirene, pozdrav Peraštanima. Nismo mogli vidjeti što se događalo dolje, ali smo znali da to oni posljednji peraški mohikanci s prozora mašu brodu.

„Dalmacija“ je otplovila prema Kotoru. Moji prijatelji šute i ne miču se. Impresionirani su događajem na velikoj pozornici, u prirodnom plavo-sivom amfiteatru. Čujem kako netko iz moga društva kaže:

„Vrijedilo je ovo doživjeti. Događaj za nezaborav“.

Sišli smo prema moru i našli se na peraškoj obali gdje je nekoliko Peraštana sjedilo na četiri-pet drvenih klupa, s kojih je boja davno otpala. Gledaju prema lovčenskim visinama i mjestu kamo plovi bijeli brod. Sta-

rac s naočalama kaže:

„More je prazno. Ne arivaju više brodi. Nema više trabakula, bracara i onih divnih brodića kojima smo se prevozili i putovali bokeljskim morem. Nekada su ovuda plovili deseci barki. Danas je drugačije. Vrijeme je fermalalo...“

Prekida ga njegov susjed s mornarskom kapom na glavi:

„Što si se raspričao... lijepo je ovo vidjeti. Hvala barbi 'Dalmacije' što nikada ne zaboravi pozdraviti otoke i Perast. Iako je grad već mrtav lijepo je da bar običaji ne umiru.“

Dok smo razgovarali, u daljini se ponovno začula sirena. Znali smo da je to pozdrav još jednom kape-tanskom mjestu – Prčanju.

Za običaj pozdrava „Dalmacije“ doznali su još neki kapetani putničkih brodova koji su ljetos uplovljavali u zaljev. I oni su sirenama tri puta pozdravljali otoke i Perast, mrtvi grad. Ipak, to je privid. Zvana sa zvonika Gospe od Škrpjela i sv. Nikole svjedoče da se ovdje još uvijek živi. Tradicija, na svu sreću, nije umrla...

T. Grgurević



Putnički brod „Dalmacija“

Uz 90. obljetnicu rođenja Viktora Vide

NEZABORAVNI BOKELJSKI PJESNIK

Nizom svečanosti ove godine se u Hrvatskoj obilježava stvaralaštvo tri velika hrvatska književnika Ranka Marinkovića, Ivana Gorana Kovačića i našeg Viktora Vide. Tom prigodom evocirane su uspomene na tragične sudbine hrvatskih klasika od kojih je Kovačić ubijen u Bosni, Vida je stradao pod kotačima vlaka u Argentini, dok je samo Marinković umro u dubokoj starosti. Svi su oni, za života, bili žrtve nerazumnih ljudi. Evo prisjećanja na Viktora Vidu.

Viktor Vida, uz Frana Alfirevića jedan od najpoznatijih pjesnika Boke, rođen je u Kotoru 1913. godine, gdje je završio osnovnu školu i šest razreda gimnazije. Maturirao je u Podgorici. Završio je Filozofski fakultet (povijest jugoslavenske književnosti i talijanski jezik i književnost) u Zagrebu. Nakon toga našao se u Rimu, gdje je bio stipendista talijanskog zavoda za kulturne veze sa inozemstvom i suplent gimnazije.

Polovinom 1942. prelazi u Veneciju, pa u Rim, gdje dočekuje kraj rata. Još jedna selidba čovjeka koji nikako, sticajem nesretnih okolnosti, da pronade stalno mjesto stanovanja. Našao se u Buenos Airesu 1948. godine, a dvije godine kasnije dobija zaposlenje. Život prema našem zemljaku Vidi bio je mačeha. Smrt je našao u 47. godini pod točkovima vlaka daleko od rodne grude.

Kao da je slutio takav kraj u pjesmi „Bokelji putuju“:

„Poslednji put je zamirisao zavičaj gladnim jutrima,

I pozdravom mršavih stada.

U oku majke osušen trag oproštajnih suza

I uzdržanog jecanja,
Kao kaplje prvih kiša u škrapama bokeljskih vrleti.

Kroz misli, kroz sjećanja uspomene brode

Poput ove velike lađe, njihove drvene grobnice

U daleka kopna.

Ostavljajući za sobom neokrečene domove, prazne hambare i konobe

I gradove utonule u crkve i starinske katedrale,

U kojima vise srebrne svetačke slike i raspela

Sa zlatnim klincima u rukama drvenih bogova.“

Vida je bio Bokelj, volio je svoju rodnu grudu više od drugih. Zašto? Možda baš zato što se nije dovoljno nagledao, kratko je živio u njoj, ostali su nedosanjani snovi, čežnja koja traje koliko i život. Kao da je predosjećao svoj zli usud, vrijeme u zemlji rođenja je nastojao što racionalnije iskoristiti. Pamtio je ne samo umom, nego i očima. Kasnije, daleko od domovine, zatvarao bi oči i tada "gledao" svu slojevitost života što ga je ostavio. Uzimao bi olovku i u svoju malu teku zapisivao ono što je u tom trenutku bolno izranjalo iz dubine duše.

„Ostavljamo otoke, zatone i školje

I na njima domove Kristove u zelenim čempresima,
Rasadnike svetih popovskih bajka legenda,

Što im - dok bijahu djeca i čuvahu goveda

Na neplodnim pašnjaci-ma svojih sela

Ispijahu krv kao vampiri

I raspaljivahu bolesnu maštu,

Upaljenu suncem i glađu.

Sad jedan drugome priča,

Dok stoje naslonjeni uz ogradu lađe,“

Znao je Viktor Vida dobro, kao malo koji bokeljski pjesnik prije njega, kako je živjeti u tuđini. Imao je gorak život satkan od neimaštine stradanja i patnje. Iz njegove kuće kao da se davno iselila radost, veselje, pjesma – stara, bokeljska, draga, prepoznatljiva, naša i ničija drugo.

„Za ona tri zlatna klinca
U rukama drvenih bogova,
Što krase sveti oltar

Moglo živjeti godinu dana

I ne biti vječito skitnica i pečalbar.

Ovako, negdje će poteći znoj licima u raboti,

Na usta krvava pjena i kletva,

A mašina ispiti svu krv iz žila.

Poslani novac, dani u kaljuže i poniženja zakopani,

Odnijeće majke raspetim strašilima

I posvećenim mumijama naših bogatih crkava.“

Pisao je Viktor Vida daleko od svoje rodne grude, a stihovi kazuju da je nikada nije zaboravio. U dalekoj Argentini, u njenom glavnom gradu Buenos Airesu, objavio je tri knjige pjesama pedesetih godina. Dugo su ostale tamo, ili su zemljom kružile kao leci. Čuvali su se ljudi da im netko ne dozna da imaju pjesme jednog emigranta jer tada su svi oni slovili kao zločinci. Biti sa Vidinim pjesmama tada je značilo biti sa zločincem. Šest godina poslije njegove tragične smrti, pod kotačima vlaka, objavljene su u zemlji. Služile su njegove pjesme na čast užoj domovini, našoj Boki, a čudnog li apsurdna: bile su zabranjene kao kakva hereza, iako u njima nije bilo ničeg heretičkog:

„Ovdje leži kći Andronika, kamenoresca i pletača vrša:

Antineja zlatnih uvojaka.

Umrla je, kad je Proljet

ljubicama obasula lug.

Bozi tmine, budite milostivi.

Ovaj sarkofag je otac njen

isklesao na brijegu.

U sjeni lovorike,
kud jaganjci dolaze na pašu.
Odavde se vidi more
i Risan Teutin.“

Pamtio je Viktor Vida, negdje daleko na drugom kontinentu, kako je što izgledalo u rodnom kraju. Neke naoko sitnice, činile su mu se velike. One su uveseljavale njegove tužne trenutke, jedino bogatstvo u tuđini.

„Koliko mora obuhvaća maleni okvir prozora!

Ni krik galebova ni vrisci Sredozemlja,

u burnusu i šarenoj maji,
pod uticajem mastike,

ne mogu da zaglušne tajac sunca ljeskajuć se.

U hladovini na našem kamenu,

žaropekom raste pričin maestra

na korniču, otkud slijeće golubica, odražena u jecaju vjetra.

Kroz miris isprženih riba iglica i gavuncina,

vičem samo kocku leda u lučkoj konobici.“

Sjedao je tko zna gdje, na obali nekog tuđeg mora, osamljeni došljak Viktor Vida i gledao u beskraj tuđine, gdje brata nema niti bilo koga svoga, da ga pita kako živi, da popričaju o srećnim trenucima provedenim u jednom zaljevu dalekom. I bilo mu je lijepo, u njegovom neveselom životu, jer je zauvijek ponio sa sobom slike rodnog pejzaža.

„Galebovi napuštaju nebo rodne okolice:

jedan spava na zvoniku,

drugi drijema pokraj sidra,

zardala i stara na pjesku zaborava.

Tko to vježba na pijaninu u kući s kiparismom,

Što se ne vidi: osim palmi i plutače

I svetiljke na gatu?

Noć je vedra i prijatna, zvijezde Sredozemlja

Kruži nečujno nad uzdasima vode.

More diše i uzdiše i vjetrić se koleba na krovu.

Mir s tobom, Noći, jer mi melodioznom zrakom umrežuješ san."

Nigdje kao u tuđini čovjek suptilnih osjećaja, poeta, ne može tako živo osjetiti prošlost. Ta sjećanja na dane što su ljepotom zračila ne mogu se otrgnuti i pretvoriti u zaborav. Naprotiv, ona postaju opsesija snoviđenje u kome usamljenik utapa žalosne trenutke sadašnjice:

„U konobi rodne kuće stajala je grčka žara.

Budila mi nadahnuće snohvaticom ljupkih šara.

Dok sam kao drevni pređi iz nje pio vodu hladnu,

osjetih joj zub od gleđi i sunčani žmarak na dnu.

Njoj je oblik u starini s tapkanjem moga pretka rođen,

što je snivo, išav lozjem, budan sam na mjesečini.

Dušom slično vrelo živi.

Iz njegov crpim rosu noći, pa vam šapućem:

Mi smo živi, žara sreće u samoći!"

Kako je bilo jednom Bokelju u tuđini? To zna svaki čovjek koji je morao ostaviti onaj pedalj zemlje kojega je dotakao prvi put kada je izašao iz majčine utrobe. Šturi biografski podaci o Viktoru Vidi govore da nije bio sretan čovjek. Pamtio je sve iz svoje Boke, čak i ono ružno imalo je svoju dušu:

„pred vratima moga grada stajala je slijepa prosjakinja.

Oborene glave kao kip nepomičnog jada.

Pomirena sa svijetom crnih očajanja.

Iznad njene glave, ljeti, kružila je lastavica.

Zimi ponekada, držah je za ruku u prisoju. U zavjet-rini.

Kroz komadiće leda njene duše u splet naših prstiju strujala su sunca jedne davne mladosti.

Jednog dana joj nijesam došao. Rastao sam: igrao se s vršnjacima.

Na našu viku preko potoka, dizala je polagano glavu

i slušala. I slušala.

Jadna majko Anđelijo, gdje si sada ti?"

Nizale su se prognaničke godine, čovjeka koji ničim nije doprinio da ga istjeraju sa rodne grude pod optužbom da je „neprijatelj i buržuj“. Shvaćao je apsurdnost optužbe i smisao života tražio u sjećanjima na

svoje drage koje je ostavio u dalekom Perastu, gradu za kojega, ovdje, u vrevi jednog velegrada, niko nije čuo. S ljubavlju i tugom ispisuje sjećanja na najdražu osobu u životu:

„U svijetloj kućici kraj mora na elegičnoj obali Perasta.

Ti ćeš ostati uz igračke djetinjstva zauvijek.

Tihi odraz modrog zatona na tvojoj bijeloj haljini usreći mi oči, kada iz borika, na tvoj zov,

dotrčim i u zagraljaj ti klonem!"

Na kraju Perasta, među drvećem, nema više Viktorove majke da ga dočeka i zagrlji. Ipak, možda i sada nad Perastom lebde njihove duše oslobođene svih patnji.

Borići su još tamo. Žive kao i uspomena na Viktora Vidu – pjesnika i prognanika.

T. Grgurević

Poznati Bokelji u svijetu: prof. dr. Luka Brajnović

ČOVJEK DOBRA SRCA I LIJEPE RIJEČI

Ugledni Bokelj, poznati književnik, publicist i profesor koji je desetljećima učio španjolske novinare ljudskoj etici nije više među živima. Preminuo je u španjolskom gradu Pamploni, gdje je živio u krugu obitelji i prijatelja nakon što je 1945. godine morao otići u dobrovoljno izgnanstvo. U Španjolskoj je bio veoma cijenjen, a o njegovu utjecaju, moralnoj i intelektualnoj moći, koju je tamo stekao, govori podatak da je još za njegova života ugledna španjolska novinarska nagrada dobila njegovo ime.

Lijepo je bilo slušati, razgovarati s prijateljima, doznati o uspjesima Luke Brajnovića, čovjeka koji je više od polovice života proveo u izgnanstvu, koje mu je bilo teško, ali ne kao i drugima. U Španjolsku je emigrirao ne zato što je htio nego zato što je morao, da bi spasio živu glavu, ne zato što je bio bilo komu za bilo što kriv nego zato što u zemlji tada nije bilo zakona. Bilo je to doba kada čovjek nije morao biti kriv da bi izgubio glavu.

Šture vijesti koje su nam stizale o životu dobrog Luke radovale su nas jer su govorile samo o njegovim uspjesima. Radovali smo se jer on je bio naš veliki Bokelj, možda čak prvi među onima koji su bili prinuđeni bježati, a da zato nisu bili krivi. Tamo, u tuđini, kažu, često je govorio: „Ponosan sam što sam Hrvat iz Boke!“. Oni koji su ga poznavali kažu da je želio još jednom vidjeti bokeljsko more i ovaj krajolik koji je neizmjenjivo volio. Prolazile

su godine, i kad je smio doći stigle su ga godine, a zatim i teška bolest.

Smrt Luke Brajnovića bila je gubitak za Španjolsku, našu Boku i Hrvatsku. Taj je gubitak najbolje izrazio **Stjepan Mesić** u brzopetu njegovoj obitelji: „*Znam da riječi ne mogu ublažiti bol zbog gubitka najbližih. Ne-ka vam bar malo utjehe donese spoznaja da će njegovo djelo zauvijek ostati živjeti za buduće generacije intelektualaca i novinare ne samo u Hrvatskoj i Španjol-*



Luka Brajnović

skoj nego i u cijelom svijetu!"

To je kraj životne priče o Luki Brajnoviću, čovjeku koji nije umro nego samo prestao disati, jer njegovo će djelo živjeti vječno. Ostavio je ovaj Bokelj takve tragove da ih neće moći izbrisati vrijeme.

Početak sage o dr. prof. Luki Brajnoviću počinje 13. siječnja 1919. godine kada se u bokeljskoj obitelji Brajnović – Dabinović rodio sin. U Kotoru među prijateljima obitelji slavilo

se. Bilo je to doba kada se u prvoj godini osnutka Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca umni ljudi nisu mogli veseliti jer su bili suviše tužni.

Luka je pohađao gimnaziju na Badiji kraj Korčule i u svom rodnom gradu Kotoru. Bio je to najprije uman dječak, a zatim mladić željan znanja. Završavao je fakultete kao od šale: najprije Pravni fakultet u Zagrebu, Filozofski fakultet u Madridu i Fakultet znanosti i informacija u gradu u kojem je poslije rata našao krov nad glavom, u Pamploni. Tamo je počeo novi život, najprije kao samac, a zatim mu se pridružila i obitelj. Tek tada je ovaj dobri čovjek usidrio svoj brod u lijepom gradu Pamploni čiji su ga žitelji, vlasti i studenti primili širokog srca.

Kao novinar, odlučio sam da povodom smrti prof. dr. Luke Brajnovića neću napisati nekrolog nego mu posvetiti poseban prilog u *Hrvatskom glasniku*, u kojem će naši čitatelji doznati o vrijednostima koje je dao svijetu. Naime, zbog razumljivih razloga, o njemu se najmanje govorilo i pisalo u rodnoj mu Boki. Nama se nema što zamjeriti, ali ima nekima drugim, koji su ga ni kriva ni dužna smatrali neprijateljem.

Već u mladosti postao je vrstan novinar. Imao je samo nešto više od dvadeset godina kada je u Zagrebu postao glavni i odgovorni urednik tjednika „Hrvatska straža“, a prije toga časopisa „Luča“. Bilo je to 1939. godine kada se na prvoj stranici ove publikacije na mjestu glavnog i odgovornog urednika našlo ime dvadesetogodišnjeg Bokelja Luke Brajnovića.

Uz novinarstvo bavio se i pisanjem. Napisao je tada romane „Zaboravljene suze“ i „Tripo Kokoljić“. U „Tripi Kokoljiću“ pisao je o bokeljskom bardu čije ga je slikarsko djelo svrstalo u svjetske barokne veličine. Romanom o peraškom slikaru „Božjem pituru“, kako je sam sebe nazivao Tripo Kokolja, postao je poznat

širokoj čitalačkoj publici.

I onda je došla kobna 1945. godina. Zbog svoga novinarskog rada i veza s Katoličkom crkvom morao je spašavati živu glavu i odvojiti se od obitelji koja mu je došla u zagrljaj tek dvanaest godina poslije. Uostalom, na tom putu Golgote bio je samo jedan od brojnih hrvatskih intelektualaca, među kojima je bilo mnogo Bokelja, koji su morali otići. Preko Austrije stigao je u Rim, a odatle u Madrid. Španjolsku je odabrao vjerujući da će odatle moći najlakše uspostaviti i održavati kontakte s obitelji. Samo se može pretpostaviti radost kada su se opet našli zajedno u Pamploni. Kći Ela imala je dvanaest godina, onoliko koliko je njezin otac bio u izgnanstvu.

Tada je počeo „treći život“ prof. dr. Luke Brajnovića koji je bio lijep, iako daleko od svoga rodnog kraja i Hrvatske. Nastavio je pisati, sada s većim žarom, oslobođen brojnih tereta. Inače je još 1956. godine u Rimu objavio roman „U plamenu“. Kada je došao u Madrid zajedno s prof. **Hancijatom Eterovićem** pokrenuo je reviju „Osoba i duh“. Bio je njezin urednik sve dok je izlazila. Ali šjor Luki to nije bio i jedini posao. Čovjek koji je imao veliki ugled znao je dobro da se sve može postići samo radom. Bio je osnivač knjižnice „Osvit“ u kojoj su tiskana djela Vinka Kriškovića, Agustina Juretića, Lucijana Kordića, Ivana Ev. Šarića i drugih. Mislio je i o tome kako brojnim vjernicima osigurati zanimljivo štivo. Pripremio je drugo izdanje Svetog pisma u prijevodu nadbiskupa Šarića, te nekoliko njegovih manjih knjiga literarnog sadržaja. Na španjolskom je objavio i tri knjige pjesama „Retorno“, „Ex ponto“ i poemu „Amerikano“, koje je veoma dobro primila ne samo široka publika nego i kritika.

Radio je i mislio o svom poslu, a imao ga je mnogo jer u Španjolskoj su se cijeli

znanci, pa čak i onda kada su bili stranci. Međutim, tamo ga nisu smatrali izbjeglicom nego svojim čovjekom. On se tako i osjećao. Ipak, kako kazuju njegovi, u mislima je često bio u svom kraju, kod svojih dragih i bliskih. Žudio je za tim da ih vidi, ali to u jednom totalitarnom režimu nije bilo moguće. Kada su došla nova vremena već su ga bile stigle godine, a s njima mu se i zdravlje ozbiljno narušilo.

U Pamploni je Luka Brajnović radio kao novinar, zatim kao docent pa kao redoviti profesor na Sveučilištu u Navari. Šest je godina obnašao funkciju dekana i deset godina prodekana na tamošnjem fakultetu novinarstva. Deset godina bio je i direktor instituta „Arte Liberales“.

Bio je ne samo teoretičar, profesor svojim studentima nego i praktičar. Kao žurnalista surađivao je u raznim španjolskim i drugim listovima, a osobito su cijenjeni njegovi prilozi o vanjskoj politici u dnevniku „Diario de Navarra“. Objavio je više od 3 tisuće članaka, a taj je list izdao i knjigu njegovih komentara, koji su godinama bili aktualni.

Predavao je etiku na fakultetu novinarstva u Pamploni i bio veoma cijenjen predavač. Njegovao je poseban, sasvim neuobičajen stil ophođenja sa studentima. Trudio se da što više nauče. Prenosio im je svoje bogato teorijsko i praktično znanje. Bio je poznat kao poseban etičar. Uvijek je studentima u indeks upisivao pozitivnu ocjenu, čak i kada nisu znali. Pritom je govorio: „*Moje je da mlade ljude učim i naučim, a kako su savladali gradivo prepuštam životu da ih ocjenjuje, vrednuje.*“

Naravno, sve ima svoj kraj. Tako je bilo i s radnim vijekom profesora dr. Brajnovića, bokeljskog Španjolca. Otišavši u mirovinu, ni ova dobro primila ne samo široka publika nego i kritika.

ga ono što nisu ni za jednog stranca. Pokrenuli su inicijativu, a Sveučilište u Pamploni ju je prihvatilo i 1996. godine i osnovalo novinarsku nagradu koja nosi Brojnovićevo ime „Premio Brajnović de la comunicacion“. U obrazloženju je stajalo: „*Profesor Brajnović svojim životom i profesionalnim radom može služiti kao primjer svakom novinaru.*“ U španjolskim novinarskim krugovima Luka Brajnović bio je vrlo omiljen i kao čovjek i kao učitelj novinarstva. Glavni urednik visoko nakladnog dnevnika „El mundo“ **Pedro J. Ramirez** smatrao je Brajnovića „*svojim najboljim učiteljem, oličenjem istinskog humanista*“ koji je na „*najbolji mogući način uspio prevladati proturječnosti svoje biografije, teškog vremena koje je proživio za doba poslije Drugog svjetskog rata, i to bez gorčine i agresivnosti.*“

Brajnović se uvijek borio protiv zlorabe novinarstva, protiv „*bolesnog senzacionalizma, neodgovornog manipuliranja informacijama, propagande i zbrke lišene istinitosti i naglašavao da su novinari odgovorni za pravo građana da doznaju istinu.*“

Neposredno prije smrti u intervjuu „*Večernjem listu*“ iz Zagreba rekao je: „*Informacija ne može postojati bez moralnosti izvjestitelja i medija koji ju prenosi i širi. Nitko – osim same savjesti – ne može obvezati izvjestitelja da ne zloupotrijebi informaciju, jer dok moć može biti moralno pitanje, moral nije nikada pitanje moći. I kao što informaciju ne možemo odvojiti od čovjeka, isto tako ne možemo odvojiti sasvim od etike, točnije od deontologije.*“

Dragog Luke Brajnovića više nema, ali je ostalo njegovo djelo. Nama Bokeljima, koji ga čak i nismo uspjeli upoznati, ni našom ni njegovom nemarnošću, ostaje da se ponosimo njime jer se odlaskom iz života svrstao u red velikana naše povijesti.

Tomislav Grgurević

Nove knjige: „Teuta“, roman Miraša Martinovića

TEUTA, LJEPOSTICA I GUBITNICA

Među brojnim knjigama, koje su ove godine tiskane u Boki i o Boki, roman Miraša Martinovića posebno je zanimljiv, jer čitalac ne primjećuje gdje završava povijest a gdje počinje literarno-umjetničko kazivanje.

Roman „Teuta“ nesumnjivo je još jedna dragocjena knjiga o burnoj prošlosti Boke, Risna i jedne čudne kraljice koja je ovamo stigla ne da živi nego da pobjegne od progona. Zna se kako je stigla u Risna, ali ne i kako je nestala. Upravo je to bio glavni motiv Mirašu Martinoviću da „utvrdi svoju istinu o dražesnoj ilirskoj kraljici koja je na kraju igrajući poker života izgubila sve pa i svoj goli život.“

Inače, Miraš Martinović, novinar po profesiji, vrlo je plodan književnik koji inspiraciju traži u prošlosti.

Svoj literarni život započeo je pisanjem poezije. Najprije je napisao „Mit o trešnji“, za ovu knjigu dobio je nagradu „Lazar Vučković“. Zatim slijedile su knjige „Molitve mravu“, „Krugovi u pijesku“ i druge. Svoje prvo prozno djelo, roman „Jeretik“, objavio je prije dvadeset godina. Slijede romani „Posljednji Eshilov dan“, „Vavilonski mudraci“, „Putevi Prevalise“ – knjiga koja je objavljena u Italiji pod naslovom „Pietre di Montenegro“.

„Otvaranje Agruvijuma“ roman je o bokeljskoj prošlosti. Nakon njega objavio je „Teutu“ u kojoj govori o kraljici za koju bi se samo u prvi mah moglo reći da su joj bogovi bili naklonjeni. Ipak, povijest kazuje da je ona bila gubitnik i žena koja je donosila nesreću, sukob, brigu.



Neponovljiva ljepota: Teuta

Knjiga ima 230 stranica i podijeljena je u dva dijela. Prvi dio ima dvadeset

naslov, npr. „Rat sa legendama“, „Cvijet pred kojim je nemoćna imperija“,

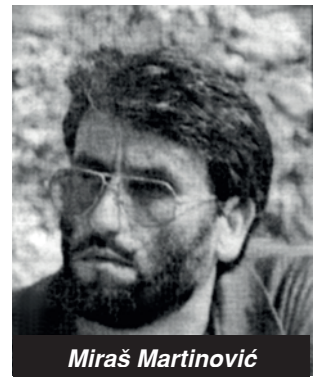
„Ja ne mogu da pređem granicu koja razdvaja staru i novu eru. Uvijek sam u ovim vremenima prije nove ere. Tamo se, po svemu sudeći, osjećam najsigurnije. Mnogo bolje nego u svom vremenu. Tamo napajam moju imaginaciju i nalazim izvore za svoje knjige. A u njima se ukrštaju lavirinti vjekova. To nije nimalo lako, ali je izazovan posao. Oživljavati nešto što je prošlo. Prividno prošlo. Jer sve na ovaj način, kroz ovu ili onu formu, što se makar jednom stvorilo, traje, reflektuje se, baca svoje svijetlo, ali i svoju sjenku na nas. Tačnije, kroz nas. Napokon sve što je prošlo živi u nama. Pa tako je prošlost prisutna u sadašnjosti, a sadašnjost se nastavlja u budućnosti.“

Miraš Martinović

poglavlja obilježenih samo brojevima, a u drugom dijelu svako poglavlje ima

„Nema je a svuda je prisutna“.

Martinović svoje priče



Miraš Martinović

gradi na povijesnim činjenicama. Da bi se čitaoci lakše snašli, u napomenama daje i autentične povijesne podatke što je originalno rješenje, neuobičajeno u literaturi ove vrste. Upravo to čini štivo autentičnijim, zanimljivijim i privlačnijim. Zaista, riječ je o knjizi koja se čita „na dah“.

Posebnu pažnju privlači korespondencija između kraljice Teute i njezina vojskovođe Demetrija. Ta pisma imaju svoju unutarnju toplinu, ljubav i nježnost, iako su „rođena“ u doba ratova, pustošenja i pogibije.

Knjiga o Teuti završava na neuobičajen način. Autor u svojevrsnom pogovoru „Čudo na Carinama“ priča o zrnu koje je na cvijet čekalo trideset stoljeća. On to tako uvjerljivo kazuje da čitalac može doći do Carina, gdje je to zrno u Risnu procvjetalo, da stvarno vidi to čudo. Završava to svoje viđenje o zrnu i cvijetu konstatacijom „Cvijet je ostao na Carinama sam“. Vjerujemo da takvu sudbinu neće doživjeti i roman „Teuta“ i da će knjiga uvijek biti u društvu čitatelja.

Znamo, Teuta više nije živa, međutim Miraš Martinović nije ju želio u romanu pokopati jer vjeruje da živi u mašti naroda. Dakle, ona je vječna. Nastavlja se boriti, voljeti, ratovati, brinuti se o svom kraljevstvu iz jednog čudnog irisa.

Tomo Grgurević

Miraš Martinović: Razmišljanja o čudnoj ženi

SLOVO O KRALJICI TEUTI

Ništa nije slučajno pa ni moja višedesetljetna opsjednutost Teutom i mjestom gdje je bila njezina prijestolnica, Risnom, odnosno tadašnjim Rizonom. Kao što postoje izuzetni trenuci u vremenu, isto tako postoje i izuzetna mjesta u prostoru. To su ona mjesta koja imaju rijetku privilegiju i uz koja može stajati epitet duha, duha mjesta, kako ga je to doživio Lorens Darel. Risan je jedno takvo mjesto svakako. Tu su se civilizacije srele i isprele na čudesan način, stvorivši jedinstvo raznolikosti...

O Teutinoj ljepoti priča se i danas. Često sam se pitao: što je to što osigurava dugo trajanje pojedinim ličnostima? Među njima, a one su rijetke kao rijetki cvjetovi, i Teuti.

Mislim da kao što postoje izuzetni trenuci u vremenu, oni zvjezdani s neuništivim sjajem i beskrajnim fonom zračenja, postoje i izuzetna mjesta u prostoru, postoje imena i ličnosti s osobnom magom i neuništivom austom. Nepodložne zakonima i utjecaju vremena. Takvo ime, s austom, svakako je ime ilirske kraljice Teute.

O toj se ličnosti, na žalost, malo zna. No, meni nije bila namjera da napišem povijesni roman, premda sam se koristio povijesnim okvirom, koji sam uspostavio na osnovi činjenica, onih koje su u svojim povijestima zabilježili Apijan i Polibije, rimski povjesničari. Ovaj drugi bio je Teutin suvremenik i drugu knjigu svoje povijesti posvetio sam njezinu vremenu, prilikama i događajima, koji su mu dali pečat. Dakle, u pitanju je desetak godina, ili točnije vrijeme 230. – 220. prije Krista. Ono vrijeme, kada Rim pokazuje apetite prema Balkanu i ovim prostorima, tražeći u svemu povod za pohod na njih. To je okvir. A ono što se u njemu događa više je osobna drama jedne žene, čija je ljepota nadživjela mnogo stoljeća i stigla do nas, u legendama koje žive na prostorima

koji su nekada činili kraljevstvo pod njezinim imenom. Drama žene, vladarice, Argonove udovice, ali i drama naroda kojim je vladala. Čiju je sudbinu odlučila volja jakih koji je, bez mogućnosti da utječe na to, zbrisan sa političke scene. Ali je zato preživio u legendama koje je dala njegova mašta, kao način odbrane i otpora.

U knjizi sam se bavio Teutinom dušom i njezinom austom, pred kojom je ostalo nemoćno oružje i probojivači koji su ga

kom vidljiva zbivanja. Uprkos porazima koje je doživjela, dok je hodala zemaljskim obličjima, porazima u politici, borbama koje je vodila protiv rimskih osvajača, porazima koji su je pratili u ljubavi, njezina snaga i njezina magma pretvorila se u veliku pobjedu, nad vremenom i prolaznošću. Zvuči paradoksalno, ali njezina snaga je u porazu. A vječnost u ljepoti.

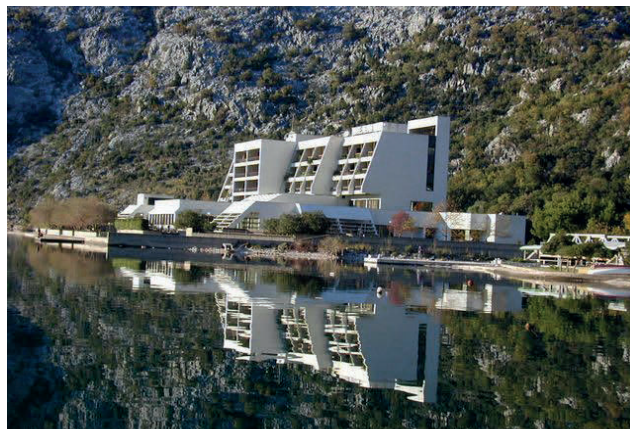
Mnoge današnje žene, siguran sam, prepoznat će se u Teuti. Ona je otje-

kav je slučaj s njom koja je, ne slučajno, ostvarila kroz ovo vrijeme. Teuta je usudujem se reći, arhetip. A arhetipovi su vječni.

Povijest dugog trajanja naklonjena je samo rijetkima. Tim fenomenom, djelom bavio sam se dugo. Ali nisam siguran jesam li i koliko dodirnuo dubine Teutine aure. U trenucima kada bi mi se činilo da jesam, dubine bi postojale beskonačne. U toj nedokučivosti je možda tajna i moć imena Teuta. Legende o njoj toliko su uvjerljive da kadkad pomislim da Teuta nije ni postojala. Da ju je izmaštao narod u svojim sudbonosnim i prijelomnim određenjima, iz neke veće nužde i dublje potrebe, i da je u tome njezina neiscrpna moć i nepotrošivost. Da bi uljepšao svoju tragiku, narod je pleo legende o ljepoti svoje kraljice. One su, a ne povijest, potka za moj rad. I, što je interesantno, nigdje u tim legendama ne postoje obilježja, mogila, znak, koji bi bili svjedočanstvo da su okončani njezini zemljanski dani. Tako su je sačuvali zauvijek.

Minula su stoljeća, okončani ratovi, vrijeme je učinilo svoje, zbrisalo gradove i tvrđave, pa i rizonsku, onu u kojoj je bila smještena Teutina ratna prijestolnica. Pa i Rizon, taj nekada veličanstveni grad s hramovima, širokim ulicama, forumom i tržnicama. Rasulo se kamenje, visoki bedemi i utvrđenja. Stubovi i portali...

Miraš Martinović



Hotel „Teuta“ u Risnu sačuvao je u svom imenu uspomenu na legendarnu ilirsku kraljicu

upotrebljavali, a koja je nadživjela gotovo dvadeset i tri stoljeća i danas treperi nad zemljom kojom je vladala i ovim gradom Risnom koji je bio njezina prijestolnica...

Priča o Teuti zapravo je priča o ženi koja je mnogo voljela i koju je ubio višak vlastite ljubavi. To joj daje snagu dugog trajanja, izdvajajući je iz vremen-skih naznaka, omogućava joj da živi s mnogim stoljećima, istodobno. U prostoru kojim caruju ne sva-

lovljenje onog vječnog ženskog, koje je podloga svekoliku trajanju i postojanju. Teuta je, po svemu sudeći, bila suviše žena, suviše opipljiva i stvarana u tom smislu da se pretvorila u nestvarno. Ličnosti, pojave i događaji kojima se to dogodi dobivaju dublju stvarnost, a samim tim vječnost. Iz takvih arhetipskih stanja – uvijek postoji mogućnost da se ponovo ostvari ono što je nekada bilo zagnuto starim običajima. Ta-

Boka i more kako ih vide pjesnici

MORE VIŠE OD ŽIVOTA

Boka Kotorska, „nevjesta Jadrana“, oduvijek je privlačila ljude prožete lirskim osjećajima. O njoj su pisali naši i strani pjesnici, ali i obični ljudi. Njihove pjesme, poput ovih čiji su autori Seka Tonsati iz Herceg Novog i Vicko Nikolić iz Gornje Lastve (sada nastanjen u Zagrebu), isto se tako rado čitaju, pamte i pjevuše. U njima zajedno žive čarobni zaljev i ljudi koji stvaraju događaje u njemu. Sve to čini jednu nerazdvojnu cjelinu.

MATI I MORNAR

*Na balkonu svoga praga,
 Sjedi starica umorna i draga
 Pogled joj pada u daljine
 Na zahuktalo more sinje
 Nad njom je tuga i tama
 Umorna je od čekanja
 Da vidi svog sina mornara
 Brodovi ga nose u daljine
 Preko oceana, a mati
 Misli gdje je sada
 Ne brini se, stara mati
 Za svoga sina mornara
 Jer njegova ljubav je u moru oceana
 Voli tebe, voli more
 Domu svome piše, jer
 To ga tišti najviše*

*Povest ću te jednom
 Mila mati, na horizonte
 Plavoga mora, da vidiš
 Jutro, kad budi se zora
 Dok sunce izranja iz beskraj
 I toplina njegova oblijeva
 Uspavana mora.*

Seka Tonsati

GOSPA OD ŠKRPJELA

*Iz mora si izronila
 Tu si rođena i ostala
 Gospe od Škrpjela
 Ljepota si bokeškog zaljeva*

*Uvijek svima si mila
 I s tobom more sniva
 Primaš svakog i bilo kad
 Uvijek spremna ljudima mir dat*

*Ljepotu ti ne može uzeti niko
 Ni bure ni juga
 Jer si gospa od Škrpjela,
 Koja za sve dušu ima*

*Cijeli svijet za tebe zna
 Storijski ti ime dala
 Iz mora uvijek izranjaš
 Zato si tiha i mila
 Moja gospe od Škrpjela.*

*Izvajana u kotorskom zaljevu
 Gdje brodi plove,
 a ne mogu se nagledati ljepote tvoje,
 Gospa od Škrpjela dušu svoju ima
 Blagoslov daje svima.*

Seka Tonsati



Boko moja

Andante (♩=80)
con malinconia

Tekst i glazba:
Vicko Nikolić

1. O - ti - š'o sam u svijet bije - li tr - bu - hom za kru - hom, o - sta - vi - o
Bo - ku mo - ju sa tu - gom i mu - kom. Mi - sli - o sam da ću lak - še
živ - jet' u tom svije - tu i da ne - ću ta - ko že - ljet' mo - ju Bo - ku
lje - pu. Bo - ko mo - ja, Bo - ko mi - la, naj - ljep - ša na
i sve dru - go što je lije - po, što je sa - mo
svije - tu, tvo - je mo - re, tvo - je go - re za - bo - ra - vit'
tvo - je, za - bo - ra - vit' ni - kad ne - će
ne - ću, tu - žno sr - ce mo - je.

1. Otiš'o sam u svijet bijeli truhom za kruhom, ostavio Boku moju sa tugom i mukom. Mislio sam da ću lakše živjeti u tom svijetu i da neću tako željeti moju Boku lijepu.

ref.

Boko moja, Boko mila, najljepša na svijetu, tvoje more, tvoje gore zaboravit neću, i sve drugo što je lijepo, što je samo tvoje, zaboravit nikad neće tužno srce moje.

2. Uvijek ćeš mi majka biti i zavičaj moj, i kada sam u tuđini još sam više tvoj. Uvijek si u oku mome i u srcu mom, uvijek kad na tebe mislim ti si uzdah moj.

ref.

Boko moja, Boko mila... itd.

Boko moja, rodni kraju

Andante (♩=84)

Tekst i glazba:
Vicko Nikolić

1. Ta - mo gdje je mo - re pla - vo, gdje naj - ljep - še sun - ce
Ta - mo gdje se ma - le bar - ke, vra - ća - ju sa mir - nog
sja, ga - le - bi nad mo - rem le - te,
mo - ra, ta - mo je naj - ljep - ši su - ton,
ta - mo sre - tan bi - jah ja zo - ra
ta - mo je naj - ljep - ša
Bo - ko mo - ja, rod - nu kra - ju, naj - ljep - ši na zem - lji
sli - ko baj - na, zvijez - do sjaj - na, ti si po - nos
ra - ju, svo - me kra - ju.

mo gdje je more plavo, je najljepše sunce sja, ebi nad morem lete, no sretan bijah ja

mo gdje se male barke ičaju sa mirnog mora, no je najljepši suton, no je najljepša zora

ko moja, rodni kraju, ljepši na zemlji raju, to bajna, zvijezdo sjajna, i ponos svome kraju

2. Tamo gdje se riba lovi, lastavice gnjezdo grade, tamo gdje se s prijateljem masline i loze sade.

Nigdje tako u proljeće divno cvijeće ne miriše, nigdje takvog nema leta, jesenske i zimske kiše.

ref.
Boko moja, rodni kraju... itd.

3. Tamo gdje sva zvona zvene kad u crknu treba poći, tamo gdje se pjesma čuje prijatelji svi će doći.

Tamo gdje se ljudi vole, gdje nikakvog nema zla, tamo još me srce zove, tamo otići ću ja.

ref.
Boko moja, rodni kraju... itd.

Moj zavičaj

Andante (♩=80)
con desiderio

Tekst i gl
Vicko N.

1. O - ti - š'o sam dav - no u da - le - ki svijet, o - sta - vi
Svo mo - je dje - tuj - stvo, mla - dost mo - ja sva o - sta - la
Bo - ku, moj naj - ljep - ši cvijet. Mo - ja mi - la Bo - ko,
ta - mo gdje sam ro - den ja. ka - o že - dan vo - du
tre - bam te ja ka - o dije - te maj - ku, tru - dan put - nik san,
što tra - ži svud, bez te - be je Bo - ko
živ - jet u - za lud.

1. Otiš'o sam davno u daleki svijet, ostavio Boku, moj najljepši cvijet. Svo moje djetinjstvo, mladost moja sva ostala je tamo gdje sam rođen ja.

ref.

Moja mila Boko, trebam te ja kao dijete majku, trudan putnik san, kao žedan vodu što traži svud, bez tebe je Boko živjet uzalud.

2. Sva bogatstva svijeta i ljepote sve ne mogu zamijenit' tvoje čari te, ništa nije ljepše, draže srcu mom, od mog rodnog kraja, zavičaja mog.

ref.

Moja mila Boko... itd.

Gracijana

Andante (♩=80)
con passione

Tekst i glazba:
Vicko Nikolić

1. U na - še - mu ma lom mje - stu svi se ri - vom še - ta - ju, al' kad pro - de
Gra - ci - ja - na svi je re - dom gle - da - ju. Gra - ci - ja - na, Gra - ci - ja - na,
ti - ha že - ljo sr - ca mog, kad ćeš o - pet vi - lo baj - na na - šom lije - pom
ri - vom proč' Ne - mir - no je mo - je tje - lo, žed - ne o - či tra - že te,
svud po ri - vi sva - ku ve - čer, a - li ni - gdje ne - ma te.
CODA
Gra - ci - ja - na, Gra - ci - ja - na.

1. U našem malom mjestu svi se rivoj šetaju, al' kad prođe Gracijana svi je redom gledaju.

ref.

Gracijana, Gracijana, tiha željo srca mog, kad ćeš opet vilo bajna našom ljepom rivoj proč' te, Nenamirne je moje tijelo, žedne oči traže te, svud po rivi svaku večer, ali nigdje nema te

2. Ima puno lijepih cura, lijep je naš domaći svijet, al' najljepše u tom cvijeću cvate jedan rumen cvijet.

ref.

Gracijana, Gracijana... itd.

Kako su se nekada u Boki dočekivali Božić i Nova godina

SAMO DOĐITE, ČEKAMO VAS

Nekada su se u Boki Kotorskoj, uz proslavu Božića i Nove godine, davali i pametni prijedlozi o tome što bi trebalo učiniti u sljedećem razdoblju. Neposredno poslije Prvoga svjetskog rata „Vreme“ je kao posebnu senzaciju objavilo vijest da će se u Herceg Novom proslaviti Božić i dočekati Nova godina uz električno svjetlo. Godinu dana prije sarajevska je „Pošta“ objavila prijedlog da se kroz Vrmac probije tunel kako bi se povezali Kotor i Tivat. „Glas Boke“ u jednom je svečanom broju pisao o želji da duž Kotorskog zaljeva, od Kotora do Prčanja, vozi tramvaj.

Nekada je „Glas Boke“, novine koje su izlazile u Kotoru jednom tjedno, i jedva sastavljale kraj s krajem, s radošću iščekivao Božić i Novu godinu jer bi tada poprilično zaradio od reklama koje su se gotovo isključivo objavljivale u blagdanskim brojevima. Evo kako je to izgledalo u broju s kraja 1933. godine, dakle, prije sedamdeset godina. Što je nudio za Božić i Novu godinu Antun Šmit, trgovac iz Kotora?

„Nudim vam uz najjeftinije cijene za božićne i novogodišnje praznike, cjelokupnu željeznu robu, staklo i porculan, posuđe, kompletni sanitarni uređaj, štednjake i peći 'triumph'.“

Izgleda da je iskusni trgovac Šmit znao da se može mnogo toga posuda polupati. Zato neka građani znaju gdje ga mogu kupiti.

U jednom drugom listu Tomo Franović, trgovac kolonijalnom i porculanskom robom obavještava:

„Javljam cijenjenim građanima, da sam svoju radnju obiskrbio sa prvoklasnom suhom slaninom i pancetom mjesnog proizvoda. Cijene najumjerenije.“

I „Glas Boke“ shvatio je da može nešto zaraditi o blagdanima pa je svoj prostor ustupio vlastitom „Oglasnom odjeljenju“:

„Uspjeh u trgovini i obrtu možete postići jedino oglašavanjem u Glasu Boke.“

Za Božić i Novu godinu trebalo je osigurati mnogo hrane, jer u vrijeme kada se slavilo u hladnim prostorijama i sa šterikama, bogati je stol stvarao ugo-

„Veliko skladište svih vrsta cipela. Preporučujemo najpoznatije marke svijeta FOR-EVER, PEKO, HUMANIK. Galoše i snježne cipele Trapez. Vla-

slavljenik umre, a o svemu drugome brinula se Prva bokeljska tvornica svijeća. Ona je imala sve što je bilo potrebno da bi se mrtvac „ugodno osjećao na drugom svijetu“.

Vratimo se začas u dalju prošlost, untrag sto dvije godine. Tada je „Kurir“ iz Beča poslao svog dopisnika u Kotor. Evo što je vidio:

„Ljut sam bio što sam morao provesti praznike na 'pustoj granici'. U kakvoj sam samo zabludi bio. Čim sam posjetio drugove koji su služili kao infanteristi, u Lovačkom puku u Anđelo kasarni u Kotoru, rekli su mi da ovdje ima dosta zanosnih gospođica. Odlučio sam da Novu godinu dočekam u kafani 'Dojmi' jer su mi kazali da je najzanimljivije. Već oko osam ura počele su dolaziti gospođice u pratnji svojih roditelja ili kavalira. Sve uzvanice bile su obučene kao da su iz Beča. Muzika je bila odlična. Cijela sala je pjevala. Toliko vrsnih pjevača vidio sam samo u Bečkoj operi. A da ste mogli čuti kako su fanfare i bleh muzike uvećavale raspoloženje. Gospođice su bile drugačije od naših, slobodne, vesele, prirodne, jednostavne. Nećete mi vjerovati, praznike u Kotoru sam proveo ljepše nego da sam bio u Beču. Dragi čitaoci, od srca vam preporučujem da dođete ovdje kako bi se uvjerili da sam bio u pravu.“

T.G.



U Herceg-Novom je uvođenje elektrifikacije iskorišteno za senzacionalan doček Nove godine uz svjetlost žarulja

đaj. Jelo se, pilo i veselilo sve do zore, a zatim se nastavljalo. Čitamo:

„T.M. – Benz – BIFET I DELIKATES (Kotor) nudi svojim cijenjenim mušterijama, uz najnižu dnevnu cijenu: prašku šunku, domaće luštički pršut, Gavrilovićevu salamu, razne likere, lozovu rakiju, travaricu, prvoklasno viško vino i prvoklasni dalmatinski prošek.“

Oni sretnici koji su imali dosta novca za provod (tada je vladala velika nezaposlenost, a broj prosjaka sve se više povećavao) sve su mogli kupiti na jednom mjestu, i jelo i piće, i to uz „najniže dnevne cijene“. Oni koji su odlučili provesti praznike kod kuće morali su se zato pripremiti. Vučković i Budeč iz Herceg Novog poručuju:

stita radionica svih vrsta cipela po mjeri, kao i opravka i sve cipelarske potrepnosti. Cijene najumjerenije.“

Slavlje je donosilo i rizike. Tada je bilo mnogo manje lijekova. Moglo se lako razboljeti i umrijeti. Slavljenici su se toga bojali, ali kada se popije čaša, dvije više zaboravi se na zdravlje. Ipak, ako dođe do smrtnog slučaja:

Za usluge kraljevskom domu odlikovana zlatnom kolajnom „Prva bokeška tvornica svijeća ... ima na skladištu mrtvačkih sanduka od cinka, imitacije cinka, niklovanih i drvenih u svim mogućim ornamentima, vijenaca raznih veličina sa najdivnijim vrpčama i natpisima u različitim bojama.“

Dakle, poruka je bila jasna. Trebalo je samo da

Sakralni spomenici kulture na našem primorju

KATEDRALA SV. JURJA U STAROM BARU

Nema pouzdanih podataka kada je izgrađena katedrala sv. Jurja, ali se sa sigurnošću može reći da je podignuta na temeljima stare biskupske crkve sv. Teodora. Katedrala sv. Jurja je veoma važna za prošlost Bara i po latinskim epitafima na vanjskim zidovima. Vjerojatno je da je pri katedrali postojalo sjemenište u kojem su se školovali propovjednici, misionari, diplomatsko-političko i administrativno osoblje za samostane i sufragale Barske nadbiskupije i metropolije.

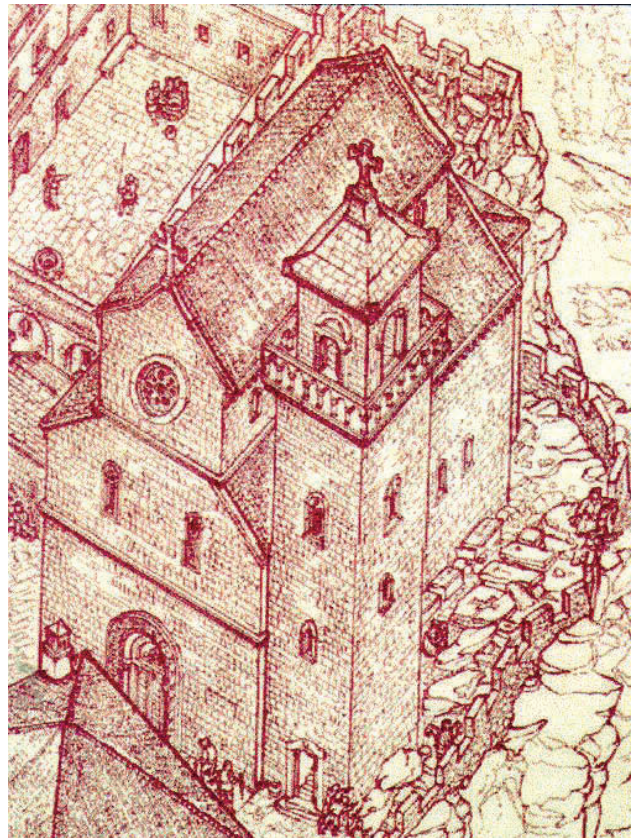
Sveti Juraj (lat. Georgius; tal. Giorgio; srp. Đorđe), u našem kraju poznat i kao sv. Đuro, jedan je od najštovanijih svetaca diljem kršćanskog svijeta. Ovom svecu i mučeniku bila je posvećena katedrala u Starom Baru, te je sv. Juraj (ili pučki, sv. Đuro) stoljećima bio zaštitnik, patron grada Bara i Barske nadbiskupije – metropolije.

Teško je sa sigurnošću ustvrditi kada je izgrađena katedrala sv. Jurja. Prema Farlatiju, pouzdano se zna da je podignuta na temeljima stare, moguće biskupske crkve sv. Teodora mučenika, koja je stradala u požaru. Pretpostavlja se da je to bilo u XI. i XII. stoljeću.

Prvi spomen katedrale sv. Jurja dovodi se u vezu s poveljom pape Klementa III. od 8. siječnja 1089. g. kojom on barskom nadbiskupu Petru daje plašt (pallium), preporučujući mu da ga nosi prigodom više blagdana, među kojima je i blagdan sv. Jurja "... et festinantibus Sanctae Mariae et duobus festis Sancti Angeli et festo Sancti Georgii...tibi pallium gesta(r)e con(c)endimus". Slične se formulacije nalaze i u manje pouzdanim poveljama pape Aleksandra III. iz 1067. g. i pape Kiliksta II. iz 1089. god. I pop Dukljanin u svom „Ljetopisu“ (Barskom rodoslovu) spominje katedralu sv. Jurja, naglašavajući da je u njoj 1125. god. pokopan zetski kralj Grubeša. Neki povjesničari, međutim, vezuju izgradnju katedrale uz period zrele romanike, tj. kraj XII. ili čak početak XIII. stoljeća, što je, uzimajući u obzir poznate izvore glede ove teme, ipak malo vjerojatno.

Katedrala sv. Jurja bila je najvažnija i najimpozantnija građevina u Starom Baru. Nalazila se na južnom, visoko uzdignutom platou gornjeg grada, poznatog kao Londža (tal. Loggia). Na starim barskim gravurama iz 1500. i 1571. godine može se uočiti da je imala oblik trobrodne bazilike, slično onim apulijskim s druge strane Jadrana (primjetna sličnost s crkvama u talijanskim gradovima Trani i Noicattaro – Puglia). Bila je duga oko 20 m, a široka oko 11 m. Na jugozapadnom dijelu bio je zvonik, koji je svojom ljepotom i visinom dominirao gradom. Građena u romaničkom stilu, nakon nadograđivanja u doba kraljice Jelene Anžujске, dobiva elemente romaničko-gotičke sinteze. Prema opisima koje su dali H. Hecquaro i P. Rovinski, na portalu katedrale bila je reljefna predstava sv. Jurja, zaštitnika grada i nadbiskupije, u unutrašnjosti je bio oslikan sv. Jeronim, zaštitnik Dalmacije i Hrvatskog zavoda u Rimu koji nosi njegovo ime, a čija je članica – štćenica i Barska nadbiskupija. Treba napomenuti da su spomenuti znanstvenici boravili u Baru u drugoj polovici XIX. stoljeća, kada je katedrala bila teško oštećena, oskvrnjena, potpuno promijenjenog izgleda i namjene.

Oko katedrale i u Baru, kao i drugim primorskim gradovima, formirao se istoimeni gradski trg. Tako se 1548. godine spominje „Piazza di san Giorgio“ ili „san Zorzi“ kako se ovaj svetac piše na mletačkom, odnosno venecijanskom dijalektu. Sasvim je sigurno da je spomenuti gradski trg znatno stariji nego što se



Barska katedrala – gravura

navodi u ovom izvoru. Također, sačuvan je podatak da je Bar u vrijeme svog najvećeg prosperiteta kovao vlastiti novac na kome se nalazio lik sv. Jurja.

Vjerojatno je da je pri katedrali postojalo sjemenište u kojem su se školovali propovjednici, misionari, diplomatsko-političko i administrativno osoblje za samostane i sufragale Barske nadbiskupije i metropolije. Katedrala Sv. Jurja važna je za prošlost Bara i po latinskim epitafima (nagrobni natpisima), koji su bili uklesani na vanjskim zidovima. Očuvani do kraja XIX. stoljeća, smatraju se najstarijim pisanim spomenicima u Baru. Barski epitafi imaju umjetničku i nadasve duhovnu vrijed-

nost, svjedočeći tako o zavidnom intelektualnom stupnju razvoja grada u to doba. Epitafe je tumačio ruski znanstvenik Rovinski, koji je boravio u Baru 1880. godine. Prema čitanjima barskog nadbiskupa, Bavarca Karla Pootena, koja je objavio Franjo Rački, spomenute je natpise tumačio i objavio poznati hrvatski povjesničar Ivan Marković. U natpisima se spominju nadbiskupi Srđ, Petar, Juraj i Ivan u razdoblju od XI. do XIV. stoljeća.

Katedrala sv. Jurja je tijekom svog višestoljetnog trajanja dijelila sudbinu naroda koji se u njoj i oko nje okupljao. Mnogi naraštaji Barana su kršteni, krizmani, vjenčani ili „ispraćeni u vječnost“ upravo u ovom

Božjem hramu. „Upamtila“ je ona brojne nadbiskupe, svećenike i redovnice, mise i procesije, skupove i događaje koji su bili od velike važnosti za ovaj kraj. Svjedočila je o vremenima najvećeg uspona i razvitka grada, ali i o danima patnje, boli i križa koji su započeli turskim osvajanjem Bara, na blagdan Preobraženja Gospodnjeg (6.8.1571. g). Tadašnjeg nadbiskupa Ivana Bruna i mnoge Barane Turci kao roblje odvođe na galije, gdje će nadbiskup Bruno mečenički i skončati. Neki bivaju i ubijeni. Za Bar i Barane, kršćane, počinje teško trostoljetno ropstvo. Posljednji nadbiskup koji je u katedrali služio svetu misu bio je Ambroz Antun Kapić, rodom s otoka Cresa. Nakon jedne žestoke proturske propovijedi je mučen i umire hrabro svjedočeći Isusa Krista. Poslije je katedrala opljačkana, oskvrnjena i na kraju pretvorena u džamiju. Sve to nije moglo pokorenim kršćanima uništiti vjeru u Gospodina i svog zaštitnika sv. Jurja.

Pri oslobođenju Bara 1878. g., katedrala, odnosno džamija, biva teško oštećena. Nakon zauzimanja grada, Crnogorci se njome koriste kao skladištem streljiva. Tri godina poslije, u veljači 1881. g. udar groma (?) aktivirao je uskladišteno streljivo pa je katedrala sv. Jurja do temelja srušena u strahovitoj eksploziji. Tuzan kraj naše prvostolnice, koja je i u svom kraju bila slična onima u čiju čast je i podignuta – Gospodinu Isusu Kristu i sv. Jurju.

Izgradnjom katedrale na Gretvi, posvećene Bezgrješnom Začecu Blažene Djevice Marije, Barska nadbiskupija i grad Bar dobivaju novu katedralu i novu zaštitnicu, što nimalo ne umanjuje značenje stare katedrale i nebeskog zaštitnika naše biskupije, sv. Jurja. Njezini temelji (jedino što je od nje ostalo) zauvijek ostaju mjestom hodočašća, duhovnog nadahnuća, Božje ljubavi i milosrđa, koje je sa ovog svetog mjesta tako često prizivano.

Vladimir Marvučić

CRKVA SVETOG NIKOLE MORNARA U KOTORU

U kotorskom arhivu i ostalim izvorima često se spominje crkva sv. Nikole mornara, sveca koji je bio zaštitnik pomoraca. Međutim, sve do prije dvadesetak godina, kada su u Kotoru obavljena opsežna arheološka istraživanja, nije bilo podataka o tome gdje se nalazila niti drugih spoznaja o njezinoj veličini i izgledu. Znalo se samo da je bila središte bratovštine pomoraca (confraternitas nautarum) i da ju je izgradio svojim sredstvima Tripo Buća.

Iz Gironcijeva plana Kotora, čiji je autor poznati mletački ineženjer, doznaje se da je crkva bila u funkciji 1785. godine. U tom planu ucrtana je i apsida iako je malo vjerojatno da je još tada postojala, sudeći po materijalu postojećih zidova i svoda na ovom prostoru. Što se dogodilo s njom nema podataka. U razdoblju od pada Mletačke Republike 1797. godine do 1814. godine, kada je započela stogodišnja vladavina Austrije, na udaru se našla i Bratovština mornara. Godine 1811. oduzeta su joj sva dobra, a vrlo vjerojatno i spomenuta crkva. Nema je u austrijskom planu Kotora 1834. godine na katastarskoj čestici, gdje se prethodno nalazila.

Pola stoljeća poslije, braća Stefanovići dostavili su gradskim vlastima na uvid i odobrenje izgradnju trokatnice koja je jednim dijelom obuhvaćala i zemljište na kojem se nekada nalazila crkva svetog Nikole mornara.

Nakon potresa 1979. godine obavljena su arheološka istraživanja na mjestu gdje je nekada bila crkva svetog Nikole mornara. Tom je prigodom istražen temelj apsidalnog prostora, grob neposredno ispred apside i otkopani najniži dijelovi i temeljni ostaci pilastera. Zatim je istražen prostor koji je bio zanimljiv. Na kraju je ekipa stručnjaka Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Kotora na osnovi arhivskih, arheoloških i arhitektonskih spoznaja utvrdila izgled ovog sakralnog objekta.

U Tivtu obnovljeno društvo prijatelja splitskog „Hajduka“

TORCIDA SE VRAĆA U BOKU

Obnoviteljska skupština Društva prijatelja i navijača „Hajduka“ Tivat – Boka Kotorska, održana je 24. listopada u prostorijama HKD-a „Napredak“ u Tivtu.

U ime Inicijativnog odbora prisutne je pozdravio Mladen Božinović koji je podsjetio na dugu tradiciju navijanja za „Hajduk“ u Tivtu, gdje Društvo prijatelja splitskog kluba postoji još od 1950. godine. Rad tog Društva zbog poznatih okolnosti stagnirao je proteklih deset ratnih godina na prostoru bivše SFRJ, ali su se sada stekli svi uvjeti da Društvo oživi i ponovno pokrene niz aktivnosti po kojima je bilo prepoznatljivo na karti sličnih udruženja „Hajdukovih“ navijača „od Triglava do Đevdelijske“. Danas ovo Društvo, prema Božinovićevim riječima ima 281 člana.

Na skupštini „hajdukovaca“ u Tivtu dio tog članstva imenovao je novi dvanaesteročlani Upravni odbor za čijeg je predsjednika izabran Mladen Božinović, a za tajnika Društva Anto Perčin. Kako je naglašeno, osnovni zadatak tivatskog Društva prijatelja „Hajduka“ bit će nabavka propagandnog i navijačkog materijala, povezivanje s ostalim klubovima simpatizera splitskog kluba, te organiziranje odlazaka navijača iz Tivta na važnije susrete koje će HNK „Hajduk“ igrati u Splitu.

Obnoviteljskoj skupštini Društva prijatelja i navijača „Hajduka“ u Tivtu prisustvovali su i veterani tog kluba - Dragan Holcer, Ivica Hlevnjak i Ante Ivković koji su u ime uprave splitskih „bilih“ Tivčanima obećali svu pomoć u radu Društva.

„Hajduk“ će u svakom trenutku biti spreman da pomogne, počev od administrativnih formalnosti, organiziranih odlazaka navijača s ovog područja na naše utakmice, do gostovanja u Tivtu i Boki svih naših kategorija, pa time i aktualnog prvog sastava Hajduka – poručio je Tivčanima Ante Ivković, dok je Ivica Hlevnjak domaćinima predao simbolična znamenja kao poseban dar uprave splitskoga nogometnog kluba.

Skup hajdukovaca u Tivtu veoma hrabro, imajući u vidu tradicionalni rivalitet dvaju klubova, pozdravio je i povjerenik navijača zagrebačkog „Dinama“ u Tivtu Rafael Sindik. Pritom je istaknuo da dinamovci u najmanjoj općini Boke Kotorske trenutačno okupljaju više od stotinu aktivnih članova.

Zanimljiv događaj u kotorskoj luci

POZNATA JEDRILICA „HRVATSKA ČIGRA“ U KOTORU

Jedrilica koja je prokrstarila sva mora svijeta Hrvatska čigra boravila je u Kotoru sredinom rujna ove godine, a posada planira skoriji ponovni dolazak. Brod, čija je luka pripadnosti Rijeka, je u 9 godina postojanja dva puta objedrio svijet i u svojoj brazdi ima oko 92.000 milja.

Čitajući o njegovim ekspedicijama, bilo mi je posebno drago što sam na kotorskoj rivi upoznao dio posade i pozvao ih da razgledaju katedralu sv. Tripuna i Pomorski muzej u Kotoru.

To su s oduševljenjem prihvatili i cijela se posada zajedno sa skiperom **Mladenom Beničem** uputila u katedralu sv. Tripuna. To je nekima bio prvi susret s našom predivnom katedralom, i svi su bili oduševljeni njome kao i bogatim relikvijarom – riznicom. Posjet Pomorskom muzeju u Kotoru posebno ih je obradovao jer su još detaljnije upoznali slavnu prošlost Bokeljske mornarice i put Hrvata – Bokelja Iva Visina oko svijeta od 1852. do 1859. god., za što je dobio Viteški carski križ i zastavu „Merito navali“. Preplovivši u 7 godina 101.297 nautičkih milja i oplovivši rt Horn bez suvremenih navigacijskih pomagala postigao je za tadašnje vrijeme pravi pothvat.

Osim Kotora, *čigraši* su posjetili i otok Gospe od Skrpjela, biser naše Boke, gdje su sa zanimanjem slušali o njegovoj povijesti i posjetili crkvu i muzej.

Odjedrivi iz Boke, Mladen Benič mi je poslao e-mail sa slikama i pismom u kome on i posada zahvaljuju na ljubaznosti prigodom boravka u Kotoru i upoznavanja s dijelom povijesti naše Boke.

OSNOVNI PODACI O PLOVILU

Hrvatska čigra projektirana je za oceansku plovidbu. Plovi kao brod Hrvatskog oceanskog jedriličar-



„Hrvatska čigra“ u luci Kotor

skog kluba. Ima relativno nisko težište, niske jarbole i smanjenu površinu jedrilja u odnosu na brodove te veličine, jer brzina nije prioritet. Gaz je reduciran na samo 1,83 metra, kako bi brod mogao pristajati u većini luka i uvala, te uploviti u mnogobrojne lagune u kojima je gaz često ograničen na dva metra. Kod gaza i linije kobilice posebno se vodilo računa o tome da će jedrilica biti namijenjena plovidbi u polarnim krajevima, gdje je moguć kontakt s ledom. Zbog toga je i kormilo projektirano tako da je maksimalno zaštićeno od udara ledenih gromada ili krupnih komada drva koji plove morskom površinom.

Jedrilica je duga 19,8 m, široka 5,06 m, ima dva jarbola (ketch) od čelika pojačane čvrstoće i povećane žilavosti na niskim temperaturama. Glavni jربول od 19,2 m i krmeni od 17,2 m nose 220 m² metara jedrilja, a pripone i leta su od čelične užadi promjera 10,12 i 14 mm. U plitkoj, dugačkoj i relativno uskoj kobilici smješteno je 13,5 t balasta. Brod postiže prosječnu brzinu od 7 do 9, a

iznimno i 12 čvorova. Jedrilica ima tri sidra.

Unutrašnjost broda izolirana je s 12 cm ekspandiranog poliuretana i podijeljena na devet prostorija: tri kabine s ukupno 12 kreveta, dva zahoda, salon za 12 osoba u čijem sklopu je i kuhinja, prostoriju za elektroničku i fotoopremu, prostor u pramcu za opremu i hranu i strojarnicu u koju je smješten glavni motor od 230 KS (171 kW), agregat 380/220/12 V s razvodnim elektroormarićem i alarmni sustav.

Od elektroničke opreme na brodu su dva neovisna GPS-sustava, digitalizirane karte svijeta, radar dometa 30 milja te razni instrumenti za praćenje brzine i nagiba broda te brzine i smjera vjetera. Elektroničkoj opremi pripada i nekoliko radiostanica različitih frekvencija i snage kao što su VHF-uređaj 25W, kratkovalna amaterska stanica 100 W s automatskim tunerom, a za primanje prognoza i oglasa tu su uređaj navtex i salfax te PC.

Što se tiče sigurnosti od prodora mora, brod ima pet vodonepropusnih pregrada s nepropusnim vratima. Uz

to je opremljen splavi za dvanaest osoba, raketama, dimnim signalima, zrcalima, četirima kolutovima za bacanje s konopom i svjetiljkama te radarskim reflektorom. S obzirom na to da je jedrilica prolazila kroz krajeve u kojima su temperature drukčije od onih na koje smo navikli, razmišljalo se i o grijanju unutrašnjosti broda i kormilarnice. To se izvelo plovodnim sustavom 90/70 °C, putem Webasto grijača. Brod se djelomično može grijati i putem izmjenjivača sustava hlađenja motora, a djelomično i putem toploga zraka u ormarima za sušenje čizama i olujnih odijela. Ako člana posade ili opremu treba nekamo prevesti za to će poslužiti gumeni čamac sa snažnim izvanbrodskim motorom.

Brod je projektiran i izgrađen za najekstremnije uvjete plovidbe i oplovljavanje svijeta meridionalnim rutama.

Jedrilicu je izgradila ekipa stručnjaka Specijalne proizvodnje Brodogradilišta Kraljevica pod nadzorom Hrvatskoga registra brodova.

DOSADAŠNJE PLOVIDBE HRVATSKE ČIGRE

Ekspedicija Arktik-Antarktik 1994. – 1997. g.

Početak 1994. godine jedrilica se uputila preko sjevernog Atlantika prema Grenlandu na pokusnu vožnju u polarnim uvjetima. Iste godine *Čigra* je prezimjela u Kanadi, a u proljeće 1995. g. zaplovila u najzahtjevniji dio projekta, u svladavanje Sjeverozapadnog prolaza (Northwest passage) koji povezuje Atlantski s Tihim oceanom.

Proboj kroz plovni put koji je prvi otkrio Amundsen (1904.–1907.), dužine 3700 milja je uspio. *Hrvatska čigra* je 54. brod u povijesti pomorstva koji je uspio svladati NWP, uključujući i ledolomce, a treća jedrilica na svijetu kojoj je to uspjelo u jednoj sezoni i bez pomoći ledolomaca. Plovidba kroz labirint i led Arktika trajala je 66 dana, 12 dana manje nego prijašnji prolasci.

U Vancouveru je s pramca skinut specijalni dodatak za razbijanje leda, a zatim je *Čigra* odjedrila na Antarktiku. Nakon posjeta dvjema istraživačkim bazama i vulkanskom otoku Deseption, pramac je usmjeren prema domaćim vodama. U povratku *Čigra* se

nekoliko dana zadržala na Falklandskim otocima (Port Stanley), u Buenos Airesu i Rio de Jeneiru.

Ekspedicija Čigrom oko svijeta 2000. – 2002. g.

Ovo je bio manje zahtjevan projekt što se tiče plovidbe, ali na svoj način također izazov jer je osnovna svrha plovidbe bila pouka jedriličara. Naime, željelo se onima koji već imaju određeno iskustvo omogućiti da se iskušaju i usavrše na oceanima. Put oko svijeta podijeljen je na 28 etapa, a njemu je osim profesionalne posade od dva člana, sudjelovalo 178 osoba. Nakon 21 mjesec plovidbe, svi su se živi i zdravi vratili kući, a *Hrvatska čigra* je 22. lipnja 2002. godine sretno uplovila u

matičnu luku u Biogradu na moru.

SASTAV POSADE

Mladen Šutej, dipl. ing. strojarstva, skiper. Prvi je Hrvat koji je Atlantik prejedrio sam, a nakon toga ga je svladao još 5 puta s višečlanim posadama. Dva je puta prejedrio Tihi ocean, a zajedno s Ozrenom Bakračem prvi je Hrvat koji je u sportskoj jedrilici HIR 3 obišao zloglasni Cape Horn. Šutej je Cape Horn svladao i s *Hrvatskom čigrom*. Jedri više od 40 godina, tijekom koji je prošao oko 200.000 milja. Autor je triju knjiga i mnogih dokumentarnih emisija. Član je jedriličarskog kluba GALEB iz Rijeke i predsjednik Hrvatskoga oce-

anskog jedriličarskog kluba koji je osnovao za oceanske ekspedicije.

Mladen Benić, „prvi“ do barbe. Na Čigri je plovio 11 mjeseci. Od Nove Kaledonije do Biograda savladao je dio Pacifika, N. Australiju, Indoneziju, Indijski ocean, dva puta Atlantik i na kraju Sredozemlje. Ostali članovi posade izmjenjivali su se nakon određenih ruta.

Na kraju poželimo im mirno more i još mnogo uspješnih plovidbi širom svijeta pod zastavom Hrvatskoga oceanskog jedriličarskog kluba te da sljedeći put zaplove iz Prčanja, odakle se na put oko svijeta otisnuo i naš slavni predak Ivo Vizin.

Andro Saulačić

Britanski ratni brod u posjetu Boki kotorskoj

FREGATA „SOMMERSET“ PET DANA BORAVILA U KOTORU

Raketna fregata „Somerset F 82“ iz sastava britanske Kraljevske ratne mornarice (Royal Navy) boravila je od 1. do 5. studenoga u petodnevnom neslužbenom posjetu Ratnoj mornarici Vojske Srbije i Crne Gore. U luci Kotor sudjelovala je na manifestaciji „Dani Velike Britanije“.

Posjet prvoga britanskog ratnog broda Crnoj Gori nakon Drugoga svjetskog rata u Boki je protekao u sklopu suradnje oružanih snaga Velike Britanije i Vojske Srbije i Crne Gore. Fregatu je tom prigodom obišlo i vojno rukovodstvo Srbije i Crne Gore s ministrom obrane **Borisom Tadićem** i načelnikom Glavnog štaba VSCG general pukovnikom **Brankom Krgom** na čelu. Posada britanskog broda bila je domaćin i novinarima ovdašnjih medija koji su, poput Tadića i Krge, razgledali „Somerset“ i upoznali se s taktičko-tehničkim karakteristikama najvećeg ratnog broda koji je u posljednjih 12 godina uplovio u crnogorske vode.

Inače, raketna fregata „Somerset“ jedanaesti je



Raketna fregata „Somerset“

iz serije od 16 fregata tipa 23 ili „Duke“, koji predstavljaju najmodernije brodove u sastavu Kraljevske ratne mornarice. „Somerset“ je četvrti brod koji u britanskoj mornarici nosi to ime, prvi je bio jedrenjak - linijski brod s 80 topova, izgrađen još 1698., a posljednji je služio do 1778. godine. Najnoviji „Sommer-

set“ baštini zasluge svojih predaka-imenjaka, tzv. „battle honours“ i to iz bitaka u zaljevu Vigo 1702. godine, kod Velez Malaga 1704., Louisbourga 1758. i Quebeca 1759. godine.

Najnoviji „Somerset“ izgrađen je 1994. godine, istisnina mu je 4900 tona, dužina 133, širina 16,1 metar, gaz 5,5 metara, a

opslužuje ga 170 članova posade. Brod je naoružan s osam protubrodskih raketa „Harpoon“, 32 protuavionske rakete „Sea Wolf“, jednim topom kalibra 115 milimetara i dva topa kalibra 30 milimetara te protu-podmorničkim torpedima, a nosi i protu-podmornički helikopter tipa „Lynx“. Brzinom od 28 čvorova „Somerset“ pokreću dvije plinske turbine „Rolls-Royce“ i četiri dizelska motora s ukupno 56.300 KS. Fregata „Somerset“ je u Kotor uplovila tijekom dvomjesečnog krstarenja Sredozemljem na koje je još 6. listopada krenula iz svoje matične luke Plymouth. Ovo krstarenje će se završiti dvotjednim međunarodnim manevrima pomorskih snaga u Turskoj.

Siniša Luković

PJERIN MAKIN – TRGOVAC

Pjerin Makin rođeni je Kotoranin, čiji su se preci prije više stotina godina doselili u Kotor gdje su se počeli baviti trgovinom. Bili su štedljivi ljudi. Ono što su zaradili ulagali su u nekretnine. Pjerin, njihov nasljednik, zbog toga je stradao. U doba komunizma proglašen je neprijateljem pod optužbom da je „zloglasni kapitalist“.

Dobročudni trgovac Makin, koga su građani smatrali dobrim čovjekom, nije mogao ni shvatiti ni razumjeti optužbe koje su na njegov račun upućivali partizani. Sve je to stoički podnosio, zahvaljujući ponajprije svom pogledu na život. Kada su ga pitali kako živi u novonastalim uvjetima nije htio odgovoriti. To je objasnio svojom racionalnošću: „Sve dok javno ne počnem govoriti što mislim, nitko mi ništa ne može!“

Makin je bio čovjek koji je samo s razlogom odlazio u krčmu: da se dogovori s poslovnim partnerima, odigra partiju šaha ili karata i tako „potroši“ slobodno vrijeme. Jedne se večeri nerovozni Tripo Bačve ljutio što mu karta „ne ide“. Jednog je suigrača vrijeđao govoreći mu da ide pasti kao krava, drugom da nema čime misliti jer nema mozga u glavi, trećem da nisu karte za budale, a Makinu je viknuo: „Idi mesti ulice!“

Makin je, ne rekavši riječ, odložio karte, uzeo metlu i na izlazu pozdravio kartaše. Tada je Tripo zavikao: „Kamo ćeš, još nismo završili partiju!“

„Idem mesti ulice, kako si mi preporučio. To je bolje nego s tobom gubiti živce. Neka svatko ide za svojim poslom!“

Pjerin Makin, kotorski oridinal „prve lige“ bio je poznat po šalama koje je smišljao da bi povećao promet. Jednom je poslao pomoćnika da mu kupi kilogram ribe. Makin je ribu stavio u izlog i prekrio novinama. Njezin je miris privukao gladne mačke koje su se okupile ispred iz-

loga. Njuškale su po staklu koje ih je sprječavalo da dopru do ribe koja se izvana nije vidjela. Prolaznici su zagledali zbog čega mačke stoje ispred izloga i zure u njega. Kada su došli bliže vidjeli su da gledaju najnoviji broj „Pravde“. Nakon toga ušli bi u Makinovu prodavaonicu gdje su čuli objašnjenje trgovca-galijota: „Naučio sam mačke da čitaju novine. One su emancipirane i ne odlaze dok ne pročitaju sve dnevne vijesti“. Gladne mačke su stajale ispred izloga sve dok miris ribe nije iščezao.



Kotor iz vremena kada je u niemu živio Pjerin Makin

U međuvremenu se proširila priča o „čudnim mačkama“. Navraćali su turisti da vide novo kotorsko čudo: mačke koje čitaju novine. Bila je to velika atrakcija, a škerac Makin je dugo čuvao tajnu zbog čega mačke prate „dnevne događaje“ u novinama.

Kotorski oridinal Pjerin Makin bio je blage naravi, dobroćudan. Volio je ljude i činio im usluge. Držali su ga galiotom koji djeluje iz drugog plana. Kad je jednom putovao iz Podgorice u Kotor, u Radanovićima se pokvario autobus. Ondje ga je sreo neki seljak i ponu-

dio mu jednog od svojih konja s kojima je išao u Kotor po žito. Makin je prihvatio ponudu. Nekoliko dana poslije Grbljanin je sreo Makina i pitao ga bi li se bio umorio da mu nije ustupio konja. Pri svakom sljedećem susretu Grbljanin je postavljao isto pitanje. Kada mu je to dosadilo, Makin je odlučio uzvratiti mu na originalan način. Na crnogorskom sajmu kupio je samar. Kada je sreo Grbljanina, koji nikako nije mogao zaboraviti kako mu je pomogao, Makin ga je odveo u krčmu u kojoj je u

pomoć fronti i prisustvovao svim konferencijama.

Prve poratne godine na konferenciji Narodnog fronta govorilo se o problemima grijanja stanova. Građani su tražili da im se osiguraju drva za ogrjev. Kratko im je rečeno da drva nema ni za bolnice i dječje domove. Svi su prosvjedovali, osim Makina koji je šutio da ga ne bi preselili u susjednu zgradu u kojoj je bio zatvor. Drug iz Komiteta je primijetio da Makin šuti pa je odlučio od njega zatražiti potporu, računajući da „buržuj“ neće biti protiv službene politike. Pjerin je ustao i objasnio da je on pravodobno osigurao drva čak i za sljedeće zime. Ogorčeni, ostali su počeli zviždati. Na to im je Makin rekao:

„Ja živim, kao što znate, na četvrtom katu, pa kada mi je hladno odem dolje i ponesem palicu da je iscijepam. Noseći je, ja se zagrijem. Postane mi vruće. Tada zaključim da je ne treba cijepati. Vratim je u stan. Nakon nekog vremena kada mi postane hladno sve ponovim. Tako se grijem, dragi drugovi!“

Prije smrti, Makin je morao sucu za prekršaje jer ga je netko prijavio da je govorio protiv bratstva i jedinstva. Sudac je zapitao Makina. „Da li ste kažnjavani?“ Kada mu je odgovorio da jest prije deset godina, sudac ga je pitao: „A nakon toga?“ Pjerin je kazao: „Poslije toga sam dobro pazio da javno ne kažem ono što mislim!“

Bilo je to dovoljno da bude kažnjen zatvorom od mjesec dana. Umro je nekoliko dana poslije.

Legende iz Boke: Odjeci slavni vremena

SAGE O PROŠLOSTI BOKE KOTORSKE

Bokeljske legende, najčešće, na originalan ali neprimjeren i neautentičan način interpretiraju određene povijesne činjenice. One su se vremenom doradivale i obogaćivale umjetničkim kazivanjem i usmenim predanjem, a u narodu su prihvaćene i prepričavane kao povijesna realnost. U bokeljskim sagama uspostavljena je uska veza između mitoloških subjekata i povijesnih podataka, što potvrđuju povijesni anali i arheološka istraživanja.

U Boki Kotorskoj ima znatno više legendi nego u drugim primorskim krajevima, što je i razumljivo s obzirom na to da su na tom području bili posebno povoljni uvjeti za život i rad. O tome najbolje svjedoče arheološka otkrića u Luštici, Grblju, iznad Perasta i Dobrote, prapovijesni crteži u Lipcima i drugi materijalni dokazi. A u nedostatku podataka posežemo za legendama.

Najstarija legenda govori o nastanku Bokokotorskog zaljeva. Naime, Bog je svijet stvarao šest dana, a sedmog dana, u nedjelju, odmarao se. Iz čistog zadovoljstva tog je dana oblikovao Bokokotorski zaljev i u njemu stvorio uvjete za lijep, ugodan i raznovrstan život.

Svoju ulogu u predstavljanju prošlosti Boke kotorske imale su i legende stare više tisuća godina. One su brojnije poslije pada Troje, kada je Herkul krenuo u potragu za svemoćnim zlatnim runom. U izvršavanju tog zadatka Kolhiđani, tražajući za Jansonom stigli su, navodno, u Crnoduboku rijeku, gdje su osnovali grad na mjestu sadašnjeg Kotora.

Popriličan broj legendi odnosi se na još starije doba. Objektivno je, međutim – s obzirom na protok vremena – teško u njima pronaći i povijesnu osnovu.

Legende iz Boke kotorske su, ako se isključe izuzeci, ipak, povijesne priče. One najčešće sadržavaju neprovjerene i neautentične povijesne činjenice, koje su se prenosile s koljena na koljeno, dopunjavale ili mijenjale, ali je u njima, ipak,

retirana prava povijest. Pritom je osnova priče mogla biti i izmišljena, ali je ipak bila utemeljena na povijesnim činjenicama.

Katkad su legende opovrgavale jedna drugu, kao što je to slučaj s desetak legendi o postanku Kotora. Ipak, ove sage imaju neprijepornu literarno-umjetni-

nih dokaza o njihovu postojanju.

U legendama o uništavanju gradova često se traži motiv njihova nestanka i u većini slučajeva pronalazi u djelovanju bogova i natprirodnih bića. Gradovi su, ponajprije zbog osvete, pripovjedačima razumljivim razlozima, uništavani u jed-

U Boki kotorskoj postoje i brojne legende o tome kako su neki lokaliteti, u daljoj ili bližoj prošlosti, dobili imena, npr. Vilina Pećina, Škurda, Špiljari, Čutalački prolaz, Kotobi, Jassam, Pašina jama. Kazivači tih legendi, po svemu sudeći, vjerovali su da se uvijek radilo o neprijepornim



Peraštanski otoci i tjesnac Verige bili su predmet mnogih legendi (iz kolekcije starih razglednica Mira Ulčara)

ku vrijednost i ilustracija su narodnog stvaralaštva tog područja.

U bokeljskim legendama, katkad, neki detalj koji je sačuvan kao eho prošlosti, bio je osnova za priče s umjetničkim sadržajem, kao što je to slučaj s više od dvadeset legendi o izgradnji ili nestanku bokeljskih gradova. Neke govore o prirodnim kataklizmama u kojima su netragom nestali gradovi Agruvium, Stoli, Bijela, Šebe grad, dok se o postojanju nekih drugih, poput Dekaderona, Rizinuma, Bobovca ili Grispolija može suditi na osnovi materijal-

nom trenutku. Tako je u trenutku nestajalo sve što je stvarano stoljećima. Te su legende stare tri ili više tisuća godina, ali o propasti gradova u Boki kotorskoj nema relevantnih povijesnih podataka. O životu nekih u međuvremenu su pronađeni materijalni dokazi da su zaista postojali. Za Rizinium, Dekaderon, Kotor, Stoli, Grispoli, postoje povijesni dokazi o njihovoj egzistenciji na tim prostorima.

Evidentno je da su se povjesničari bavili traženjem uzroka propasti bokeljskih gradova, ali su dosadašnji rezultati više nego skromni.

povijesnim činjenicama.

U nekim slučajevima „legendarno“ se manje odnosi na sagu, a više na ono čudno i natprirodno, što se „dogođa“ u njoj samoj.

Te legende sadržavaju i dosta zanimljivosti, s ciljem da pobude što veće zanimanje slušalaca, a tijekom prenošenja s koljena na koljeno dijelom su i doradivane. To se posebno odnosi na one o postanku imena mjesta, a koje se nalaze – najčešće, u skraćnim verzijama – i u turističkim publikacijama, čime im se, na posredan način, priznaje i njihova povijesna autentičnost. Ta-

Pisma čitatelja

ko legendu o nastanku imena zaljeva Verige deseci uglednih pisaca književnih tekstova i turističkih vodiča drže istinitim događajem, iako je lišena svake povijesne vjerodostojnosti.

Postoji i uska veza između mitoloških bića i legendi. Protekom vremena u legendama Boke kotorske bilo je sve manje mitskog, a sve više realnog, što se potvrđuje u povijesnim analizama i arheološkim otkrićima. Pri tome se koriste i elementi fantastike. Autori djeluju u objektivnom vremenu, unose elemente emotivnosti u umjetničke interpretacije, čime legende čine zanimljivijim. Tako dobivaju na vrijednosti i osiguravaju nezaborav.

U vrijeme kada su se događaji pamtili prepričavanjem, a ne zapisivanjem, na mjestu sadašnjeg zaljeva bijahu dva divna bezimena jezera, na čijim su obalama živjeli vrijedni, dobri i plemeniti ljudi, a u šumama je bilo mnoštvo jelena, divljih svinja, srna i ostalih životinja. U jezerima ribe u izobilju, tako da se, navodno, mogla i rukama loviti. Nikomu stanovnici nisu željeli zlo, a za svoje i dobro drugih bili su spremni žrtvovati se.

Jednom, odozgo, gledao ih je Zeus, bog nad bogovima. Svidjeli su mu se. Nakon nekog vremena ponovo se zainteresovao za njih. Još ih je više zavolio kada je spoznao da su na zlo dobrim odgovorili, tj. nisu kaznili napadače nego su ih pustili kući.

Zeus je razmišljao kako da ih nagradi. Odlučio je pomoći im da izađu iz kruga jezera, njihove kratke puteve oko jezera mnogostruko proširiti i jezerske vode spojiti s morskim. Bog – kakav je bio moćni Zeus, komu ništa nije moglo stati na put, posla jednog dana Titana sa golemim mačem prosječe planine i međusobno spoji najprije dva jezera a zatim s morem koje je bilo u blizini. Div je prionuo na po-

sao. Frcale su iskre, sijevale munje, dok je udario čelikom o granitne stijene i tako krčio putove u bespuću oko jezera. Na svaki udar čuli su se zvuci poput grmljavine. Uskoro je završen taj dio posla...

Nakon toga Titan je, po Zeusovoj naredbi, svojim golemim mačem počeo spajati dva jezera u jedno. Kada je i to završio, na mjestu sadašnjih Veriga, izmiješale su se vode dvaju jezera. Posao je bio potpuno završen tek kada se spojila slatka sa slanom vodom. Tako dobri narod dobi izlaz u svijet pri čemu je nastao sadašnji Bokokotorski zaljev.

Međutim, trebalo je dosta vremena da se dobri stanovnici ovog kraja upute k nepoznatom. Učinili su to jedne olujne noći kada su se izvana čuli ljudski krici. Bili su to nepoznati brodolomci. Spasili su ih i ugostili u svojim domovima. Nakon toga sprijateljili su se kao da su rođena braća i sestre.

Brodolomci su se, kada su se odmorili i oporavili od užasa, prihvatili posla i počeli graditi dvije goleme lađe. Jednu sebi za povratak u domovinu, a drugu za uspomenu, u znak zahvalnosti, svojim domaćinima koji su tada živjeli kraj Crnoduboke rijeke.

Da bi doznali kako se njome upravlja, novi su ih prijatelji podučili pomoračkim vještinama. Dobri ljudi, bistra uma, sada već na obalama rijeke, brzo su stekli mnoge pomoračke vještine.

Uskoro, kad su se za to stvorili uvjeti, brodolomnici su se otisnuli prema svojoj postojbini. Domaćini su ih na lađi pratili sve do daleke pučine. I tako stanovnici ovog kraja postadoše pomorci. Uskoro su sa svjetskih mora počeli donositi mnoge biljke i saditi u dvorištima svojih kuća ili na obližnjim livadama.

Kad se to dogodilo nije poznato, ali je poznato da Bokeljani do danas nisu napustili pomorački posao.

Uredništvu,

U vezi s člankom „U čast Gospe od Škrpjela“, objavljenom u broju 5 *Hrvatskoga glasnika*, radi točnijeg informiranja čitatelja ovog lista, molimo da u rubrici „Pisma čitatelja“ objavite sljedeći tekst.

Za Gospinu sliku doznalo se 1452. a ne 1442. godine. Poznati peraški povjesničar Pavle Butorac („Gospa od Škrpjela“ II. Dio – Povijest) piše: „Izgradnju crkve na hridi predaja dovodi u vezu sa ozdravljenjem jednog od braće Mortesica, koji su sliku za neko vrijeme pridržavali u svojoj kući, iza kako su je našli na hridi ribajući po noći nasred mora. Pobožan se narod, dirnut nenadnim ozdravljenjem teško bolesnog Mortesica, sabrao i u opходу otpratio sliku do crkve sv. Nikole. Nato se odlučilo, da se na hridi kraj otočića sv. Jurja sagradi crkvice na čast Gospi i da se tu smjesti slika.“

Nadalje autor teksta upozorava na propuste Društva prijatelja grada Perasta u organizaciji Fašinate. Očito posljednjih godina nije bio na Fašinadi, jer bi inače znao da se svake godine povećava broj barki, a nikako da ih je malo, npr. 1990. bilo ih je 20, a 2003. godine 35.

U vezi s tvrdnjom da je u prvoj barki od crkvenih velikodostojnika bio samo don **Srećko Majić** treba reći da je običaj nalagao da u prvoj barci ne bude crkveni velikodostojnik nego peraški župnik, što je bio slučaj i ove godine. Osim njega, u barci su bili: bivši predsjednik MZ Perast (nekad je to bio peraški gradonačelnik Perasta), jer je sadašnji predsjednik MZ žena (žene ne sudjeluju u Fašinadi), zatim član jedne od najstarijih pravoslavnih obitelji u Pe-

rastu, dvojica cijenjenih Peraštana, klapa Acruvium iz Kotora u narodnoj nošnji te dva mladića veslača.

Istog dana, 22. srpnja, priređena je međunarodna jedriličarska regata (sudjelovalo je 15 jedrilica), a nakon Fašinate pobjednicima su dodijeljene nagrade i priređen domjenak za 250 gostiju, za što su se pobrinule peraške žene.

U Perastu je te večeri ispred crkve sv. Nikole održan koncert klape „Assa voće“ iz Podgorice. Napominjemo da su u svim ovim događajima sudjelovali članovi Društva prijatelja grada Perasta.

Što se tiče ponašanja sudionika Fašinate, Društvo prijatelja grada Perasta nije ga moglo spriječiti budući da je bilo suorganizator svih događaja toga dana. Dakle, Društvo nije jedino koje bi moglo utjecati na takvo ponašanje, kakvo nažalost nije rijetkost u sličnim kulturnim događajima.

Nadalje, Fašinada je tijekom 502 godine postojanja imala svojih „uspona i padova“ ali je preživjela sve krize, a novoformirano Društvo prijatelja grada Perasta (osnovano 1999.) svojim djelovanjem pridonosi, a i pridonosit će važnosti tog drevnog peraškog običaja i uopće ne mislimo da nismo dovoljno stručni da održimo taj naš običaj.

Također napominjemo da ste tekst ilustrirali fotografijom s neke prijašnje Fašinate, a ne s ovogodišnje.

Molimo da naše primjedbe shvatite kao dobronamjerne radi točne informiranosti čitatelja.

Perast, 24.11. 2003. g.

Članovi Društva prijatelja grada Perasta

TVRTKE I USTANOVE ČIJE SE ČESTITKE NALAZE NA UNUTRAŠNJIJIM KORICAMA HRVATSKOGA GLASNIKA

APOTEKA „GALEN“

Kotor, Škaljari
Tel.: 082/322-248

BISKUPSKI ORDINARIJAT

Kotor, Pjaca sv. Tripuna
Tel.: 082/322-315
Fax: 082/322-175
E-mail: carbicot@cg.yu

BOKELJSKA MORNARICA

Kotor, Pjaca od muzeja
Tel.: 082/322-843

FOTO PARTELI DIGITAL

Kotor, Stari grad
Tel.: 082/323-898, 325-924
302-560
Web: www.fotoparteli.com

GENERALNI KONZULAT REPUBLIKE HRVATSKE

Kotor, Šuranj 248
Tel.: 082/323-127
Fax: 082/323-124

HRVATSKA GOSPODARSKA KOMORA

Kotor, Stari grad 390
Tel.: 082/322-100
Fax: 082/322-038
E-mail: hgk-kotor@hgk.hr

INA CRNA GORA

Kotor, Dobrota 3
Tel.: 082/334-972, 334-969
Fax: 082/302-004
Mob.: 068-340-712

INFO DEVELOPMENT KOTOR

Kotor, Stari grad
Tel.: 082/301-046
Fax: 082/323-790
E-mail: idk@cg.yu
Web: www.idk.cg.yu

KONOBA „ČATOVIĆA MLINI“

Morinj
Tel.: 082/373-030

LG „GARBO“ D.O.O.

Tivat, Seljanovo
Tel.: 082/684-407
Mob.: 068-340-712

NIP „GOSPA OD ŠKRPJELA“

Perast
Tel.: 082/373-513, 373-753
Mob.: 068-013-678
E-mail: majics@cg.yu
Web: www.nipgospa.cg.yu

POMORSKI MUZEJ CRNE GORE

Kotor, Pjaca od muzeja
Tel.: 082/323-646
Fax: 082/325-883

QUARTZ – CRNIĆ

Igalo, Sava Ilića 3
Tel.: 088/331-771
Mob.: 068-040-279

RIBLJI RESTORAN „LOCO“

Kotor, Stari grad
Tel.: 082/322-296

STRIP KLUB „A. MAUROVIĆ“

Kotor, Stari grad
E-mail: vitko@cg.yu

SADRŽAJ

Razgovor s don Srećkom Majićem, župnikom u Perastu

ČOVJEK KOJEMU DAN

KRATKO TRAJE 4

Susret s Antonom – Tonkom Tomićem, umirovljenikom iz Dobrote

POMORSKU PROŠLOST TREBA

ISTRAŽIVATI 6

Jadranski requiem: poslije pola stoljeća котор ostao bez brodarar

TUŽNA BRAZDA BOKELJSKE

SLAVE 8

Iz aktivnosti Udruge

USKORO I NA INTERNETU 10

Izaslanstva nacionalnih udruga Crnogoraca iz Hrvatske i Slovenije u posjetu HGDCG-u

SUSRETI S PRIJATELJIMA U

KOTORU 12

Povodom 40 godina rada Mija Adžića

NAJVEĆE PRIZNANJE

UMJETNIKU 13

BROJNE AKTIVNOSTI I

SUSRETI 14

Povodom obilježavanja desete godišnjice proglašenja Crne Gore ekološkom državom

CRNA GORA NIJE EKOLOŠKA

DRŽAVA 15

Projekt revitalizacije kotorskih bedema

STARE ZIDINE IZGLEDAT ĆE

KAO nove 16

Okrugli stol "Menadžment plan" područja svjetske baštine Kotora"

OČEKUJE SE POMOĆ

STRUČNJAKA 17

Arheolozi u potrazi za starim Risnom

PROŠLOST OBAVIJENA

TAJNOM 18

Aktivnosti Opštinske javne ustanove „Muzeji“

U KOTORU OPET LAPIDARIJ? 19

Apel Udruženja za zaštitu životinja i životne sredine „FIFI“ iz Kotora

SPASITE DUPINE!?! 20

Talijanski brod „Costa Tropicale“ neće više uplovljavati u luku Kotor

KRIVI SU PRLJAVŠTINA I LOŠ

DOČEK 21

Peraški ovoljetni trenuci i poštovanje tradicije

PJESME ZVONA I SIRENA 22

Uz 90. obljetnicu rođenja Viktora Vide

NEZABORAVNI BOKELJSKI

PJESNIK 23

Poznati Bokelji u svijetu: prof. dr. Luka Brajnović

ČOVJEK DOBRA SRCA I LIJEPE

RIJEČI 24

Novе knjige: „Teuta“, roman Miraša Martinovića

TEUTA, LJEPOTICA I

GUBITNICA 26

Miraš Martinović: Razmišljanja o čudnoj ženi

SLOVO O KRALJICI TEUTI 27

Boka i more kako ih vide pjesnici

MORE VIŠE OD ŽIVOTA 28

Kako su se nekada u Boki dočekivali Božić i Nova godina

SAMO DOĐITE, ĆEKAMO VAS 30

Sakralni spomenici kulture na našem primorju

KATEDRALA SV. JURJA U

STAROM BARU 31

Zanimljiv događaj u kotorskoj luci

POZNATA JEDRILICA „HRVATSKA ĆIGRA“ U

KOTORU 33

Britanski ratni brod u posjetu Boki kotorskoj

FREGATA „SOMMERSET“ PET DANA BORAVILA U KOTORU 34

Najpoznatiji kotorski ordinali

PJERIN MAKIN – TRGOVAC 35

Legende iz Boke: Odjeci slavnih vremena

SAGE O PROŠLOSTI BOKE

KOTORSKE 36

PISMA ĆITATELJA 37

*Vesele Božićne blagdane i sretnu Novu godinu
svima čitateljima Glasnika žele*

INA CRNA GORA

goriva **plin**
maziva plinska trošila

 **LG "GARBO" d.o.o.**

Garantni rok
5 godina



KLIMA UREĐAJI



KON O B A
Čatorića mlina



Info Development Kotor

<http://www.idk.cg.yu>



1326. god.

Apoteka *Galen*
Škaljari - Kotor

082/322-248

BOKELJSKA MORNARICA



Podružnica Kotor

POMORSKI



MUZEJ CRNE GORE



KUPUS BANKA

ZLATAR
Cestina

ZLATAR

111
DURĐEVICA